

Orozco, Alonso de (1500-1591)

**Regalis institutio orthodoxis omnibus, potissime
Regibus et Principibus perutilis, Catholico regi
Hispaniarum Philippo secundo dicata / Fratre
Alphonso Orozco, ... Autore**

Compluti : Apud Sebastianum Martinez, 1565

Signatura: FEV-AV-M-00113

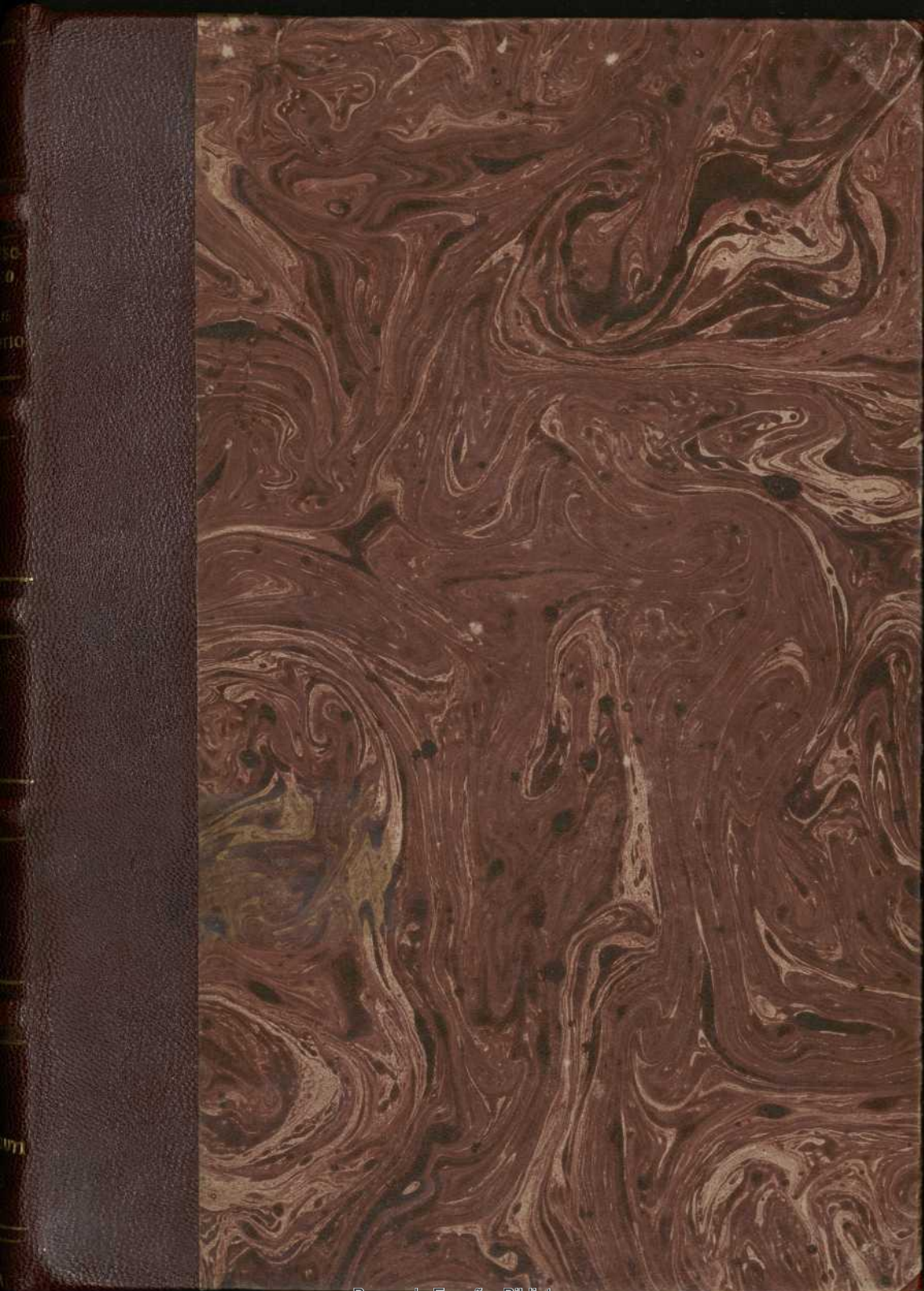
La obra reproducida forma parte de la colección de la Biblioteca del Banco de España y ha sido escaneada dentro de su proyecto de digitalización

<http://www.bde.es/bde/es/secciones/servicios/Profesionales/Biblioteca/Biblioteca.html>

Aviso legal

Se permite la utilización total o parcial de esta copia digital para fines sin ánimo de lucro siempre y cuando se cite la fuente

Exlibris

Jesús Rodríguez Salmones

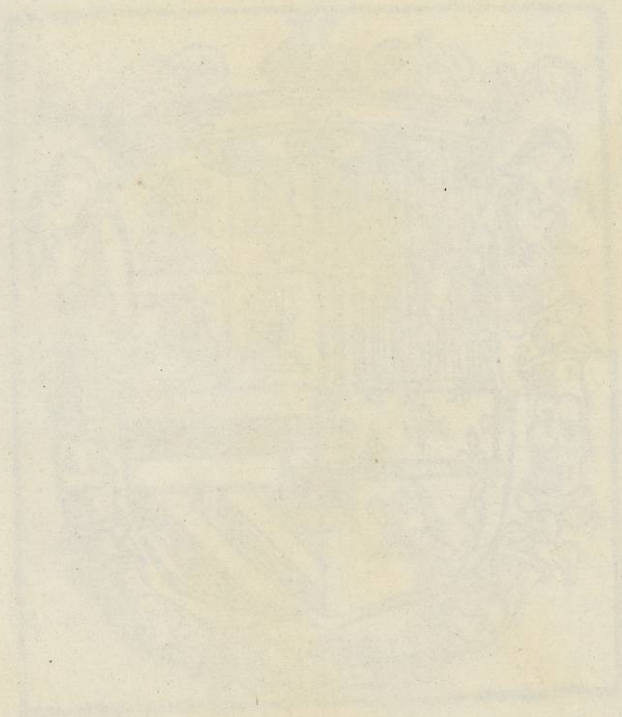

DSS

458

C. B. 6000000 148652
FEU-AV-M-00113

168
REGALIS INSTI
TUTIO ORTHODOXIS OM

nibus, potissimè Regibus, & Principibus perutilis.

Catholico regi Hispaniarum Philippo secundo dicata.

Eratre Alphonso Orozco, sancti doctoris
Augustini instituti, Autore.

Cum privilegio Regis.

COMPLUTI.

Apud Sebastianum Marazanz. Anno. 1565.

Esta tassado en real y medio.

REGALIS INSTI

TATIO ORTHODOXIS OM

nibus, possitque Regibus, & Principibus formidat.

Catholiceque Christiane Philippi scilicet dicant.

Primo Alberti Oporio, tanti doctoris

Augustini ministri, Auctore.

Cum privilegio Regis.

COMPLUT.

Apud Sebastianum Marti. Anno 1567.

Elisabethaensis y medio.

✠ Inuictissimo Hispaniarum

Indorumq; Regi Philippo II. Frater Alphonsus Oroz
co in Christo Iesu, qui vera
est salus. S.

Eminem clam esse arbitror, sed omnibus iuba
re ipso lucidius cōiectōr, Inuictissime Rex, quē
piam in terra, regnum suum recte moderantē,
imaginem summi regis Christi Iesu, & viuū
exemplar fore. Quippe qui, vt cēteris p̄cel
lentior est dignitate, sic omnis p̄cellat virtute, & san
ctitate oportet. Eō planē regum omnium fundio potissi
mum spectat, vt gratos sese Deo optimo, primò reddant:
deinde pro virilitudeant, & solerti cura incumbant, de
republica benemereri. o Ap̄rit mirum attinet, quod de re
ge primo Israel (chaud fursūm, sacra contestatur historia:
rex Saul superabat populum ab humero & sursum. Mi
rabile dictū: non aliquos, sed omnes, corporis procerita
te p̄cellerat princeps, quem summi Dei delectū, sacer
rimus vates Samuel in regem consecrarat. Qua in re, si
paulo altius philosophari libeat, in hoc primo rege, po
pulo Dei destinato, regum omnium orthodoxorum, si
mulachrum, & perspicua imago sita est. Excellebat ru
de vulgus ab humero & sursum rex Saul, quemadmo
dum scriptura sancta nobis recensuit. Parui tamen (vt in
genue fatear) refert procerē vel exigue stature princeps
catholicus sit: quum sacer ille rex David, Goliath gigan
tem monstruosum, sex cubitos & palmum habentem, vno
duntaxat lapidis ictu profligauerit. Vnde perbelle ipse
met Psalmo cantauit: Non in tibiis benē placitū erit Deo.
Nihilominus rex fidelis animi celsitudine fulgeat, virtuti
bus cūctis, tum theologicis, tum etiā moralibus poleat,
necessum est. Ne fortē dum multis imperat populis, deli
ctis,

i. re.

i. re. 17.
Psal.

Prologus.

Etis, & sceleribus, quæ atrocius atq; inclementius quouis tyrano animam cruciant, ipse mancipium sit. Quid obsecro iuvat, Barbaros fortiter superasse, exterarq; gentes nobili triumpho profligasse, si a vesana ira, improba gula, lethaliq; voluptate, princeps vincatur? Sæpius equidem & longe salubrius est, affectibus proprijs, quam orbi vniuerso dominari. Nec aliò pertinet illud celeberrimum Salomonis dogma: Melior est qui dominatur animo suo, ex pugnatore urbium. Enimuero, nemo tam est rudis, aut stupidus, cui non perspicuum sit, altiore esse victoriam, nobilioremq; triumphum, manus cum inimico domestico, & infestissimo aduersario conferere, effrenes motus, tum retinaculo sanctæ fidei, tum vero, rationis gubernaculo cohibere quam vniuersa terrarum climata, propriæ ditioni subiugare. Ecce præcellentissime Rex ecce scopus, in quæ opera nostra, quâulacumq; est, tendit: En finis non frustraneus, quem regalis institutiones, maiestati vestræ dicata, vehari vehementer cupit. Principis christiani instituta decreuimus, reges orthodoxos erudire conati sumus, huius rei cura, in omnibus libris edendis, prima sit, oportet: Quandoquidē optimus Deus, sic omnia graphice sua sapientia digessit, sic cuncta in ordinē mirum redegit: vt in cælo angeli angelis, in terra vero homines hominibus præfint. Mira res, satisq; miranda, Rex omnipotens, qui attingit a fine vsq; in finem fortiter, subtili admodum, & stupendo artificio ita disposuit omnia suauiter.

¶ Quum ergo a rege, totius regni cōmoda, aut incommoda vel maxime pendeant, eiusq; arbitrio, populi compendia, atq; expensia geri soleant: eam ob rem laborem hunc subire nos nullatenus piguit. Quauis libellus hienihil sit, quoniam lucernam in meridie accendere, iuxta Grecorum vetus proverbium. Ceterum ab ethica opusculū hoc auspicati sumus, de qua tractatus primus, quauis obiter differit: breuitatē potissime in omnibus seruantes: quippe qua intellectus noster suaptenatura, maxime gaudet.

In se

Ordo vni
uersi mira
bilis.

Ordo huius
libelli.

Ad regem Philippum.

In secundo autem tractatu, paulatim (ceu per gradus) ad altiora conscendimus: de œconomica, nonnulla indagantes. Deniq; de politica in tertio tractatu pro modulo nostro rimati sumus: Opus profecto tam arduum, tamq; difficile, vt supra vires nostras fuerit, nisi summi numinis ope fulti, vocẽ illam celsitus allatam auscultaremus: Aperi os tuum, & ego adimplebo illud. Quis tam pusillus aut vecors, qui post hac despondeat animũ, voce hac, omni mellita dulcedine suauiori, roboratus? Pollicitatio hæc magna, magnopere, consternatũ animum subleuauit, adeo vt quouis timore, tẽdio uereiecto, libellum hũc dictare, & velut munusculum quoddã, non alteri, sed tibi regi inuicissimũ, vltro dicare. Afferant quidem, quotquot locupletes sunt, regi suo, auri & argenti innumera pondera: Defferant, qui diuitijs affluunt, lapides preciosos, gemasq; vernates: Ego autem pauperculus, in Cenobio inclusus, quid vnquã regie maiestati offerre queã, nisi lucubratiũculas meas, quippe quas nonnullas, in hoc cẽno opere expẽdit? Reliquum est, vt pũctula amplitudo, & potestas tua, peculiarẽ libellum hunc sponte accipiat, hilariq; vultu legat, & relegat: In quẽ proculdubio, prophetarum vaticinia, apostolorũ oracula, sanctorũ doctorum dogmata, necnũ philosophorũ dicta adnotatione digna, passim adinueniet. Quid plura? Literis memoriẽ proditũ est, tantã Cæsari legẽdi fuisse auiditatẽ, vt inter euaginatõs gladios, tempore etiam ingruentis belli, sub puluinar Iliadas Homeri, noctu habuisset. Quod si ethnicus ille, tantopere literis incubebat profanis: quid ni Rex fidelis, & sacre fidei zelator strenuus, institutionẽ hanc, ex sacrarum literarum pennũ desumptã, quocũq; ierit secũ afferat? Faxit Deus optimus sua gratuita dignatione, vt regalis institutio hæc, maiestati tue sit valde frugifera, & orthodoxis omnibus satis cõducibilis atq; proficua: adeo vt Christo Iesu opitulante, ex hoc fugaci, calamitoso, & labili regno, ad celeste & perpetuum imperium, post exhalatam animam pater celestis, nos omnes transferat. Et quam optime valeat clementia tua (inuiũssime Rex.

¶ Finis prologi.

Pfal.

Pauper
parua of
ferre.

Cæsaris
uidras in
legendo.

Errata quæ huic

operi contigere.

Folio. 8. plana. 2. linea. 9. quæ. lege quæ.
fo. 7. pla. 1. lin. 14. potentu. lege po-
tentatu.

fo. 7. pla. 2. lin. 25. diuinis. le. diuitijs.
fo. 10. pla. 1. li. 26. bellimus. leg. velli-
mus.

fo. 11. pla. 1. li. 15. honoris. le. honores.
fo. 14. pla. 1. li. 26. nostræ. leg. nostro.
fo. 5. pla. 2. li. 18. salertia. lege solertia
fo. 18. pla. 2. li. 12. exteterit. lege exti-
rerit.

fo. 18. pla. 2. li. 19. poetæ. lege poetas.
fo. 19. plan. 1. lin. 29. quo orante. lege
quem orantem.

fo. 17. pla. 1. lin. 3. debeat. lege. deber.
fo. 18. pla. 2. li. 23. fuciecru. le. subiec-
tus.

fo. 16. pla. 1. li. 12. vahementer. lege
vehementer.

ibidem. lin. 10. nonulius. le. nonnullis.
fo. 21. pla. 1. li. 6. necessarie. leg. neces-
saria.

ibidem. eorum. lege earum.

fo. 28. pla. 1. lin. 23. magnā. le. magna.
fo. 20. pla. 2. lin. 15. post habitit. lege
post habitis.

fo. 21. pla. 2. li. 6. penitus. le. penitus.
fo. 22. pla. 2. lin. 17. enconomij. lege.
encomijs.

fo. 24. pla. 2. lin. 12. auferes. le. auferas
ibidem. li. 13. scientia. le. scientiam.

fo. 25. pla. 1. lin. 9. in ere. le. iure.
fo. 27. pla. lin. 18. sunt. lege sum.
fo. 26. pla. 2. lin. 8. istar. leg. instar.

& lin. 32. affactim. adde. suis.
fo. 28. pla. 1. li. 6. sanguinis. le. sanguis.
fo. 29. pla. 2. lin. antepenultima. candi-
datus. lege. candidatos.

fo. 32. pla. 2. li. 14. vnite. lege vnice.
fo. 33. plana. 1. vista. lege vira.

fo. 35. pla. 1. li. 26. concertationem &
contentionem. lege. concertatio-
nes & contentiones.

fo. 36. pl. 1. li. 14. apperte. le. appetere
& lin. 17. difficilus. leg. difficilius.
fo. 62. pla. 2. lin. 1. sublimor. leg. subli-
mior.

fo. 66. pla. 2. lin. 20. cuydado. leg. an-
dado.

fo. 68. pla. 1. lin. 20. su. lege. la.
fo. 72. pla. 2. lin. 28. trabijam. lege tra-
bajan.

El Rey

Or quanto por parte de vos fray Alonso de Orozco nuestro predicador nos ha sido hecha relacion que vos auia des compuesto vn libro intitulado Regalis institutio que era muy vtil y provechoso y porque os dimos licencia y facultad para le imprimir con que despues de impresso se truxesse al nuestro consejo para que se corrigiessse con el original que en el auia sido visto: y en cumplimiento del exemplar impresso y corregido y se auian sacado las enmiendas que ya hauiamos auido por el licenciado Mercado corrector de los libros que por nuestro mandado y con licencia se imprimen, nos suplicastes os diessemos licencia y facultad y mandassemos que por tiempo de quinze años ninguna otra persona le pudiesse imprimir ni vender sin nuestra licencia ni traerle impresso de fuera parte o como la esa merced fuessse: lo qual visto: por los del nuestro consejo fue acordada que deuiamos mandar dar esta nuestra cedula en la dicha razon, y nos touimos lo por bien por la qual vos dimos licencia y facultad para q por termino de diez años primeros siguientes que corran y se cuenten desde el dia de la fecha desta nuestra cedula en adelante podays imprimir y vender el dicho libro: y mandamos y deiendemos q persona alguna sin vna licencia no le pueda imprimir ni vender so pena de perder todos los libros q del viere impresso y mas diez mil maravedis para la nra camara con tanto que ayais de vender y vendays en vn cuerpo y volumen del dicho libro por precio cada volumen de real y medio y no mas: y conque entre q vendays ninguno de los dichos libros se impriman al pie de cada vno dellos las dichas enmiendas q van firmadas del dicho licenciado Mercado y de domingo de cauala escrivano de camara de los que residen en el nuestro consejo: y mandamos a los del nuestro consejo presidente y Oidores de las nuestras audiencias Alcaldes Alguaziles de la nuestra casa y Corte y Chancillerias y a todos los Correidores Asistente Gouernadores Alcaldes y otros Iuezes,

y justicias qualesquier de todas las ciudades, villas y lugares de los
nuestros reynos y señorios, y acada vno y qualquier dellos anfi
alos que agora son como a los que seran de aqui adelante: que vos
guarden y cumplan y hagan guardar y cumplir esta nuestra cedu
la y merced que assi vos hazemos, y contra el tenor y forma della
no vayan ni pasen ni consientan yr ni passar por alguna manera
so pena dela nuestra merced y de veinte mil maravedis para la
nuestra camara. Fecha en Madrid a. 20. dias del mes de diziem
bre de mil y quinientos y sesenta y quatro años.

Yo El Rey

Por mandado de su Magestad Secretario de Erasso.

REGALIS IN-

structio, orthodoxis omnibus,

potissimè regibus ac principibus utilis, fratre Alfonso

Orozco, sancti doctoris Augustini

instituti autore.

Reges omnes, regalis Prophe

ta instituere vehementer nititur. C. 1.

N V N C R E
ges intelligite, e-
rudimini qui iu-
dicatis terra. Ser-
uite domino inti-
more & exultate
ei cū tremore. A-
prehendite disci-
plinam nequādo
irascatur domi-
nus, & pereatis
de via iusta. Ps. 2.
Laudatissimi re-
gis Davidis ver-
ba hæc sunt, quæ
pe quæ, ex psal-
mo secundo non
ab re nos desum-
psimus. Quibus
(ni fallor) facer-
imus vates, pau-
cis admodū reges omnes catholicos instituere magnope
Aure

Psal. 2.

Sapient.

te conatur. Nullum non mouens lapidem, vt principes ad Dei summi timorem, eiusq; obsequiū pelliceat. Sed totius psalmi scopum, vel compendio subindicemus primo e portet, quō facilius ad institutum nostrum deueniamus. is itaq; sanctissimus rex, spiritu Dei afflatus, temeritatem iudeorum, Herodis & Pilati proacacitatem, ante mille annos & eo amplius acutius cōtemplans, quum n̄ cruenti homines, nihil non fecerunt, vt saluatoris nostri Iesu vitam candidissimam atq; famā de terra deleterēt, quorū funesta vox. la est. Eradamus eum de terra viuentium, & nomen eius nō memoretur amplius, zelo magno Propheta accensus, in hostes versutos inuehitur dicens: Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania: Astiterunt reges terræ & principes conuenerunt in vnum, aduersus dominū, & aduersus Christum eius. Idq; lucidius, tam Hebraica, quā chaldaica lingua habet aduersus messia. Equidē postquā eos vehemēter vanitatis & temeritatis redarguit, (vt par erat) ad exhortationem piam sese conuertens, & velut apostrophē faciens, monet eos ad salubrem pœnitentiam quamprimū conuolare, & christianę doctrinæ, atq; iugo suauī euangelicæ disciplinæ se submittere. Ne forte potētissimo iudice Christo Iesu aduētante, pœnas cōmeritas luant, pereantq; de via eternę vitę, cōfestim in teterrimū barathrū descendentes. Talis est huius psalmi scopus, & huc tēdunt omnia quę in eo narrātur, quemadmodū beati Augustini venusta expositio patefacit. A nimis tamē nō sunt, cuncta, quę in hoc psalmo archana delitescūt. examusin explanare, tametsi nonnulla obiter posthac dicemus.

¶ Attentos sanē, dociles ac beneuolos, omnes principes, necnō quosuis fideles reddere debet, tū præcellētissimi regis Dauid dignitas, cuius frugifera, atq; satis salubris institutio hæc est, tum etiā verba cælitus allata quæ nuperri me, ex orētati vatis prophetæ audiuius. Quādoquidē, non Aristotelis argutix, nō Platonis subtilia dogmata nobis proposita sunt, quę nimirū sola indago nostrī intelle-

Aus

atque inuestigare, & comprehendere potest. Summi numi eloquia sunt, ac proinde salubria, omniq; dulcedine re-
 ferta, & valde animabus nostris frugifera. Nonne psalmo
 graphus is est, de quo dominus ait, inueni virum secundum cor
 meum? An non hic est, quem Samuel domino opitulante, ac
 iubate, in regem israel benemeritum vixit, non modo fra-
 tribus eius maioribus natu, verum etiam Saule superbo, qui
 tunc regnabat reiecto? Nepe cythereus noster, adeo sapiens
 fuit, ut de se ipso (nec iactanter) ipse dixerit. Super omnes
 docentes me intellexi, quia mandata tua quesivi. Erit
 incerta & occulta sapientiae tuae manifestasti mihi. Quas
 ob res intentissimo corde tam eruditissimum magistrum, re-
 ges & principes terre auscultent, verbaq; eius tot misterijs
 exuberantia quot literis proferuntur, mordicus teneant, suo
 & pectori altius infigere studeant. Verum si ea corde can-
 dido gestare decreuerint, diu noctuq; ob oculos habere vo-
 luerint, non tantum se ipsos optime gubernare, sed domos
 suas recte moderari, & regna, quibus imperant seruare, at
 ampliare facillime poterunt.

Actu.

Psal.

Psal. 50

Summa. En breui compendio viam aperuimus eo-
 rum, quae dicenda sunt, Christo Iesu opulante. Prooemium
 orationis, ut philosophus docet. 3. Rhetoricorum, ve-
 lut praeludium est in fistulis, quo auditores, attentos doci-
 les, & beneuolos reddere oportet. Regalem hanc insti-
 tutionem domino suffragante, triplici tractatu absolue-
 mus. Primo qualiter reges intelligere deceat tractabi-
 mus, de ethica siue monastica vita differentes, ita ut fidelis
 quisq; sese regere sciat. Quae res non modo ad principes,
 sed ad omnes orthodoxos attinet. Secundo autem, de oeco-
 nomica non nihil dicemus, hoc sane ad gubernationem do-
 mus priuatae conducit plurimum. Tertio deniq; aliqua
 principibus & regibus conducibilia adducemus, de poli-
 tica pertractantes, quatenus regnorum suorum guber-
 nacula (ut fas est) teneant: faxit optimus deus, ut haec om-
 nia recte, vtiliter, ac foeliciter persoluamus, ita ut omnes

A. n.

christo

christo Iesu regi nostro seruiamus, eiꝫ intimore exultemus trementes. In cuius conspectu, tum omnes Cherubini, tum Seraphini, indefese collaudantes, iure optimo trepidant atqꝫ pauescunt.

Magestas regalis, maximè sapientia pollere debet. C. 2.

Nunc reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram. psal. 2. Nihil est tam rationi nostrę cōsentaneu, quam vt sapientia & intellectu præcellentior sit, qui alios dignitate & autoritate excellit. Alioquin illud profecto eueniet, quod saluator noster ore suo benedicto principibus phariseoru quodam dixit. Si cecus cecū ducit, ambo in seueā cadent. Verum misterio non vacat, quod de Saule Sacra testatur historia, is in regem electus & oleo vnctus, superabat populum ab humero & iussum. Quo inuolucro, Deus optimus regibus indicare voluit, qua virtute & prudentia, & fortitudine, populos sibi cōmissos excellere debeant. Ne princeps in regno, nō secus se habet, atqꝫ nauta in navi, vndiqꝫ æquoris procellis sequentibus. Quippe qui si arte nauticā nesciat, subinde in scopulos impingit, quibus frangitur atqꝫ submergitur. Quod elegāter sapiens nobis palā facit. Rex insipies (inquit) perdet populum suū. Mira res insipientia principis, tam est exitialis populo, vt eum destruere, ac prorsus perdere valeat. Rei huius maximo nobis argumento est, regis Roboam Salomonis filij inscitia. Qui iuuenum cōsiliū sequutus, senum verò salubria monita spernens, omne fere imperium dissipauit. Ita vt decem tribubus rebellatis, due dūtaxat, Benjamin videlicet & Iuda, illi obedirent. Ad hæc Nabucdonosor superbia, qui ore improbo se Deum appellare non erubuit, mirabile dictu, septenio è regno eiecū, & cum bestijs herbas carpens

1. re.

Ecle. 10.

Danie.

pens, in agro scalenti deguit. Atqui dum redditus illi fuit sensus, & Deum cæli & terre magnificauit: pristino imperio restitutus est. Mitto nunc Senacherih in solentiam, quippe quæ eò demetiæ deuenit, vt regem cælorum blasphemarit. Quamobrè eius ingens exercitus nocte vna perijt angelico gladio peremptus. Ad eundem modum Pharaos velanus, tot cuneis atq; curribus stipatus, maris rubri vnda obuolutus, perijt insipientia sua excæcatus. Ecce quâto veritatis habeat sapientis admirabile verbû: Rex insipiens dissipabit populum suum. Veruntamè quâto compèdit rex sapientia pollens, populo suo adferat, nunc videamus. ¶ Rex sapiens populi stabilimentû erit. (Ait Salomon) Verum, vt insipientis principis monarchia, breui admodû labe factari solet, veluti pleraq; exempla nos dilucide nunc docuerunt, ita regis sapientia tam est potens: vt populus roboratus, & vehemèter stabilitus, in eum permaneat. Quid plura: Deus optimus, non tantû temporarium regnû sed æternû regi sapienti pollicetur. Còcupiscentia itaq; sapientiæ deducit ad regnû perpetuum. Ait Dominus Obserua singula præcor, nam pollicitatio hæc, omnibus electis Dei facta est. Planè si quis fidelis sapièter se habeat, quæ rationis sunt & non carnis sectans, si quæ sensibus rudibus placent abhorreat, monarchiæ suæ principatum prudenter moderatus fuerit, corpus suum terreum orationibus, & vigiliis, crebrisq; ieiuniis castigarit, necnon & domesticû hunc tyrannum spiritui subegerit: is haud dubie vt fortis athleta, regnum possidebit æternû. Non aliò attinet, quod post beatû baptistâ saluator ait. Pœnitentiâ agite, & appropinquabit regnum cælorum. Cui sententiæ alludit illud Apostoli: Non regnet peccatum in mortali corpore vestro. Quod est dictû: Quauis vt fragiles & vestra parte natura infirmi, aliquando tentatione ingruente succumbatis, summi Dei gratia freti, extemplo ad asyllum pœnitentiæ confugite: lachrimis & exomologesi, delicta ante acta abluite. sanctissimi regis David, necnon beatissimi Petri exemplo com

Gene.

Sapi. 6

Mathe.

A in

plo com

plo commoti, ne Sathanas, qui rex super omnes filios superbie iure appellatur, peccatorum pessima consuetudine, in corde vestro roboretur & Diu regnans, tyranidem in vobis exerceat.

Nota.

¶ Summa. Paucis quę dicta sunt recolamus, regemq; Salomonem, perbellę regibus cunctis loquētem audiamus. Ad vos o reges sunt sermones mei (inquit, vt discatis sapientiam, ne excidatis. Si ergo delectamini sedibus & sceptris, o reges populi, diligite sapientiam, vt in perpetuum regnetis: Sapientia. 6. O verba pulcherrima, quauis mellita dulcedine plena, verba (inquam) omni annotatione dignissima, quę vel sola, ad principes instituendos sufficerent, si petri suo insculpta gestarent. Si vobis preesse placet, non pigeat obsecro pro virili, sapientiam vendicare. Si deniq; aurea sceptrā, & regalem coronam ferre delectat: lubeat precor quouis studio iugiq; labore, scientiam, ad moderanda regna comparare. Ad vos ergo reges sese vertat oratio mea: sapientiam discite, ne forte excidatis toto cælo errantes. Hanc mirabilem sapientiā vnusquisq; nostrum vltro queritet, pro hac indefesse laboret. Ne fortasse populū peculiarem, animę potentias, & corporis sensus dissipet: quin etiam in cælis peremniter regnet, infestissimis hostibus superatis.

Qua sapientia, regalis potestas emicare debeat. C. 3.

Ex Salomon sapientior erat cunctis hominibus. 3. Re. 4. Non vulgari sed magna attētionē opus est, eo quod rem satis arduam agresi sumus, Regem volentes erudire, sapientia & cunctis virtutibus pręditum, qui iubaris instar, totius regni climata perlustrare, atq; irradiare queat. Hactenus, & si cursim, quā sit populo conducibilis princeps sapiens, pro modulo nostro

stro patefecimus: Salomone dicente, Rex sapiens, stabili
mentum populi est: At contra. Rex insipiens dissipat po-
pulum suum. Nunc opere pretium erit ostendere, quēnā
sit hęc sapientia, qua nedū rex ipse, sed quisq; nostrum indi-
get. Equidem sapientia isthęc, non ea est, qua Astrologi
planetarum cursus, aut cęlorum circulos cōtemplari solēt.
Non quidem terrarū varia climata, nec arborū aut herba-
rum virtutes abditas, sapientia hęc considerat: Imo (vt Pla-
tonis vtar sententia) Sapientia, maximē omniū, diuinio-
ris cuiusdā virtus existit, & vim suam nunquā amittit.
Et rursus: Nemo fœlix esse potest, nisi sapiētia fulgeat, bo-
nusq; sit: nam sapientia affectibus dominatur. Mira res sa-
tisq; miranda, quā exactē & perpulchre, ethnicus hic sola
rationis scintilla illuminatus, de sapiētia loquutus sit. Nos
vero tanquā fidei præclarę radio perlustrati, ē sacrarū lite-
rarum pennu, potissimum, virtutem magnā sapientię suā
dare conabimur. Quoniam nō quemuis principem, sed fi-
delem hortari, ac docere decreuimus. Nec hoc, eō dixe-
rim, vt penitus execranda sint Philosophorum dogma-
ta: quum expoliare ægyptum, Dominus, ipse nobis præci-
piat: aurum eius argentumq; hoc est scientiam & eloquē-
tiam, ab eis vendicare, & quod nostrum est de manibus
eorū arripiamus, tanquā ab alienis possessoribus. Id quod
sanctus Augustinus, & diuus Hieronymus sepiissime, tum
verbo, tum exemplo nos docent, nonnullis sapientium,
absq; Christo sententijs vcentes. Quin etiā sanctus Pau-
lus non semel, sed ter, ethnicorum dicta protulit, veritatē
non abhorrens, quanuis ore infidelium prolatam. Sed cū
sacra scriptura longē vberius, suauius, atq; perfectius, ho-
minem erudiat, & in fœlicissimam, & perpetuam vitam
deducat: fas erit ex ea, velut ex regali arce, arma mi-
nuitissima, contra hostes nostros accipere. Sed eō redea-
mus, vnde digressi sumus.

¶ Rex Salomō sapiētiō erat omnibus hominibus, quip-
pe quē spiritus Domini affluentissimē sapientia repleuit.

A iij

Hęc

Sapi. 6
Eccle. 10.

Li. 7.
Reipu:

cap. 1.
in 1.
meo.

do. r. di. l.
in 1.
muna.

Sapie. 10

Plato
in thi
meo.Lib. I. cō
tra Iouini
anum.

Hæc pretiosa gemma est, de qua scriptura testatur: Vtilior est sapientia cunctis diuitijs. Imò si ei omne aurum argentum uè conferre uolueris, arena exigua, & nullius momenti, omnia apparebunt. Plane hæc est, quæ os mutorum, miro quodam pacto, aperit, & linguas infantium, statim disertas facit. O mirabilem virtutem, & toto cordis desiderio affectandam, quæ sic clara est, ut nunquam marcescat. Sic potens, ut omnia (quamlibet fortia) potenter vincat. Foelix qui cum salomone dicere valet: Hanc amaui a iuuetute mea, & quæsiui eam sponsam mihi assumere. Quid plura? Platonis mirabilis sententia extat, quæ mirum in modum sapientiæ encomia patefacit. Sapientia, inquit, ipsa est foelicitas. Et iterum. Sapientia, omnibus in rebus, foelices nos facit. Quid mirabilius de sapientia dici potest, quàm quod foelices eos efficiat, qui eam possident? Nepe sapientia, quocumq; homo ierit, ceu fidelis amicus eum committatur, imò ut a secla fidelissima animam nunquam deserit, sed ei fortiter adheret. Huc quidem pertinet quod beatus Hieronymus contra Iouinianum scribit. Sapiens nunquam solus esse potest, habet secum omnes qui sunt, quicquid unquam boni fuere, & animum liberum, quocumq; vult transfert. Quod corpore non potest, cogitatione compleditur: & si hominum inopia fuerit, loquitur cum Deo. Nunquam minus solus est, quam cum solus fuerit. Expende precor cuncta huius eximij doctoris verba, sunt plane annotatione digna.

¶ Cæterum, vno verbo sapientiæ laudes nunc complectar, quippe quam, Abisac illa pulcherrima, vxor & virgo, atq; regis David sponsa, ad fabrum præsignauit. Mira res satisq; stupenda, rex israel senio confectus, & septuaginta annos natus, Abisac amplexibus duntaxat calefiebat. Quo intelligamus, & certo certius habeamus iuuenibus thesaurum preciosum fore sapientiam, senibus autem delicias esse mirabiles, quas nemo pro dignitate fari queat. Ad hæc filius David Salomon, patris sui gesta nunc exponat, & Rex pacificus

cificus, bellatoris regis, referet castos amplexus. Posside sapientiam, ait posside intelligentiam. Circunda illā, & exaltabit te, honora illam & amplexabitur te, vt det coronam gratiarū capiti tuo. Corona deliciarum proteget te. Enimuero singula explanare minime vacat: Sat sit nrs verbis exploratum habere, quod alijs virtutibus in senibus de crescentibus, vt sunt ieiunia, vigilie, (& alia id genus multa) sola sapientia crescit. Quod diuus Hieronymus, ad nepotianum, miro describit eloquio. Sed iam artem sapientie adipiscende, pro virili nostra, palam faciamus.

Quonam modo Reges thronum sapientie obtineant. C. 4.

Stude sapientie, fili mi, & lætifica cor meum, pro. 27. Parui refert virtutem laudare, eamq; encomijs efferre, nisi viam & methodum virtutis adipiscendæ quis indicauerit. Quid obsecro iuuat sitienti, pellucidum fontem, in acumine montis, digito ostendere, si semitam, qua ad fontem itur, quis non demōstret? Sanè pro exiguitate nostra virtutem sapientie, non nullis præconijs eueximus, nūc vero ratio depostulat, vt viam ostendamus, hæc præecllentē virtutē capessere volentibus. Eā ob rem Salomonis sapientissimi monita nō oscitanter audiamus: Stude prudentie, fili mi, & lætifica cor meū, vt possis exprobranti respōdere sermonem. En consilium insigne, toto pectore amplectendū, quo Salomō, nos excitare nititur ad verā sapientiā cōparandā, paterno affectu clamās: Stude fili mi: Quod perinde est ac si diceret: Sedulo vigila, toto conatu labora, ne in re tā seria, te oscitanter habeas. Cavel autē mense, somno, alijsq; corpufculi huius subsidijs, plus iusto indulgeas. Siquidē sapientia in animā maleuola non introibit, nec in corpus

A v subditum

Iob. 28.

subditū peccatis. Nunquid præciosum balsamū in quod
uis vas diffunditur? Fas quidem non est, ut sapientia omni
balsamo præstantior, in lutulento, ac pessimo corde repo
natur. Vis ergo cælestem sapientiā possidere? mentē ab om
ni spurcitia ablue, fugantia et peritura bona hæc parvipē
de, & confestim sapientē thesaurum adinuenire quibis. Sa
pientia vbi inuenitur (ait sanctus Iob) & quis est locus in
telligentiæ? Nescit homo pretium eius: Non inuenitur in
terra (suauiter viuentium): Abissus dixit non est in me: mare loquitur non est mecum: Nō datur aurum obrium
pro ea: & paulo post: Trahitur autē sapientiā de occultis:
abscondita est ab oculis omnium viuentium. Verum bre
uitas nostra non patitur exactius singula prosequi: Sat fu
erit agnoscere, quod nec in mari turbido, ac fluctuago mū
di huius, nec in abisso profunda cuiuslibet peccati sapientiā
vera est, sed ruditas & ignorātia misera. Neq; in ijs, qui vo
luptatibus habenas laxat. Quāobrem non in terra suauiter
viuentium sapientiā adinuenire asseruit: Quin potius insi
pientiā & stultitiā ibi abundat.

Ethico. 7

¶ Aduertendum tamen est, quam longissimè Philosophi
abfuerint a vera sapientiā, quiq; recitantes sapientiæ fue
runt expertes. iudicētes se sapientes, stulti facti sunt. Ob id
euauerunt in cogitationibus suis, teste Apostolo. Verū
sapientiā inter virtutes intellectuales adnumerantes, scientiā
præstantiorē esse dixerunt. Nihilō secius sapientiæ acu
men attingerē nō meruerūt. Mirabile dictū, quā mag
na & subtilia, de Deo totius orbis opifice, de Angelis &
animæ immortalitate indagantes recensuerunt. Atqui su
perbia inflati, Deum optimum non glorificauerunt, corde
puro eum amantes: ideo infelicitē prolapsi perierunt. Sa
pientiā ex oculis trahitur, in vicibus terre latitat aurū,
& præcordijs nostris Christus Iesus delitescit, in corde se
abdere solet. Ingemiscamus scelera nostra lachrimis ablu
tes, confiteamur flagitia nostra, sanctam absolutionem a sa
cerdote suppliciter accipientes, pœnitentiā nobis iniunctā,
quam

quam citissimè adimpleamus, & sapientiā de occultis trahere poterimus. Hinc beatus Hieronymus ad Paulinū ait: Dei sapientia Christus est, de quo Apostolus clamat: Predicamus Christum Dei virtute, & Dei sapientia: Et alibi, in quo sūt omnes thesauri sapientiē & scientiē Dei absconditi. Sane Archanum hoc Plato nesciuit, (alioqui doctus) & Demosthenes eloquentia pręditus ignorauit: Sicut scriptū est: Perdam sapientiā sapientium, & prudentiā prudentium reprobabo. Perdat vera sapientia falsam sapientiā necesse est, eò quod nulla societas lucis ad tenebras, Christi ad belial. Frustra Philosophi de virtutibus disputarunt, inquit diuus Bernardus super cantica, cum eas apprehendere nō potuerint, ignorantes eū, qui factus est nobis a Deo sapientia, iustitia, sanctificatio, & redemptio. Sapientia, quā flagrantissimò affectu querere debemus, ea est, in qua, cęlestis pater, totius mūdi machinā cōdidit iuxta illud psalmi Omnia in sapientiā, hoc est in filio, fecisti. Hic trabea carnis nostrę indutus, carnis sapientiam destruxit, crucis patibulū ascendens. Quid multa: Pestilētissimā Sathane & mundi sapientiam sapienter delusit, vbi suapte spōte mortem oppetens, mortem nostram superauit: & inferni spolia, sua potenti virtute accepit. Sed de ijs latius in libello, qui certamē bonum appellatur, tractauimus. Transeo illud sancti Augustini: Sapientiā est amor boni, sapor boni, a sapore sic dicta. Vere sapiens ille est cui res sapiunt vt sunt, non aliter.

Sumat in dicā: Qui indiget sapientiā postulet a Deo, qui dat affluenter & non impropert. Quemadmodū sanctus Iacobus admonet, qui scholā sapientiē orationē esse dixit. Hanc toto studio, salertia, ac vigilantia queramus. Salomonis exēplū sectātes, qui oratione sic placuit Deo: vt dormiens velut flumen inundās, sapientia fluit repletus. Onos felices si de vno quoq; nostrū eloquium illud dici cōtingat. Beatus vir, qui inuenit sapientiā, & qui affluit prudentia. Melior est acquisitio eius argenti & auri: primi & purissimi

Ser. 22?
Supercā,
ti.

Li. de spi
ri. & ani
ma.

Pio. 3.

simi fructus eius. Fide integra, & charitate perfecta, in pe-
 ctore nostro Christum Iesum patris sapientiam perquirā-
 mus. Ut nos doceat quam sint amara terrena bona, & ob
 id penitus aspernanda. Quam deniq; sunt diligenda æter-
 na, quę sursum nobis promittuntur, quamq; dulcia, & totis
 visceribus affectanda.

Reges tāquam ministri, Deo, optimo obediant. C. 5.

¶ Per me reges regnant & principes imperant: Sapi. 8. Sa-
 pientię viam breuem, quanquam obiter ostendimus, ora-
 tionem indicantes semitam esse, qua proculdubio ad ve-
 ram sapientiam deuenire possumus. Verum Salomone
 orante, Deus optimus affatim sapientiā illi impendit, Quā
 si ardentissimis votis, adipisci volumus: studiosos, vigan-
 tes atq; præcationi deditos esse oportet. Huic sanē studio,
 rex sanctus Dauid incumbens, orabat suppliciter dicens: Bo-
 nitatem, & disciplinam, & scientiā doce me, quia manda-
 tis tuis credidi. Seriem petendi considera, nam bonitatem
 primo, & disciplinam secundō, postremō scientiam expe-
 tit. Scientia seorsum absq; bonitate inflat, Apostolo teste.
 Mira res, quam frequenter regalis Propheta sapientiam a
 Deo postularit. Alibi clamat: Da mihi intellectum,
 vt discam mandata tua. Et iterum: Intellectum da mihi
 & viam. Nos verō tam præclarum donum obnixē pe-
 tamus, amœnam viam ac omni suauitate plenam gra-
 dientes, diū noctuq; præcantes Christum Iesum, qui sa-
 pientia patris est. Hoc sacrificiū laudis iter est, quo Deus
 nobis ostendit salutare suum. Hęc suffitus gratissima Deo
 est, quę suaueolentiam, cælum penetrantem spirat. Spō
 so ipso testante & dicente: Odor vestimentorū tuorū, sicut
 odor thuris. Verū, quia seruo non sufficit Dominū suum
 semper & ubiq; laudare, nisi mandatis eius supplex obtē-
 peret: clamat rex regum & Dominus dominatum & ait
 Per me

Vide. S.
 Agusti. li.
 5. decim.
 C. 19.

Pf.

Canti.

Pro. 8.

Pro. 8.

Per me reges regnant & principes imperant. Fas non erit post hac, vt reges de sublimi sua dignitate blandiantur sibi, aut supercilio efferatur, vbi dominum per os regis Salomonis pertonantem audirent, ministros tanti Domini, se esse: non dominos. Quid obsecro subindicat hoc verbū, per me reges regnāt, nisi quod alibi scriptum est. Ego Dominus & non est alter? Ego totius orbis auctor sum, ego veluti: cœlorum astra: & terre elemēta cuncta, suadente natura profitentur, Dominus dominantium sum. Ego, qui nullius adminiculo, adiutorioque egeo, vtpote omnipotēs in cuius ditione omnia sunt posita. Mea quidem sapientia vt immēsa & ineffabilis est, attingit a fine vsq; ad finem, circummit omnia, inuisibilia cuncta, & visibilia cōtinet. Nihilominus disponit omnia suauiter, Angelorum potentu Angelos, & regum ministerio homines gubernans. O suauitatem mirabilem, O stupendam summi Dei dulcedinē, Deus, vt causa prima seorsū omnia potest, Philosopho testatē, & causis secūdis dignatur vti, ac si eis indigeat. Quorsum ita disposuit Beneficus ac omnipotens ille pater? Nēpe, vt multiformis eius dignatio, suauitatisq; amplitudo elucescat, & creaturas quas gratuito cōdidit, maximo prosequatur honore, vehementer easq; magnificet. Quod peruenuste, sanctus Augustinus libro de Trinitate suadet. Sed nos ren hanc penitus considerantes, rationem non vulgarem adducamus. Quis adeo demens qui non fateatur, non modo ad ordinem regni atq; perfectionem, sed ad ministrorum dignitatem pertinere, vt rex ministros executores habeat. Quin potius ordine ministrorum regia potestas clarior efficitur. Quod diffusius Sanctus Doctor tractat Prima. parte. q. 103.

Lib. 3.
de trini.

P. i. q.
103. ar. 6.

¶ Facessat iam Platonis sentētia iure optimo explodēda, non trifaria est prouidētia, Dei (videlicet) Angelorū & de monū. Omnipotens deus immediatē cuncta gubernat, quāuis suapte sponte, causis vti velit ad mundi gubernationē. Causa prima (ait Arist.) res creatas regit omnes. O laudanda

danda, & toto nisu veneranda, summi numinis largitas. O dignatio modis omnibus diligēda. Deus opt imus sua presentia, essentia, & potentia ubiq̃ est, ipso dicente: Ego cœlum & terram impleo: veruntamen Angelos Angelis, homines hominibus præesse, instituit. Mirabile dictu, quod principes terre, necessitate urgente, ad regna sua moderanda facere consueuerunt, ministros eligentes: id Deus omnipotens, non necessitate, sed munificēcia & bonitate sua commotus, in moderandis atq̃ tuēdis regnis dignatur efficere. Omnes ergo primates terre oculos in cœlū elevātes, dominum procliuo genu adorantes, cum rege Persarū Cyro clament: Omnia regna mundi dedit mihi dominus Deus cœli: Quid ni fideles reges, iugiter id profiteantur, quū ethnicus ille, verbamirifica hæc palā deprompserit: quis obsecro imperator, ubiq̃ sui regni præsens, non ministros & executores abhorrēs seorsum populis dominaretur: Verū Deus (qui charitas ipsa est) lōgissimē ab inuidia abest. Nouerat hoc qui toto cordis affectu clamabat. Tu domine es rex meus, & De⁹ meus. Quam vocē omnes reges depromere ubiq̃ maximē decet. Tu domine rex omnipotens, ego autē minister indignus, tu Deus omniū creator, ego verò vermiculus humi reptās, & exigua creatura. Veli qui cum Pharaone aiunt, dominum non noui. Nēpe dominum ignorāt, qui mādāta eius floccipendunt, qui diuinis hiniant, & honores voluptatesq̃ affectant. Sed vesanus rex, qui adhuc viuens, dominum Deum non nouit, & illi parere renuit, Adamante durior factus, æquoris vnda anxius, atq̃ perēptus, cōfiteri eius potentiam fuit coactus: idq̃ iure optimo.

¶ Confiteamur ore & corde, Christū Iesum, regē nostrū fore, a quo cūcta accepimus, quē possidemus. Quid habes quod non accepisti, & si accepisti, quid gloriaris, quasi nō acceperis: Diuitiarum possessio intellectus & rationis imperiū, & quicquid aliud habemus, ē manu regis nostri susceptum. Ipse ex nihilo nos creauit, roseo cruore suo nos

emit

emit, & plerumq; donis gratuito nos ditare dignatus est. Quid, homo putredo, & cinis superbis? Cur ita, legē tanti regis cōtemnis, & suauis eius iugo non colla submittis? Si ego dominus, vbi est timor meus? Si ego pater, vbi est amor meus? Ait celorum rex. Hunc obsecro, tanquā dominum timeamus hunc, velut munificentissimum patrem candido diligamus pectore, vt cum ipso in perpetuū regnemus.

Regiæ maiestati maxime expedit finem suum scire. C. 6.

Habetis fructum vestrum in sanctificatione, sine verò vitam æternam. Ro. 6. Nihil (vt ingenuè fatear) cōducibilius, vtiliusq; regi fideli obtingere potest, quā si ob oculos, sēper & vbiq; mercedē commeritam, & suis laboribus, a Deo promissam habeat. Quippe quam non modo rīs, qui benè præfunt, sed cuilibet Athletæ Christi, legitimè certanti re promissa est. Talē sanè, tamq; fœlicem finē orthodoxorū sancta opera vendicabunt, si domino (vt ius est) seruiērint, eius gloriam & honorem affectātēs. Fœlix & nimium fœlix, qui tam præcellēs brauiū diu noſtūq; in cogitatu verbo & opere, veluti pulcherrimam imaginem, sacrumq; simulacrum gestauerit. Finis namq; noster, citra cælum positus nō est, eo quòd homo suapte natura, summi numinis imaginē fuerit insignitus. Nō itaq; beatitudo nostra in hac valle lachrimarū, tot calamitatibus plena, non in hac morientium humo, spinas & tribulos proferēte sita est, sed in cēlo vbi terra illa omni desiderio appetenda (quē viuentium a Dauide appellatur) collocata, & promissa fuit. Verū rationalis creatura, qualis est homo fœlicitatem habere nequit, nisi in vniuersali bono, quod deus est, in quo (cēu in vastissimo oceano) cunctorū bonorū rationes existunt. Fauet nostrę assertioni, quod sanctus Augustinus per

S. Tho. 4
d. 49. q. 2

ps.

1. Io. 3.

Lib. 2.
Metha.

1. Ethic.

nus perpulchrè, dixit. Fecisti nos domine ad te, & inquietū est cor nostrū donec, requiescamus in te. Cui ab simile nō est, illud Dauid Prophetæ. Satiabondū apparuerit gloria tua. Mirabile dictū, statue hominē, cui sint, regis Celsi diuitiæ, Absalonis mira pulchritudo, Alexandri potentatus stupendus, in cuius conspectu terra omnis siluit. Is sanè esurie & siti cruciabitur, & angore vehementi anxietus viuet, donec, ad pacatissimū gloriæ cœlestis portum perueniat, essentiamq; diuinam videat, sicuti est. Ecce signum in quē omnes actus nostros velut sagittas dirigere oportet. En mirabile brauium, quod electos dei expectat, delitigē nō peritūre vnquam, quibus affluent beati.

¶ Ad hæc cum finis nō modo dicat, quid vltimū, sed quid bonū (vt, Phs. inquit. 2. physicorum). Imo finis & bonum idem sunt (vt alibi ipse asserit) perspicuū est, vt qui malè agunt mala cōsequatur, qui verò bene, bona adipiscatur oportet. Eas ob res felicitas, exhibēda non est, nisi legitimè certatibus, & fide, spe, & charitate, lezē summi dei adimplentibus. Dicente domino. Si vis ad vitā ingredi serua mā data. Et rursus. Qui fecerit voluntatē patris mei, ipse intrabit in regnū cœlorū. Aristoteles narrat, quod in olympia nō fortissimis corona dabatur, sed agonizatibus, hoc est actu certatibus. Quidni orthodoxos insudare oporteat, vt incorruptibilē, & immarcescibilem gloriæ coronā accipiant? Equidem si hunc finē præstituamus, & ab illo oculos fidei nunquā deflectamus, si instar gubernaculi, quo naus feros fluctus scindit, scopulos fugies, ad portum appellit, ab hoc felici fine oculos non moueamus: fas erit, vt ex electione omnia bona agamus. Nemo non scit, ea que ex electione fiunt, spontanea esse, ac proinde meritoria. At contra que volutarianō sunt, meriti sūt expertia. Id quod Aristoteles non tacuit. Ethic. 3. Per ea que nobis in sunt a natura, nec laudamur nec vituperamur. Et iterum. Nullus est beatus nisi volēs. Nūc satis pulchre dictū est. Virtus habitus est electi uis, in mediocritate consistens. Ethicorum. 2. Vnde palā est, ope

est, operationes quibus finē assequimur, ex electione & voluntate cōfurgere, alioquin actus nostri nō essent. Sed de his atis.

¶ Tercio delectabiliter agamus bona, quę ex electione cōturgunt oportet. Haud sufficit bona agere, sed bene: non iusta operari sat est, sed iuste: quod Dominus in lege veteri perspicuē ostendit: Iuste (inquit) quod iustum est exqueris. Quam sententiam. Phs. 2. ethicorum repetit. Hęc omnia, agnitio finis nostri operatur in nobis. Primo affectum mouet vt bona operemur, legem Dei implete. Secundo vt lubentes & ex electione ea faciamus suade. Iuxta illud David: Volunturiē sacrificabo tibi, & confitebor nomini tuo Domine, quoniā bonum est. Tercio deniq; felicitas nostra, quam intuemur, velut finem, vt delectabiliter operemur efficit. Quō pertinet illud Apostoli: Superabundo gaudio in tribulationibus meis. Mira res tribulatio ipsa, quę maximē inuisa est nobis, & carnem nostrā infestare solet, hęc suauitate plena diligentibus Deū efficitur, vbi finem optatum spectāt, & cum beato Paulo clamant: Non sunt condignę passiōes huius temporis ad futuram glariā, quę reuelabitur in nobis. Huc pertinet dictum illud Christi Iesu, siue paradoxum: Beati eritis cum maledixerint vobis homines & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduersus vos: Gaudete & exultate, quia merces vestra copiosa est in cælis.

¶ Cæterum. Si tantum compendij adfert cuiq; nostrum, suum finem & felicitatem scire, in quam omnes actus dirigat: maximē id maiestati regali expedit, quippe quę in omnibus suis gestis, communem bonum querere debet, quod præcellentius & diuinius est quouis singulari bono. Nē peni si spe beatitudinis æternę alios gubernet, peculia re bonum & non commune queritabit in omnibus, quod non regis sed tyrāni opus est. Adde quod rex subditorum suorum est directius, & veluti sagittarius in signum destinare solet, iaculis ipsis nescientibus: sic rudes & populares

B

homines,

Pr.

Mathe. 5.

Mathe.

Ioan.

homines, per principem sapientem, in virtutem, & obsequium diriguntur. Quāobrem, in sacra scriptura nusquam non reges pastores appellantur: Quin etiam rex regum Christus Iesus sese pastorem vocauit: Ego (ait) sum pascuus bonus, & cognosco oues meas, & cognoscunt me me. Nonne Saul & Dauid pecudum custodes, opitulante Deo ad regale sceptrum sunt asciti: Quō principes factionum ac ministerium suum agnoscant, & regnum suum (ut ar est) dirigant, pascant, & tuteantur. Vides quonā pacto, vel maxime regi conueniat agnoscere suū finem: ut se pscuus & populum gubernare valeat: Atque in obeundis quotidianis laboribus, & innumeris curis perferendis, æterni premij spe roborati, infracto animo se gerat, & nullatenus labatur & succumbat.

Regem non decet, suam sceli-

citatem in voluptatibus ponere. C. 7

Ex non habebit mulieres plurimas quæ alliciāt animum eius, Deu. 17. Multa sunt quæ, Deus optimus Israelitis regibus præcepit, quæ (ni fallor) principem sanctum & iustum instituere possunt. Veruntamen qui præsumunt, septem hæc decreta, ex ore summi Dei profecta, alius pectori suo recondant, & opere impleant. Audiant omnes reges obsecro, primates cuncti legem auscultent, quam cælorum rex illis potissimum condidit: Imò tanquam lucidissimū speculum ob oculos semper legem hanc cernant: Quotidie regale opus letitent, quod manu propria Deus eis conscripsit: Certo certius scientes, quoniam durissimū iudicium fiet illis, qui præsumunt: neminem lateat verissimū illud esse: Potentes potenter tormēta sustinebunt. Terribile dictū, quātum veritatis comminantiā hæc verba contineat: Quum rex constitutus fuerit (ait Dñs) Non multiplicabit sibi æquos, nec ducet populum in ægyptū, equitatus numero subleuatus. Non habebit uxores plurimas, quæ alliciant animum suū.

Nec ar

Deuter
17.

Nec argēti & auri immēsa pōdera. Post quā sederit in folio regni sui, describet sibi Deuteronomiū legis huius in volumine, accipiens exēplar a sacerdotibus leuiticis tribus: Et habebit secū, legetq; illud, omnibus diebus vitę sue. Vt discat timere Deū suū, & custodire verba eius, & ceremonias, quę in lege sūt. Nec eleuetur cor eius in superbia sup fratres suos: Nec declinet in partē dextera vel sinistra, vt longo tempore regnet super terrā ipse & filij eius. Mirabile dictū, quot statuta, quot sanctiones tā preclare a Deo sint regibus date, ne labi in vitia eis cōingat, non lubet cuncta in hoc capite explanare, sed verba ea dūtaxat, quę principio pponimus.

¶ Rex non habebit vxores plurimas, quę alliciat animum eius. Frustra quidē estrenuus miles, inimicos, qui longissima distant, expugnare nititur, aduersario domestico vincente, & superante. Ad eadem imaginem, quisquis mundi, satha namq; profligare cupit, carnē suā renellem, prius vincat oportet. Grauis profecto punga, iuge sane vellit, cū corpore suo conferre, & fortiter configere, nam in hoc congressu homo sibi ipsi relūctatur. Verū tamen ratio ipsa vni cuiq; indicat, candidiorem fore coronā, nec non nobiliorem esse triumphū, vbi maius bellum grauiusq; periculū inueniet. Vera & ingenua illa sancti doctoris Augustini sententia quotidie cōprobat: Inter cetera christianorū certamina, maiora sunt prelia carnis: Vbi quotidiana est pugna, rara vero victoria. Verū horribile dictū, nisi de veniali culpa id bellum intelligere, quippe quā sepe numero tentatione carnis affectus homo cōmittit. Videas pro dolor quā plurimos in Christi Iesu populo, qui more pecudū vitam ducentes, voluptatibus vacantes, & cū improbis dicentes: Non sit pratū, quod non pertranseat luxuria nostra. O ferū singulare, binea domini depascente, qui nec lexi nec etiā parcere cōsueuisti. O ignem gehēnalem, speciosa comburentem, de quo Propheta ingemiscēs ait: ignis combusit speciosa deserti. Tu principes ac nobiles exurere conaris, tu mentes sole candidiores & pulchiores, fedare niteris, atq; denigratas super carbones efficis.

B ij

Ne ergo

msol

S. Augu.

Plat.

p. 11

p. 11

Ioan.

Ne ergo tam pestilentissima lues & exitialis morbus populum inuoluat: par erit, ut rex fidelis, continentie exemplar & castitatis specimen sit uniuerso regno. Non rex dux est populi, in quem oculi totius regni intendunt: is ergo si suapte voluntate, iniqua congregiente tentatione, velut inermis & vecors occubuerit: populus vestigia sui ducis sedans, stare aduersus vitia, quę anime hostes sunt, non valebit. Mira res vehementerq; miranda: plus suadent nobis exempla quam verba. Quamobrem saluator, nunquā non clamat: Exemplū dedi vobis, ut quę admodū ego feci vobis, ita & vos faciatis. Erit enim: Discite a me quia mitis sum & humilis corde. Vis agnoscere quod res ita habeat? Mortem regis Saul tege, & palam inuenies, plus per suasionis habere exemplum quam verbum. A Philisteis fauciat in bello, iubet armigerum, gladium eximere, ut eum interficiat, ne forte philistin glorientur de hac victoria. Quod armiger ut iusserat facere noluit, timens tangere Christum Domini. Tandem Saule incumbente super gladio suo, Armiger vestigia domini sui imitatus, subinde sese interfecit, misereq; ambo perierūt. Vides planē, quātum suasit seruo, regis sui exemplum nequam, quem verba vincere non potuerunt, gesta domini sui vicerūt, Mortēq; sibi intulit armiger, quam maxime etiam animalium natura abhorret, abominaturq;. Mira res. Saule tacente, tamen rem impiam patrante, seruo suo suasit, ut rem nefandam ageret, & omnino naturę nostrę reluctanti.

¶ Quo quidem regibus prelatiq; conspicuum sit, plus subditis, exemplis malis nocere, quam verbis. Hinc optimus Deus, huic malo insensissimō mederi volens: caueat ab vxoribus plurimis, regibus præcipit, ut continentes sint & temperantię operam dare studeant. Continentię temperantiā Aristoteles iungit. 7. ethicorum, eod quod in cohibendis delectationibus tactus, utraq; versetur. Tamen si continentia ad temperantiā collata, velut imperfectū ad perfectū se habeat, ut sanctus Thomas exacte diseri-

Sais

Satis pulchre continentiae virtutem Salomon extulit, ubi ait: Non est ponderatio continentis animæ: At contra nihil foedius execrabiliusq, quam in continetia, quippe quæ homines nihilo Meliores efficit iumentis. Hos vehementer deplorans Propheta ait: Computruerunt iumenta in stercore suo. Singulatim considerata sunt, quæ dicta fuerunt nunc. Homines iumentorum voluptates affectantes, tali tãq in foelici nomine sunt digni: Quin etiam iumentis peiores esse comprobantur: quum peius sit assimilari, quàm nasci. Nempe quo magis iniqua voluptas à veritate abest, hoc plus animum hominis mulcet, allicit atq inescat. Veh quibus hodie contingit, quod de speculo Plato enarrat: in quo victi quidã, umbris perinde, vt ipsis rebus delectabatur. Quid obsecro delitiosa cibaria, mensa opypara, fallaces honoris huius labentis sæculi, oblectamentaq omnia, nisi umbræ inanes sunt, in hac vita veluti in quodam speculo apparetes? Hasce umbras prohi dolor, ceu pueri decepti, veras existimamus, hisq inhiantes, magnopere laboramus delusi.

¶ Nonne hominum cecutientium vox illa infœlix est? Quid profuit nobis superbia, & diuitiarum iactantia, quid contulit nobis? Transierunt omnia illa sicut ymbra, & sicut nuncius præcurrens. Ecce post mortem umbras appellant, quæ in vita, bona falsò vocabant. Agite iam reges, moras rumpite principes terræ: Nollite nunc diligere mundum neq ea quæ in mundo sunt: transit velociter mundus nequam, & misera concupiscentia eius, vt experimento exploratũ est. Veras precor delicias & cælestes querite, serias voluptates & non umbraticas diligite, temporarias verò a vobis proiците, quippe quæ plus habent felis quam melis. Quandoquidem nihil est, quod magis Christiana philosophia horreat quàm voluptuosam vitam: Nihil quod magis affectet, quam labores, & crucis Christi desu erumnas, dicente Domino: Qui amat animam suam perdet eam, & qui perdidit animam suam in hoc muni-

B in do,

Li. 6. reip.

Sap. 5.

Ioa.

do, propter me in vitam æternam custodit eam. Cui sententię alludit Apostolus: Si secundum carnem vixeritis moriemini, si spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis. Sanè qui carnis lenocinia amat, in gehenam ignis incidet, perpetim flammis atrociſſimis cruciandus. Quam obrem abſtineat oportet ab ijs vmbriſ reges quam occius perituris. Quid plura: virtus ipſa natiuam & peculiarem voluptatem habet, ob quam philoſophi tantopere virtutes dilexerunt. Caſtitas, & continentia, alięq; virtutes, non ne delectatione maxima plena ſunt: Clamat Pſalmogra-

Pſal.

q. 117. d. 11

Pſal. 4.

q. 117. d. 11

Merhe.

Ratio nota.

phus: Inebriabuntur ab vbertate domus tue, & torrente voluptatis tue potabis eos domine. Quod plane, non modo de cæleſti domo, ſed etiam de præſenti ſeculo intelligi oportet. Quis pro dignitate docere queat, quanta dulcedine, qua vè ſuauiſſime electi Dei, adhuc in hoc corpufculo viuentes, Deum contemplantes afficiantur? O vere decepti peccatores, o inſeſſices, dementes, & ſtulti aliquando ſapite: Viſque quo graui corde filij inelytiæ. Vt quid diligitis vanitatem & queritis mendacium? Candidas delitias iam amantes, Chriſtum Ieſum toto pectore diligite: Qui totum ſe nobis impendit, qui dulcedine mirabili ſuos inebriat, qui torrente voluptatis ſuę electos faciat, qui nunquam nõ clamat vt pater beneficus: Omnes qui laboratis & onerati eſtis, venite ad me, & ego reſiciam vos. Quid ijs verbis ſuauius, aut dulcius dici ynquam potuit: Laborantes compellat, vt quieſcāt: oneratos vocat, vt onera peccatorum tollat: fameſcentes & ſicientes, accerſit, vt reſiciat fatietq;. Veh nobis ſi aure ſurda tanti patris vocẽ per tranſeuntes, vmbraſ ſuiles ſequamur.

¶ Paucis nunc palam faciam, in voluptate non eſſe foelicitatem locandam. Foelicitas eſt ſinis operationum noſtrarum, & eſt quoddam perfectum & per ſe bonum: corporis bona non ſunt per ſe nec ſufficientia bona, ſed bona animæ: ergo in voluptatibus corporis beatitudo ponenda non eſt. Ad hæc, Ethicorum 1. Foelicitas in

bono

bono animæ consistit: delitiæ sensus nostri corporis bona sunt, in quibus cum brutis conuenimus: stultum igitur est in illis felicitatem collocare. Quid, quod felicitati est proprium satiare hominem, appetitus vero carnis in satiabilis est: Quod adeo notius apparet, ut probatione non sit opus. Verum qui delectationibus vacant, ebrijs, aut dormientibus similes sunt: Philosopho teste scilicet ethicorum. Quamobrem princeps, qui populi caput est, immodicas voluptates & lege Dei prohibitas modis omnibus fugiat oportet: Ne forte, more pecundum vitam agens poenas luat æternas: momentaneum est quod delectat, æternum vero quod cruciat, velut factus Augustinus testatur. Paulo plus immorati sumus in hoc capitulo, scientes voluptatē belluam fore immānissimam, neminem non aggrediens & impugnās: dicente Poeta: Trahit sua quēque voluptas. Faxit Deus ut non expugnet nos aut vincat fera hæc cruenta.

Vid. S.
Aug. lib.
5. de ciui.
cap. 20.

Regem non decet, in diuitijs

felicitatem suam locare. C. 8.

Rex non habebit auri & argenti immensa pondera. Deute. 17. Legem primam a Deo conditam & regibus datam copiosius exposuimus quam animus erat, ne post voluptates suas principes ut belluæ currāt, quin potius rationis gubernaculo, motus carnis effrenes coherceant: Ne forte ut rex iniquus aliquādo dicant: Non prohibui cor meū, quin voluptate frueretur: Quique tacere non potuit, qui minus deinceps clamaret: Adolescencia & voluptas vana sunt. Per belle hoc dictum est: quoniam adolescentiæ vitæ genus siccitiosius agere solet, ut inania oblectamenta

Eccle. 2

B iij queri.

queritare sic studeat ac si in eis felicitas sita esset. Nō hoc dixerim, vt me lateat, canos hominis esse sensus illius, & etatem senectutis vitā immaculatā, vt Salomō testis est. Sed heu quam rara auis in terra. Iosias vir sanctus, octo annos natus Israeli imperare cœpit, aras lucosq; pessimos audacter destruxit, magna patratus in populo, omnes stu-
 por tenebat: Alioquin sacra scriptura non diceret: Melior est puer sapiens rege sene stulto. Super est vt statutum secundum, ore Dei regibus datum, expediamus: Ne vt insipientes dum cyllam voluptatis vitare nituntur, in charibdim avaritiæ incidunt, in diuitiis perituris felicitatem suā ponentes. Avaritia quidem immoderatus appetitus diuitiarum est, qui tam in retinendo bona adepta, quam in adipiscendō alienas opes adinuenitur. Nec vulgare scelus hoc est, diuitias plus q̃ quo amare: quum apostolus idolorum seruitutē illud appellarit, & bene meritō. O miserum, & bis quaterq; imō millies infelice hominem avarum, nempe quo nomine te appellē ignoro: Pecuniarum seruus es, & diaboli mancipium, qui teste beato Cipriano, quum possidere te putas, potius possideris, census tui seruus. Dormierunt somnum suum, ait Prophe-
 ta, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus suis. Obserua titulum execrandum avaris debitum: Viros diuitiarum eos vocat, eo quod auro & argento miserabiliter seruiant. O ingens piaculum, in quo homo suapte natura nobilis & imagine Dei illustratus, infimo bono se submittit. Huc quidē pertinet illud eccle. 10. Nihil scelestius auaro. Vt enim bona meliora sunt, quę animę pertinent: media, quę ad corpus expectant: sic externa bona infima comprobatur & parui momenti dicuntur. Ijs homo sua sponte se subdit, & diu noctuq; hac & illac debacatus, in seruit. Enimuero si sancto & eximio doctori Augustino credimus, avaritia charitatis venenum est.

¶ Quamobrem saluator noster Christus Iesus vehementer avaritiā taxat, mammonā iniquitatis eam dicens. Ratio quoniam

Eccle.

S. Tho.

22. q. 118.

ar. 1.

Psal.

S. Tho.

22. q. 118.

ar. 5.

quoniā iniquitas est, quę aurum & argentum & alia id genus diuitias putat, vt optime sanctus Augustinus asserit. li. 50. homil. Et iterum sic ait: Quo modo diuitię sunt, quę habentem minime faciunt? Quid plura? Athenienses quāquam barbari, Codrum regem suum vehementer venerati sunt, eo quod vili habitu, vt pauper se inimicis obtulit occidendum, ne ciuitas quicquam mali pateretur, Quare inter deos suos honorandum eius simulacrū posuerunt. Inter Romanos Lucius Valerius, tāta inopia oppressus obiit, vt amici eius collectā fecerunt ad obsequias celebrandas. S. Augustinus libro de ciuitate Dei: Pudeat ergo christianostanta auiditate diuitias querere, vbi ethnici, contemptum diuitiarum sic dilexerunt. Vis agnoscere, quantum diuitijs crescentibus, cupiditas ipsa acerescat? diuitem avarum, quem saluator noster taxat, & stultū vocat, intueri: de quo sanctus Basilius: Diues ille avarus, diuitijs abundas, horrea plena habebat, nō autē cor: Ideo ingemiscēs clamabat: Quid faciā, quia nō habeo, vbi cōgregē fructus meos: Anxietas hominis vox est, nō satiati: inopis gemitus, nō diuitis: Et rursus, avarus voracior est igne, quiq; omnia vorare conatur, nunquam dicens sufficit. Hęc sanctus Basilius, & alia multa contra avaros alloquitur. Cui optime astipulatur beatus Hieronymus ad eustochium: Auaritię tibi malum est vitādum, non vt aliena non appetas: hoc publice leges puniunt (sed quo tua, imō quę aliena sunt, non serues: Dicēte domino: si in alieno fideles nō fuistis, quod vestrum est, quis dabit vobis? Aliena nobis auri argentiq; sunt pondera, nostra possessio spiritalis est: De qua alibi dicitur: Redemptio animę viri diuitię proprię: O quam est metuenda saluatoris nostri sententia: Non potestis seruire Deo & mammoni, hoc est: Deo pręstare obsequium & diuitijs impossibile est. Lingua tyriaca, mammonē diuitię appellantur.

¶ Vtina in ore nostro vox illa semper & vbiq; resonaret,

B. v.   quam

Valerius
lib. ii.

Ser. v.
Indiuites.

S. basilius.

Iob.

quam semel vir iustus Iob emisit: Nudus egressus sum de utero matris mee, & nudus reuertar illuc. Cui sententie pulchre concinit illud Apostoli Pauli: Nihil intulimus in hunc mundum, nec auferre quid possumus. Quod verbum vel solum efficax est ad omnem auaritie flammam extinguendam, si toto pectore crederemus, credentesq; diligeremus ea, quę nobis pollicetur dominus Iesus in cęlis. Ceterum, non tantum sacra pagina auaritiam taxat, sed philosophi omnes contemptum diuitiarum vehementer docuerunt. Vnde Aristoteles i. libro. politicorum ait: diuitię vel naturales sunt, vt vinum, triticum, iumenta & ijs similia: vel artificiales, vt aurum, argentum numismata, & omnes pecunię ex auro, argento, ereq; conflatę. huiuscemodi diuitię, ad vsum nostrum ordinantur, fœlicitas vero est finis, & hominis bonum optimum: ergo in diuitijs non est ponenda fœlicitas: Imò

Ratio. 1

Ratio. 2

beatitudo nostra est quid optimum, ideo in optimo nostro sita est, scilicet in bono animę. Ad hæc, fœlicitatis proprium est faciare, vt nuperrime tetigimus: diuitie potius sitim excitant, quam extinguunt: igitur in ijs opibus caducis, fœlicitas nullatenus est querenda. Pulchra sane fabula est, & non contemnenda, quam de rege Mida, Philosophus narrat i. politicorum: Qui vsq; adeo auaritię estu accensus erat, vt Deum obnixę oraret, quatenus quicquid tangeret, in aurum conuerteretur: quod quidem obtinuit. At quum cibum ori suo imponens, statim aurum fieret, magna fame affectus obiit. Ad eundem modum auarus hodie animam exharet, si nihil nisi aurum, quod tantopere cupit, haberet.

¶ Quando quidem si rex auaritię tello sauciatus, innumera auri & argenti pondera possideat, potius tyrannus quam regni parens erit. Valde quidem detestabile est principi, in diuitijs fœlicitatem suam collocare, cuius functio est bono communi pro virili sua studere, atq; au-
gere.

gere. Si autē auarus, ac tenax fuerit: vbi liberalitas, quę maxime regalem decorat dignitatem? Si diuitiarum est cupidus, vbi magnificentia, quę circa magnos sumptus versatur? Vbi deniq; magnanimitas, si numismatis est Mancipium, ac diuitiarum captiuus? Verum qui a pecunia possidetur: nihil magnum attentabit: quoniam pusillanimis est. Animatuertendum autē, quod dominus nō regi diuitias adimit, sed immodicum affectum, super suam abundantiam tollit dicens: Rex non habebit auri & argenti immensa pondera. Diuitias habeat rex necessarium est, ne subditos suos grauet, aut hostes regnum inuadant arripiantq;. Sane regis inopia quamplurimos inopes efficere solet. Illud nihilosecius sancti regis Dauid pre oculis habeat: Diuitię si affluant, nolite cor apponere: Et apostolus iterum ait: Qui habent diuitias tanquam non habentes sint. Seruis reges stipendia debita impertiāt, eleemosynas pauperibus effusissime erogent, iuxta Danielis consilium, peccata sua miserationibus pauperum redimentes. Quo veras & non perituras opes in cælesti regno possidere queant.

De vter.
17.

♣ Regem non oportet, in honoribus felicitatem querere.

Capi. 9

Non eleuetur cor regis, super fratres suos: Deu. 17. In diuitijs fallacibus non esse beatitudinem constituendam, pro modulo nostre tractauimus: eo quod auarus incidit in temptationes plurimas & in laqueum diaboli; instar iude infelicissimi, qui oculos habes, pessum cepit ire. Nūc ius erit, legē tertiam

Auaritię
malum.

Regalis institutio.

tertiam regibus sancitam a Deo explanare. Ne forte qui viriliter voluptatibus pessimis restitit, & opibus luctulentis infracto animo renunciauit, dominoq; adiuuante, temporarias diuitias a se abdicauit, in baratrum superbię miserabiliter lapsus pereat. Non eleuetur cor regis (ait dominus) super fratres suos. Singula verba obseruatione sunt digna. Non eatenus princeps sceptrum accepit, vt sui oblitus, alios aspernari velit: Imo vt fratres vterinos vnice diligat eos, & honore prosequatur: maximopere studens de omnibus bene mereri. Mirares, lex erat apud romanos vt venuste tertulianus in apologetico narrat, quouis imperatore triũphante, homo quidam iuxta eum clamabat: Respice post te, hominem te memento: Quod est dictu: Tametsi tanta sis hodie euectus gloria, amplissimoq; triumpho honoratus, nihilominus quis ante hac fueris aduerte: & te, vt par est, hominem mortalem et plurimis calamitatibus obnoxium te agnoscito. Verum verba hæc omnes principes & reges, prelatosq; sue conditionis admonent, ne sibi blandiantur, & supra se inaniter efferantur. Perian dri dogma efficaxq; consilium extat, altius cordi nostro infigendum: Ne efferaris gloria homuntio. Huc attinet pulcherrimum illud verbum, quod tã Chiloni lacedemonio quam pytaco mityleno sapiētissimis viris inscribitur: Gnomi se aphton, Hoc est: Nosce te ipsum, Quod vulgo iactatur, ē cælo dilapsum, quo homines admoniti sese agnoscāt fragiles, ac vermiculos humi reptantes. Vnde sacra scriptura clamitate non cessat: Quid superbis terra & cinis: ac si diceret: O homo, qualibet dignitate preemineas, & inter alios honore fulgeas, nihilosecius terra es, & interram ibis, velis nolis. Te te propterea agnoce, ne pulveris in morem, vehementi gloriolę vento, raptus euaneas.

¶ Incredibile dictu, quantũ romani per se, atq; greci, & prope modum omnes nationes estu & cupiditate volatilis glorię

glorie laborarint, quibus sese periculis vltro obtulerint. Quominus popularem auram & laudem sibi vendicarét. Quos obsecro labores Alexander rex, & Iulius césar non pertulerint? Aut quę vulnera, fames & alia id genus, non sustinuerint, quo mundum sibi subiugarint? Nempe Alexandri tanta fuit dominandi Cupido, vt a milite suo Anaxarcho, Democriti discipulo audiens, plures fore mūdōs, subinde ingemiscens dixerit: Heu me miserum, quod nec vno quidem adhuc, tantis laboribus sum potitus. Vnde Valerius maximus li. 8. capi. 15. perueniste inquit: Ecce angusta homini possessio glorię fuit, quę omnium hominum Domicilio sufficit. Quid multis immoror? Ple-riq; facinora & execranda opera patrarunt, vt saltem in mūdo nomen relinquerent. De paufania Valerius maximus narrat, qui dum hermodem interrogaret, quonam modo subito clarus posset euadere, Ille respondit: Si illustrē virum occideris, gloriam tibi magnam cōparabis. At Pau- sanias hoc audiens, continuo Philippum interemit. Quid de illo dicam, qui cupiditate sacrilega commotus, templū Dianę incēdere decreuit, quo opere tam insigni consum- mato, nomen illius toto terrarū orbe diffunderetur. Quē quidem furorem, ip̄ eeculeo positus, lubens de tegit.

¶ Ceterum, exterorum exempla facessant & quę nostra sunt narrare incipiamus, & quam inanis & futilis gloria mūdi sit, pro virili ostendamus. Circūspice eos, qui ante te similibus splendoribus fullere, ait sanctus doctor Au- gustinus: Si diuitijs & maiorum nobilitate te iactas, si de pulchritudine corporis & honoribus, qui ab hominibus, tibi deferuntur exultas, agnosce quia mortalis es. Vbi sunt precor quos ambiebant ciuium potētatus? Vbi equorum splendidi inuestores exercitū ducēs & satrape? Nūc om- nia puluis & favilla, nunc in paucis versibus eorum acta, & vita memoria est. Respice obsecro sepulchra & vide quis seruus, quis dominus, quis pauper, quis diues: discer- ne si vales victum a rege, fortem a debili, pulchrum a de- formi,

Alexādri
ambicio.

Valerius
maximus

Sanctus
August.

Vide. S
Augu. li.
de ciui.
Cap. 20.

formi. Memor horum sis, ne extollaris: memor eris si te ipsum sedulo respexeris. Plane non terrena sed celestis hec philosophia est, quam vir sanctissimus nos nō verbis exaud docuit, tenaci memoria ea teneamus. Qui quidem alibi contra maximum arrianum. li. 3. mundi huius gloria describens atq; diffiniens ait: Gloria est frequens fama cū laude. Quum ergo honos premiū sit virtutis, Aristotele te iste ethicorum, laus vel honor medium est ad alterum ordinatum, felicitas vero est finis ad quē omnia ordinantur. Igitur in honore fama vel felicitas ponenda non est. Quid quod gloria mundi extemum quoddā est, felicitas autē in bono animæ non corporis est sita. Deniq; felicitas in ipso felici vel beato, non in alio consistit, honor vero, ut docet Aristoteles. ethicorum, imō ratio ipsa hoc suadet, in honorante est, nō in honorato. Perspicuum ergo est & sole lucidius claret, nullatenus in honoribus seculi huius felicitatem esse querendam.

Hypocritę;

Elisee rationibus rex prudens agnoscat oportet, quam sit ei indecens finem in honoribus querere, alioquin superficie tenus vir bonus erit: nam qui nimium honores affectat nō subdoli & ficti appellantur a philosopho. li. politicorū. Quippe qui hominibus placere connatur non Deo, imo virtutis specimen pre se ferre videntur, quam vere non habēt. Nempe si princeps glorię affectu vehementer laborauerit, populum suum magnis periculis sepius opponet, tantum ut nomen in bellis venari valeat: Quo quidem seuerius, ac iniquius nihil esse potest. Iure optimo Torquatus Romanorum princeps, filium suum occidit, quod glorię audius ausus fuerit magno periculo se exponere, quamvis e bello victor euaserit. Equidem tam graui pœna multatus est, ne in futurum, quis desiderio laudis temere se præcipitem daret. Tandem si rex isto hec laboraret morbo, sua impertiret bona non dignis & sapientibus, sed malemeritis histrionibus, qui eum inaniter laudarent, & magnificarent. Quo crimine, nihil scelestius aut atrocius.

Nota. V

cus. Auferat Christus Iesus luen hanc pestilentissimam a fidelibus suis, nevt cancer mentes eorum serpat. **¶ Summa.** Cor regis non efferatur super fratres suos: quin potius sese dimittat & mortalem se agnoscat. Quonia si ethnici nimio gloriæ affectu olim eluabant, vt superbi & cecucientes, id agebant ab scopo vere laudis & gloriæ longissime aberrantes. Imò sapientiores Philosophi, qui inter eos plus virtute & scientia micabant, dicentes se sapientes, stulti facti sunt, & euauerunt in cogitationibus suis: quamobrem ingehena ignis pœnas dabunt eternas. Ne igitur Christianus Princeps, hominibus placens, Deo optimo displiceat, caueat vahementer ne plus æquo honorem affectet: Cum regali Propheta sedulo orans: Non nobis Domine non nobis, sed nomini tuo da gloriam. Talis rex, populum suum laudis adipiscende causa, periculis non exponet, histrionibus, adulatoribus ve opes suas non impertiet, sed inopes & pauperes subleuare ardentissimis votis studebit: Magnanimus semper erit, nam inanis gloria directe magnanimitati aduerlatur, vt sanctus Thomas perspicue diiserit. 22. q. 133. ar. 2.

Summa.

Ro. I.

Psal.

✠ In amore Dei, regiam po
testantem decet foelicitatem suam ponere.

Ca. 10.

Non gloriatur sapiens in sapientia sua, nec fortis in fortitudine sua, nec diues in diuitis suis: Sed in hoc gloriatur, qui gloriatur, scire & nosse me. Ieremias. 9.
Velut triplici ariete, iam tribus capitulis trāsa-

1. Ioan. 5.

transactis, aduersus triplicem artem munitissimam, non sine labore pugnauimus, Conantes machinam illamonstruosam funditus euertere, de qua dilectus discipulus Iesu ait: Omne, quod est in mundo, aut est concupiscentia carnis, aut est concupiscentia oculorum, aut est superbia vite. Que omnia adamusim pro exiguitate nostra sequuti sumus, gratia Christi Iesu opitulante, illiusq; auspicijs freti. Primo ostendimus in carnis nostre illecebra, aut in voluptate iniqua, minime felicitatem esse positam, quum in ijs iumentorum affines sunt homines. Secundo, nonnullius rationibus suasimus, neutiquam hominis beatitudinem in diuitijs temporarijs esse ponendam. Nam externa bona sunt, & corporis ad minicula, quippe que, anima nostra suapte natura spiritalis & nobilissima, nec degustare potest. Postremo, nec in honoribus felicitatem reperiri potest. Quum honos in honorato non est, sed e contrario, in honorante, Nunc operepretium erit ostendere vbi hominis felicitas collocanda sit, ne posthac extra fidem integram, & charitatem sinceram, eam queramus.

Esa. 40.

¶ Ne gloriatur sapiens in sapientia sua, quippe que si ad Dei sapientiam conferatur, mera ignorantia & ruditas est. Neq; in fortitudine sua inaniter fidat, quum omnis caro foenu & omnis gloria eius quasi flos foeni, veluti vates sanctus esaias testatur: Quid oblectro fragilius foeno? Aut quid vilius flore eius fuit vnquam? Profecto quum fortitudo sit debita proportio ossium & neruorum, que omnia externa sunt, in eis beatitudo nostra esse nequit: Ad hec in diuitijs minime gloriandum est, quemadmodum paulo furius latius disseruimus, quas ta boni quam mali possidere solent. Admirari non sufficio, quoties sententie sapietis viri Aristotelis recordor, qui quauis ethnicus dixit: Tertis est Deus quod in bonis externis non est felicitas, li. 7. politicoru. Verum anima nostra ad imaginem Dei facta, nisi bonis internis faciri aut beari non potest. Que bona triaria sunt: Fruitio, visio Dei, & tentio, quorum preludia in hoc

Nota.

hoc exilio nobis orthodoxis' Deus optimus impendit, fidem, spem, & charitatē animabus nostris, sua gratuita dignatione largiens. Haud gloriari quis debeat in civili potestate, quem & tyrānis penumero, hostili bello vendicare solent, vt de Dionysio, Nerone, & plerisque alijs cruentissimis viris tyrannice imperantibus, literis memorię proditum est. Quin potius in hoc gloriatur rex & princeps fidelis, scire & nosse me.

En plane felicitas nostra, Ecce thesaurus, quo uis auro aut margaritis vernantibus preciosior, qui nos omnes affatim locupletes ac diuites reddit: Imò hoc solū nos beare potest, si Deum nostrum scire & amare nobis contingat: Si fidem amore flagrantē in Christū Iesum habeamus: si tandem, toto pectore, & candido corde eum laudemus, atq; diligamus: Qui nos, ex nihilo creauit: qui se totum nobis impendit: qui nos redemit de potestate tenebrarū, transtulitq; in regnum suum: Quem patronum habemus apud patrem: Qui nunquam non clamat: Omnes, qui laboratis & onerati estis, venite ad me & ego reficiam vos. Non gloriari oportet, quia ratione naturali Deum agnoscimus, quę cognitio parua est, & ideo Philosophi eam dū taxat habentes perierunt: Altiori cognitione opus est, eo quod sine fide impossibile est placere Deo: Quam quidē graphice apostolus describens, ait: Fides est substantia spe randarum rerum, argumentum non apparetium. Huic definitioni cōcinunt, omnes sanctorum diffinitiones de fide. Sactus Augustinus inquit: Fides est virtus, qua creduntur quę non videntur. Beatus Damascenus li. 4. capit. 3. fides est non inquisitus consensus. Diuus Dionysius de diuinis nominibus ca. 7. Fides est manens credentium fundamentum, collocans eos in veritate, & in ipsis veritatem ostendens. Hęc mirabilis fides est, quę nobis arcana Dei patefacit: ea est, qua Deū reueremur, verbisq; eius fidimus: Hęc deniq; est victoria, quę vincit mundum, & triumphī palam nobis prebet de infestissimis inimicis.

C

Cēte

Mathe.

Hebræ. ii.

Fides nostra.
S. Tho.
22. q. 4.
ar. 1.

Spes no-
stra.

S. Tho. 22
q. 19. ar. 4.

¶ Ceterum ex fide oboritur spes, eam ob rem apostolus in definitione fidei, meminit spei: hec virtus magna est, & eam tanquam anchoram teneamus oportet in omnibus, quæ a Deo nobis pollicita sunt, de hac magister. 3. sententiarum, distin. 26, sic loquitur: spes est certa expectatio future beatitudinis, ex gratia & meritis proueniens, hinc regalis propheta admonet: Spera in Deo & fac bonitatem, verum sicut fides sine operibus, ita & spes absq; mandatorum Dei obseruatione, moriua est. Spe igitur gaudentes & iubilantes Gloriamur in spe filiorum Dei, mandata eius ad implentes.

S. Tho. 22
q. 23. ar. 6.

¶ Ad hec, charitas tertia virtus est theologica fide & spe longemaior, apostolo teste. Nam ea est, quæ magis deum attingit. Fides & spes attingunt Deum, ex eo quod de illo nobis prouenit vel cognitio veri, vel adeptio boni: charitas vero attingit Deum ut in ipso sitat, non ut ex illo aliquid nobis proueniat. Hinc præcellentior charitas probatur quam fides & spes, quid plura: charitas alias virtutes præcellit, quoniam nunquam excidit, fides autem & spes non ita, ex hac mira virtute omnes affectus boni scaturiunt, ut testatur sanctus Augustinus li. 14. de ciuitate Dei. ca. 9. Hec maxime nos Deo vnit, quia amor est vis vnitua, sancto Dionysio teste ca. 4. de diuinis nominibus. Hac maxime regis indigent, quatenus cum apostolo dicere valeant: omnia possumus in eo, qui nos confortat. Nempe magi sanctissimi fide, spe, & charitate Christi Iesu freti, nec labores acerbos timeris. longissimi, nec tyranni regis Herodis tenebras, timuerunt, quo minus regem celorum in cunabulis vagientem procidentes adorarent, muneraq; preciosa ad subleuandam eius paupertatem offerret. Gloriatur ergo reges, gratulentur principes omnes, non in amplitudine regni, quum tota terra, respectu cæli nihil sit, testante Aristotele 1. lib. meteororum. Sed in hoc gloriuntur, scire Deum & saluatorem mundi, in quo vita, salus & felicitas nostra.

Matthe. 2.

ſtra poſita eſt, per quem & in quo viuimus, mouemur & ſumus, quemadmodum apoſtolus dicit.

Regi maxime conuenit, virtu- tes morales omnes habere. C. II.

Beata terra, cuius rex nobilis eſt, eccleſia eſt, re-
Magna chriſtiane philoſophie pars eſt, conte-
platione celeſtium bonorum: temporaria hec
ut futilia & fugacia, forti animo ſpernere, & car-
nis lenocinia prorsus contempnere. Non ne di-
uitie, voluptates, & honores, quibus hic mūdus ſalax abundat,
momentanea ſunt, & mille peluculis obnoxia, veluti
experimento caribet inuenti non eſt. Verum ſi hec om-
nia nullus homo eripiat, hand dubie mors furibunda om-
nibus admittit omnia. Noſtra ergo poſuiſſime reſert, ut pa-
ui ea eſtimemus, quo facilius ab eis, morte aduentante ſe-
paremur. Nam quo impenſius illa amamus, hoc grauati-
us ab eis diuellimur. Vnde lepide ſanctus conſulit apo-
ſtolus: Qui habent diuitias, tanquam non habentes ſint;
& qui vtuntur hoc mundo, tanquam non vtantur. Præte-
rit figura huius mundi. O verba nedærea, & omni mellita
dulcedine plena, maxime noſtra intereſt, pectori noſtro
ea recondere, ne mūdo labente ipſi labamur, pereamusq;
cum hoc ſæculo nequam pereunte. In re nulla conquieſce-
dum eſt proſecto, ſed quemadmodum canes in fluuiō nilo
Cocodriloſ pertimeſcunt, ideo raptim aquas bibunt. Ita
& nos per omnia bona peritura tranſeamus curſim oportet,
donec ad Deum fontem viuū, & oceanum bonorum
omnium plenum veniamus. Si ergo catholicus rex,
Chriſtum Ieſum toto cordis affectu, votisq;
flagrantiffimis dilexit, fide ſincera, ſpe firma, charitate
ſtamigera ei adheſit, in eo ſuam ſœlicitatem collocans

Cñ vtius

Bona tem-
poraria.

anilidon
veta.

200.

Pro. Alit.
Apoc.

Simile no-
tandum.

vt ius est, talis beatus erit & nobilitate mirabili præfulget. Cuius terra benemerito beata vocitatur, & regnum cui imperat, foelix & nimum foelix semper erit. Nihil, vt ingenue fatear, principi magis expedit, quam vt nobilitate sit præditus: Que quidem nobilitas haud quaquam, in vetustissimis stematibus, aut sanguinis claritate antiquitateq; sita est: non in seuitia superba, aut populi oppressione adinuenitur, sed in timore summi Dei atq; amore collocatur. Quo sane attinet illud creatoris nostri dicentis: Honorificæ me honorificabo: qui cõtemnunt me erũt ignobiles: Et rursus saluator noster clamat: Qui facit peccatum seruus est, peccati. Si ergo rex sui corporis seruus exteterit si sathane mancipium fuerit, vbi præclara nobilitas eius? Caro & sanguis nullatenus regnũ Dei possidebit, sed qui candore innocentie dealbatus, Christi Iesu sanguine clarus fuerit. Citra controuersiam, ille dũtaxat nobilis est, qui virtutibus omnibus pollet: qui fide & indeuulsa charitate erga Deũ & proximum conspicuus fuerit: qui deniq; sapientia, prudẽtia, alijsq; virtutibus alios præcellit. Cui præclara facinora, longe lateq; nomen immortale pepererunt. scite quidam Philosophus virum nobilẽ depingens dixit: Nobilis ille est, qui proprie voluntati non fuerit suiectus, & suis voluptatibus, atq; concupiscencijs imperat. Eodem attinet illud Salomonis: nobilis in portis vir eius, cum sederit cum senatoribus terre: Quod de Christo Iesu dictum est, a quo nobilitas omnis oboritur: Ego (ait ipse) sum radix Dauid. Verum absq; virtute nullam fore nobilitatem, etiam Philosophi dixerunt, idq; omnes poetæ asseruisse neminem latet. Quorum vnum paulisper audiamus oportet:

Tu licet extremos late domineris per indos:
Te medos, te mollis arabs, te seres adorant:
Si metuis, si parua cupis, si duceri iras:
Seruitũ patiẽre iugum, leges tollerabis iniquas:
Tunc omnia, rite tenebis, si poteris rex esse tui:

CCete

1. Re.

nobilitas
vera.

Nota.

Pro vlti.

Apoca.

Claudia:
nus.

Ceterum princeps, qui iam, Deo iustragante, tribus theologicis virtutibus irradiat, quarum typum tres filie Iob usque adeo pulchre gerebant, qui moralibus etiam virtutibus fulget, ex quibus quatuor primas tenent Aristotele autore 5. ethicorum, unde cardinales merito appellantur. Is nobilis apud omnes erit, non tam sanguine quam virtute emicans. Sunt & alie virtutes octo, de quibus prolixum esset tractare, sat sit eas nunc adnumerare, que velut assidue habentur earum, que cardinales siue principales dicuntur. Prima est humilitas, quam Philosophus honoris amatiuam vocat 2. ethicorum. Secunda, magnanimitas. Tertia, largitas. Quarta, magnificentia. Quinta, mansuetudo. Sexta, affabilitas. Septima, veritas. Octaua, etrapelia, que societas dicitur. He sunt virtutes duodecim, que principem vehementer conspicuum atque ingenuum efficiunt: Quibus si indigerit non regali ex progenie sed ex crassa vulgo se ortum fuisse agnoscat, seruilemque statum habere certo certius sciat.

Regali celsitudini maxime expedit prudentiam habere. C. 12.

Prudentiam & sobrietatem docet, iustitiam atque virtutem, quibus utilius, nihil est in vita hominibus: Sapient. 8. Nemi clam est, Deum optimum virtutum omnium doctorem ac magistrum fore, quippe qui in ictu oculi, ex idiotis viros discretos, & ex rudibus pectoribus sanctitate candidatos efficit. Idque perspicuum est, tum in Salomone, quo orante Spiritus sanctus sapientia impleuit, tum etiam in apostolis, qui in syon spiritu Domini afflati, repente omnium linguis magnalia Dei loquebantur: ita ut quot eos audirent, stupore magno tenerentur. Sane ad

C in sapien.

.ido

Sapient. 8

Psal

S. Th. 2. 2
q. 47. ar. 1

Luce. 16

sapientiam veram vendicandam non oportet reges, diuersa terrarū climata peragrarē, nō Athenarū scolas adire, nō maria, eiusq; transire fluctus: Adest Deus optimus pectōri nostro, intra viscera magisterio suo fungitur, & in cathedra cordis nostri sedere, & docere mentem nostrā magno pete cupit: modo nos ipsos humiliantes, procliuo genu Christū Iesum precemur, orātes, ne vt desides, & oscitantes deficiamus. Nonne sapientia Dei ipsa est, quę virtutes omnes menti nostrę citra laborem inserit, & insertas mirabiliter seruat atq; custodit: Alioqui Salomon nō diceret: Prudentiā & sobrietatem docet, iustitiam & virtutem. vbi paucis nos admonet, quem magistrum accersere debeamus, quo sapientiam, & sobrietatem, iustitiam & fortitudinem quam occisimē discamus: Fœlix qui cū regali propheta posthac dixerit: audiam quid loquatur in me dominus Deus. Loquetur quidē pacem, qui autor pacis est, non dissidiū, si mens nostra pacifice auscultauerit, iuxta illud: Audi filia & inclina aurem tuam & obliuiscere populum tuū & domum patris tui.

De prudentia, quę potissima virtus est, imō virtutū omnium auriga, iure vocatur, non nihil dicamus. Prudentia, vt Philosopho placet, est recta ratio rerum a nobis agibiliū, ethicorum, 6. cap. 6. Vel vt sanctus Augu. testatur: prudentia est cognitio rerum appetendarū, & fugiendarum, libro 83. q. Ecce pretiosa sedes, vbi hæc pulcherrima virtus sita est, nempe in intellectu velut in trono peculiari sedet, Cuius ministerium est, ex præteritis & presentibus futura providere, atq; ordinare. Hinc philosophus ethicorum 6. ait: Prudens est bene consiliatus. Quum ergo prudentię peculiare sit consiliari iudicare, & præcipere, Principi vel maximē continet prudentem esse, quoniam non suo, sed totius regni comodo studet. Sed pro nefas, quam sunt multi, qui pessima prudentia vigent, De quibus saluator noster inquit: Prudentiores sunt filij huius sæculi filijs lucis in generatione sua. Pudeat nos ab ijs improbis superari, quorum

quorum astutia tanta est, vt suo pte ingenio noua semper quēdam inueniāt, quibus suam auaritiā, voluptatesq; expleant. Videre est quāta sagacitate, & vigilatia, cruēta opera exerceāt: nos vero ad virtutes assequendas, testudineo procedimus gressu, & somniculosi effecti, vix ad ea, quę sursum sunt, corda leuamus. Quid multa? mortē vocat apostolus sapientiā carnis, eo quod animam occidat, sapientię Dei aduersetur vehementer. Quin & saluator noster apostolis, necnon & nobis sua sit, columbinā simplicitatem vna cum serpentina prudentia habere. Verum nisi quis caute ambulauerit, & prudenter se custodiat inter tot sathanę anfractus & voraginosos mūdi, carnisq; laqueos, sepius succumbet ac labascet. Tales sunt, qui male prudentes sunt.

Ro. 8.

¶ In hos vates sacer Esaias inuehitur dicens: Veli qui sapientes estis in oculis vestris, & corā vobis met ipsis prudentes. Obseruandum quomodo eos deploret ingemiscens, nam sapientes sunt vt faciant mala, bene autem facere nescierunt. Huc sane pertinet salubre consilium apostoli: nolite fieri prudentes apud vos met ipsos.

Esai. 5.

¶ Quę omnia ex superbia profluunt, & de inani arrogantia dimanant, prudentia vera humilis est, & modesta, prouida, tacita, dicente Salomone: Vir prudens tacebit vsq; ad tempus, et iterum: melior est vir prudens quam fortis: Sapientie. 6. Imō qui moderatur labia sua prudētissimus est. Longe aliter filijs Agar egitię cōtingit, de quibus propheta baruc ait: filij Agar exquisierūt prudētiā, quę d̄ terra est. Habes ergo duplicē prudentiā fore, altera, quę de cælo est optima, & hanc gemmā gratissimā sapiens vocat, prou. 17. Quam vt amicā vocemus monet Salomō: Quasi flagrantissimo Desiderio eā affectātes. Hinc scriptum est: scientia sanctorū prudētia. Altera quidē est execranda, & modis omnibus fugienda, de qua dñs ait: perdā sapientiā sapientium: & prudētiā prudentiū reprobabo. verū prudētia, quam Deus optimus reprobāt, subdola & iniqua est, & a diabolo

Rom. 12.

Pro. 11.

Pro. 10.

Baruc. 3.

Pro. 9.

adinuenta. Hâc prudentiam pessimâ pro virili fugiamus
& cælicam ardentissimis votis petamus: Christum Iesum
adeûtes, qui prudentiæ sanctæ doctor est, imò in eo omnes
thesauri sapientiæ & scientiæ recôditi sunt, apостоło teste.

Temperat̃ia regibus opus est

valde. Cap. 13.

Sapientia
Sanctorū

Rudentiam & sobrietatem docet, Sapi. 8. Post
quam de prudentia quædam delibauimus, quā
bisariam esse paucis ostendimus: nam altera cæ
lestis est, qua omnes sancti præditi, sapienter se
culi huius oblectamenta paruipendentes, Christo Iesu ad
heferunt, & quæ etherea sunt, atq; æterna bona, toto pectore
dilexerunt. Altera autem sapientia est, quam filij Agar
in hoc mundo discunt, vt locupletes, & honorati, inter ho
mines viuant, cælestibus diuitijs posthabitis. Quos non
prudentes Sed stupidos, ac insensatos iure vocitare ausim:
quum terrena cælestibus, & temporaria æternis, stulte præ
ferre non erubescunt. Quibus per omnia similes, stulte ille
quinq; virgines fuere, quippe quæ oleum similes, stulte ille
portantes dormitauerunt & dormierunt. Quamobrem tardā
te sponso lampades earum extinctæ sunt. Ideo à spōso pru
dentissimo Christo Iesu repudiatæ, audire meruerunt: iā
ianua clausa, Amen dico vobis nescio vos. Nunc de sobrie
tate vel pauca dicamus, qua virtute omnes opus habemus.

¶ Quid obsecro sobrietas, quam Spiritus sanctus docet, sig
nificat, nisi temperantiam, quam tantopere philosophi
alioqui sapientes vbiq; comendauerunt: nempe si rex, to
to nisu laborans prudentiæ virtutem sibi cōparauerit, qua
velut gubernaculo quodam sese, & regnum suum modera
ri, atq; tueri queat, gradatim ascendat oportet, & pro viri
li fu

li sua temperantia inenitatur optinere, ne pecudum in morem, vitam suam transigat. Verum ut sapientia candidati asserunt, temperantia virtus est cardinalis, moderatiua delectationum tactus. Tales delectationes suapte natura fortiores sunt: tunc quia magis naturales, tum verò quia eorum obiecta, presenti vite cōseruandę plus necessarię sunt: ut in cibis & potu palam est. Eam ob rem difficilius ab eis abstinemus. Hinc virtutis temperantię maxima vis cōstat, quod in ijs, quę potissime naturalia sunt, normam atq; modum statuit. Quod plane pulchre ac dilucide sanctus Thomas probat. 22. q. 141. ar. 7. Vnde perspicuum est, temperantiam in concupiscibili positam esse, in qua velut in arce suam exercet functionē. Huius eximię virtutis partes, ut Macrobio placet, quā multę sunt. Nam temperantiam sequitur modestia, verecūdia, abstinētia, castitas, honestas, moderatio, parcitas, sobrietas, pudicitia: De quibus singulatim tractare onerosū valdē esset lectori: Sat fuerit illud beati Pauli prę oculis habere, quod de saluatore nostro scripsit: Apparuit benignitas & humanitas saluatoris nostri Dei, non ex operibus iustitię, quę fecimus nos, sed secundū misericordiam suā saluos nos fecit: Et Paulo clarius, quid apparendo nos doceat ostendens ait: Apparuit gratia Dei omnibus hominibus erudiens nos, ut abnegantes secularia desideria, sobrię & iuste & pię viuamus in hoc seculo. Ecce exemplar mirabile, quod pater celestis nobis pręstitit, ne ab eo vnquam oculos fidei deflectamus: en imago omnium virtutū, quā cordi nostro inculptam habere oportet. Omnibus hominibus saluator conspicuus apparuit, qui salutē omnium in cruce moriens operatus est: Omnes inquam lucrifacere decreuit sine delectu, qui omnibus liberandis ē cælo venit, ut sanctus leo testatur: Quin apostolus voce magna clamat: qui vult omnes saluos fieri, & ad agnitionē veritatis peruenire. Sed quid ē vestigio subnebit videamus. Erudiens nos ait: Plane ruditas nostra crassa, vel maxime, tanto doctori indigebat: quippe

Temperā
quid

Li: de Som
nio cipio.

Ad titū. 3.

Ad titū. 2.

C v qui

qui non modo verbo, sed quod plus ponderis habet, exemplo temperatos nos efficeret. A belehtmitico tuguriolo incipe obsecro, ubi filius Dei, ex intacta virgine natus est, & ad crucis partibulum usque, quotidie perge, oculis fidei lynceis, in cunabulis vagientem contemplans, & eius candidatam vitam, mortemque spontaneam penitus considera, & nihil inueniens, ut ingenuè fatear, quod non sobrietatis & temperatiæ flagrantiam redoleat spiretque. Quorsum hæc omnia tendunt fortè quæres? Nempe statim apostolus aperit, Ut abnegantes omnem impietatem, inquit, & secularia desideria, sobrie vivamus. Sobrietas siue modestia potissime ad nos attinet, erga cibum & potum, & alia carnis oblectamenta modum seruantes; nullatenus voluptati seruientes, sed necessitati, iuste viuimus: dum summi Dei mandatis obsequium damus, leges funestas mundi huius contententes. Pie actiones nostras & affectus ordinamus, quum pietatis opera, tam in parètes affinesque, nec non ad omnes hilariter exercemus, quandiu in hac vita hospites sumus, non hoc eo dixerim, ut regem omnino agrestem velim, ita ut omnè delectationem abhorreat, sed eas quærat, quas lex sacra, & ratio ipsa quærendas docet, Imò viri usque adeo spirituales, puras & sanctas oblectationes non fugiunt, Aristotele dicente: anima sine delectatione esse non potest: felix tamè & nimium felix, qui sancti David consiliu diu non stuque opere adimpleuerit: delectare in domino & dabit tibi petitiones cordis tui. Et rursus: cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum. Prestet Deus nobis quauis immeritis, ut ad tam excelsum perfectionis culmen conscendamus.

¶ Temperatus facile esse poteris, si regulam illam sancti Augustini in omnibus mordicus teneas, quam libro de moribus ecclesiæ ipse scripsit: Quantum satis est & necessitas poscit accipe, non amatis affectu, sed videntis modestia. huc attinet illud apostoli: habentes alimenta, & quibus tegamur, istis contenti sumus. Et alias: debitores sumus non carni, ut secundum carnem vivamus. O beatum virum, qui in hac fragili carne non

Psal

Regula
noranda

nō secundū eius effrenatos & indomitos appetitus vixerit, sed vt lex sancta Dei præcipit: Is sane temperās est, Christi Iesu sectator strenuus. Pudet me profecto, intēperatiā christianorū recēdere, quādo barbarorū modestiā lego. narrat phi. ethi. 2. quod troiani senes, vidētes Elenā nimis pulchrā dixerunt: abijciamus eā, Hoc est, nullatenus eā inspiciamus, ne fortasse, illius venustate, vel specie illaqueati, tēperatiq; gemmā, solis irradiātis fulgore formosiorē amittamus. tu verò quisquis es, hoc fac & viues: Ne te in præcipitium iactēs, peccati occasiones quērēs: mēsa opiparā, ciborū delicias, mulierumq; cōptarum aspectū, vt Draconis sibilā fuge, Dicēte scriptura: tāquam a facie colubri fuge peccatū, quod est dictū, peccatorū incentiua deuota, vt serpentis aspectus vitari solet. Quantū regibus expediat temperatos esse, nemo tā stupidus est, qui ignoret: Verum intemperantia, flagitiū est puerile, turpe, & nihil foedius: ceulatus Arist. ethi. 3. suadet. Vt ergo principi nō cōuenit, puerilia & turpia operari, ita eum oportet, toto conatu intēperantiā fugere. Mitto nunc improbum regem Sardanapalū, qui adeo intemperatus & delitijs deditus fuit, vt tantū voluptatibus vacaret: tandem, iustino autore, sese & omnia, quę habebat igni cōbusit. quid multa? Sansonis mirandā fortitudinē, Salomonis stupendam sapientiā, Dauid regis sanctimoniam, sola intemperatiā, instar beluę immanissimę, peremit. Quid nī reges in luteis corporibus degentes, labi timeant: quū fortissimi, ac sapiētissimi viri ab intēperantia victi, infelicitē occubuerint, in tā atroci & quotidiano conflictu. Sit ergo in omnibus necessitas, regula tenenda, quā ex Christo Iesu, qui scopus vite nřc est, accipiamus: ita vt sobrie & iuste, & pie viuamus in hoc calamitoso sæculo

Regiam potestatem potissi-

me decet fortitudine præditam esse. C. 14.

Virtutem & iustitiam docet, sapientię 8. Post quam de prudētia & tēperantia aliqua diximus, & quantū principes

Nota.

cipes, has præcellentes virtutes habere deceat indicauimus, quas quidẽ Spiritus sanctus mētibus nostris inferere solet. Par erit de tertia virtute morali, quę fortitudo appellatur, Domino adiubante, nonnulla rimari. Hanc non abs re, virtutem vocauit sapiens: quum fortitudinis peculiaris effectus, virtus & robur animę sit: Quandoquidem fortitudo virtus magna est, quę suapte natura timores comprimit, & audacias moderatur, ethicorum 3. Verumtamen ipso philosopho teste, hec virtus potissimè erga timores cohibendos versatur: Ratio, quia difficilius est timores comprimere quam audacias moderari, nempe belli periculum præ se fert aliquid ad audaciam cohibendam. Idq; sanctus Thomas pulchre probat 22. q. 123. ar. 6. Hanc quidem virtutem inter cardinales esse adnumerandam, nemo est qui ambigat. Sanctus Ambrosius lib. 1. de officijs, diuus Gregorius 22. li. moralium, & beatus Augustinus lib. de moribus ecclesię, vno ore mirificis encomijs fortitudinẽ collaudāt. Vnde sanctus Ambrosius sic ait: Non mediocris virtus est fortitudo, quę sola defendit ornamenta virtutum & iudicia custodit: hec est, quę inexpugnabili prelio vicia cuncta decertat, Inuidia ad labores, fortis ad pericula, aduersus voluptates rigidior. Verum verba huius sancti doctoris, latissimũ campum nobis aperuit ad fortitudinis laudes ampliandas, nisi temporis arctitudo calamum detineret. Satis sit tantę virtutis varietatem indicare studiosis.

S. Tho.

Fortitudi
nis laus:Multiplex
fortitudo

Alia est fortitudo, quę ciuilis vocatur, & est quādo quis fortiter terribilia sustinet, verecundiam popularem timēs, & honorem venari cupiens. Alia quidem fortitudo seruilis appellatur, quę ex necessitate, vel timore poenę oboritur. Hac necessitate vrgēte, homo aggreditur ardua. Tercio militaris fortitudo ea est, qua milites strenui belligerātes, multa pericula subeunt. huc attinet illud vegeti de re militari: Nullus attentare dubitat, quod se benedidicisse confidit. Alia fortitudo furiosa dicitur, eo quod quidā furore

furore perciti, magis quam ratione ducti, pugnam comitunt: ñ proprie fortes non ſunt, & ſi eſpeciem fortitudinis habeât, qui reſiſtere hoſtes nequeût. Quoniã tranquillato & pacato furore eorum, trepidant, paleſcunt & fugiunt. Deniq; alia fortitudo eſt laudabilis, cum aliquis bellum aggreditur, ob bonum ex eleſtione, qua maximereges opus habent: Alio qui infeſtiſſimis inimicis reſiſtere & regnum ſuum tueri non poterunt. Caueant neceſſe eſt, bella gerere, niſi magnum bonum patrię, vel regni adſit: Nec nõ ad Chriſti Ieſu fidẽ ampliandã preliari debent, potiſſimẽ ſi infideles iaduram nobis fidelibus adferunt: Dicente beato Auguſtino libro. 9. de ciuitate Dei: Bellum ducimus vt pacem habeamus. Hac fortitudine imperator Cõſtanti nus fulſit, vbi ſacri baptiſmatis vnda ablutus, ab infectione leprę liber euasiſt. Effulſere temporibus noſtris catholici reges granateneſe regnum, innumeris expẽſis, maximisq; laboribus obtinentes: Sarracenos, qui terram illam incolabant, ſuperantes: Pro quo beneficio nobis impẽſo, gratias reddere Deo nõ opis eſt noſtrę. Claruit imperator noſter Carolus quintus, aduerſus Germanos hereticos fortiſſime pugnans.

¶ Ceterum, fortitudo, quã ſacerrimus vates Eſaias, inter ſpiritus ſancti dona recenſet, morali fortitudine præcellen tior eſt. Hanc ſane Deus optimus eleſtis ſuis impartit, ſua gratuita dignatione, quã ſulti vitam æternam ob oculos habentes, nedum diuitias fallaces ſclopendunt, ſed tyrãno rum minas reſpuentes, & ſanguinem ſuum ſponteq; effu dentes, imò vitam amore Chriſti Ieſu vltro exponentes, triumpho mirabili laureati, etherea regna poſidẽt. In quo rum laudem Apoſtolus velut cælica tuba reſonat: Fortes facti ſunt in bello: Obturauerunt ora leonum: extinxerunt impetum ignis: Sedũ ſunt, tentati ſunt, in occiſione gladij mortui ſunt. Vides ſtupendam ſanctorum fortitudinem, quam imitandam, tibi apoſtolus depingit: quam etiam Romani, grecanicq; principes minime agnouerunt. Illi

Ella fu
gienda.

Sanoctrũ
fortitudo

Hebre.

vt co-

vt coronā corruptibile acciperent, agones subire non time-
bāt: nos vero, quibus pollicetur Deus imarcescibilem lau-
ream, & sertum floribus vernantibus contextum, quod
nunquam marcescet: quamobrem fortes in profligandis
spiritualibus inimicis non erimus? Obturemus fortiter le-
onum ora, demones & eorum contraſtus superantes: ig-
nis impetum extingamus, carnis lenocinia, eiusq; motus
effrenes coercēdo. Habet Christiana pax suos martyres,
vt testatur sanctus Ciprianus, alioquin saluator nō diceret:
Qui vult venire post me, tollat crucē suam. Verum eccle-
sia sancta vtrosq; flores profert, rubeos & candidos: Rubet
in martyribus, candet in virginibus & confessoribus. **A.**
Q. Quisquis hanc virtutem affectat, cum regali propheta
corde & ore dicat: Fortitudo mea, & laus mea dominus,
& factus est mihi in salutem. Et iterum: Fortitudo mea, &
refugium meum es tu. Vides quam nihil sibi fidebat, imō
totus a Deo pendēs & illius virtuti confidens hec dicebat:
Hac summi Dei ope fretus, Goliaht superbum prostra-
uit, non Saulis armis munitus: Hac virtute ex alto robo-
ratus se penumero Philistin deuicit, & trophea complu-
rasibi vendicauit. Hac fortitudine fultus Eleazarus, ele-
fantem gladio suo interemit, belluamq; immanissimā lo-
ricatam interficiens, immortale nomen fortitus est. Ve-
rum rex fidelis fortitudinem a Christo Iesu accipiet, sito
to pectore ei fidat, sibiq; nihil fidat. Talis plane cum apo-
stolo clamabit: Omnia possum in eo, qui me confortat,
Quandoquidē vox imperterritę mētis testis est hec, quin
leonis rugitum dicam: quippe qui (vt scriptura sancta do-
cet) ad nullius pauebit occursum.

**Regem præcipue decet, iu-
stitia fulgere. Ca. 15.**

Sobrie-

S. Cipria.

Psal.

Macha.

Obiectatem, & prudentiam docet, virtutē, & iuſtitiam, quibus vtilius nihil eſt in vita hominibus, Sapi. 8. Tanta eſt virtutum ad inuicem viciffitudo, atq; vnitas, vt qui vna tantum caret, nullam habeat. Verum vt de vitijs fateri oportet, quod magnam habeant concordiam, ita vt teſte Iob. Velut ſcama ſcamae iungitur, & non eſt ſpiraculum vite in eis: ad eundem modum virtutes habent viciffitudinem, quippeque ordinem, & concētum mirabilem continent. At qui ſi princeps, prudentiam, ſobrietatem, & fortitudinē a Chriſto Jeſu virtutum omnium fonte, accepit, & tribus ijs mirificis virtutibus iam pollet, fas erit, pro viribus iuſtitia queritare, ſine qua regna dilabuntur & facile labefactātur: Imō hac deſiciente, eueſtigio rex in tyrannidem impinget. Ceterum iuſtitia habitus eſt, ſecundū quem, quiſq; dicitur operatiuus per electionem iuſtitie ſ. ethicorum. A qua diſſinitione non iuris periti abhorret: iuſtitia (inquiunt) eſt perpetua & conſtans voluntas ius ſuū vnicuiq; tribuens. Vbi actum iuſtitie pro habitu poſuerunt, veluti ſanctus Auguſtinus de fide loquutus eſt: Fides eſt credere quod non vides. Quod vero ſanctus Anſelmus libro de virtute, iuſtitiam rectitudinem vocat, & diuus iſidorus li. 10. ethimologiarū, hominē iuſtū appellet, quia ius cuſtodit: idipſum eſſe, quod iuris periti de iuſtitia dicūt, nemo eſt, qui nō ſciat. Nihil controuerſie inter hos doctores inuenitur. Ad hęc, quanquā nomē iuſtitie omnes virtutes amplectatur, quia ſunt bonū hominis ſecundū rationē, vt beatus Diony. c. 4. de diuinis nominibus aſſerit: Nihilominus iuſtitia virtus eſt ſingularis, & quabilitatem quandam ſignificans, & ad alterum dicitur. Vnde optime in voluntate collocatur, quō actus omnes recte gerat. Quamobrem in iuſtitia ſplendor plucherrimus rutilat, & ab illa quiſq; iuſtus vocitatur. Haud dubie inter omnes Cardinales virtutes prudentia prima tenet: deinde precelentior ceteris, iuſtitia comprobatur: poſt hāc fortitudo collocatur, & Tēperātia, ex quibus quidē, boni operis ſtrutura coſurgit teſte

Iob.

S. Augus.
Li. 2. de ci
ui. c. 21.

S. Tho. 22
q. 58. ar. 1.

Topie. 4.

S. Tho. 22
q. 58. ar. 3.

teste sancto Gregorio lib. 2. moralium. Sane si iustitiam
 quis habeat ad se ipsum, ratione imperante potentius, iras-
 cibili & concupiscibili, methaphorice iustitia tunc apella-
 tur, vt Philosopho placet 5. ethicorum. Itaq; siue iustitia
 ad alterum sit, siue ad se ipsum, vtrinq; Spiritus sanctus dis-
 fert docet, qui illabitur mentibus nostris, modo quodā
 ineffabili. Hinc regalis Propheta obnixe orabat: Bonita-
 tem, & disciplinam, & scientiam doce me: quia manda-
 tis tuis credidi: Quod perinde est ac si diceret: Tu domine
 creator meus es, ideo te magistrum ac doctorem interpel-
 lo: Supplex discipulus adest, bonitatem doce, quę in iu-
 stitia sita est: disciplinamq; & eruditionem non auferes a
 famulo tuo te precanti: scientia autem, quę ignorantie
 meę tenebras dissipetur, tua dignatione largire: Ecce man-
 datis tuis fido, & te patrem beneficum profiteor, a quo
 bona cuncta profluunt. Equidem homo suapte natura, ad
 iustitiam seruandam propensus est, dicente scriptura: Fe-
 cit Deus hominem rectum. Obserua quanta nos virtute
 Deus optimus insigniuit, factus est homo rectus vt equita-
 tem amaret, eamq; cū proximo suo, pro viribus seruaret.
 eo attinet quod saluator noster ait: Quod vultis vt faciant
 vobis homines, & vos facite illis. quid precor sacratius,
 quidve iustius dici potest? habes opus legis scriptum in
 corde tuo, legito eam, & obnixe serua, quę dominus men-
 ti tuę inscripsit. quod optas tibi fieri, alteri fac: & quod
 abhorres, nullatenus proximo inferas, idq; Tobias mag-
 nopere olim filio suo commendabat, monita salutis ei pre-
 uens: Quod ab alio oderis tibi fieri, ne alteri facias.
 ¶ Quid multis moror: apostolus iustitiam tanquam lorī
 cam admonet induamus, eo quod omnes virtutes mora-
 les connexionem quandam habeant, vt iam ostendimus: &
 velut armatura fortissima muniant nos aduersus inopin-
 atos inimicorum nostrorum impetus. State, inquit, induti
 lorica iustitię. indutus iustitia is est, qui mandatū domini
 adimplet, qui de proximo suo bene mereri studet, iacturā
 ei non

ei non infert multis retro ſeculis dictum nobis eſt: Non habebis in ſacſo diuerſa pondera, deuter. 25. Summo pere cauendum eſt, quod dominus hic vetat, vt iuſtiſſimus: ne vt filij hominum, mendaces in ſtatheris inueniamur: nos ipſos decipientes. equa lance, equaliq; pondere, omnia expendamus, quę ad proximi commodum concernunt: nam hoc eſt proximum vt nos ipſos diligere. nec alio ſpectat illud: ſtathera & ſtathera, pondus & pondus, abominatio eſt apud dominum. inerte execratur Deus iniuſte agentes, & diuerſa pōdera habentes domi: quum iuſtus ipſe ſit, & æquitatem videat vultus eius, cuius videre complacere & approbare eſt. Nihil plane magis iram ſumi iudicis pro uocat, quā iniuſtitia nōſtra, qua fratres nōſtros adorimur cruciamuſq; Imō iactura, quam in fratres exercemus, ſanguis Abeli iuſti eſt, ē terra clamans, atq; cęlos penetrans vindictam impreans.

¶ Satis tremenda ſentētia philoſophi eſt, ethicorū 4. malū ſe ipſum deſtruit, vt vermiculus in ligno ortus, lignum ipſum corrodit: ita malum quoduis ſuapte malitia ſeſe enecat: quod de iniuſtitia præcipuē locum habet, hæc ſane vel maximē, in regna potiſſime degraſſatur, & ea ſubito depolari ſolet, ſcriptura teſtante ac dicente: regnum a gēte in gētem tranſfertur propter iniuſtitias. Cauſam rogo obſerua, quare imperia labascunt, propter iniuſtitias inquit. Quas ob res hebrei ſepenumero obſeſſi & in captiuitatē redacti ſunt: quāquam populus Dei ſelectus & peculiaris, vnicus in toto orbe fuerit, de quo dominus: primo genitus meus iſrael. ijs ob iniuſtitias, quas patrabant, Deus optimus non pepercit: quin potius, tā per Caldeos, quam Babilonios, necnon per Romanos ſepe afflicti & deſtructi fuere. quid de rege Balthaſar referam, cuius ſcelus funeſtū commeruit, vt ad Medos, & Perſas regnum illius trāſfret, iuxta Danielis vaticinium: deſſiceret me tempus ſi innumera id genus recensere vellem exempla. Hinc obſecro reſ agnoſcant, vnicuiq; quod ſuum eſt impertire, de omni

D bus

Pſal.

Malū ſe
deſtruit.

Eccle. 10.

Pro. 14.

bus bene mereri studentes, ita vt nulli noceant, iactura vel leuem, minime inferant. Pulchra extat sententia Salomonis regis, memoria comendanda: Nihil proderunt thesauri impietatis, iustitia vero a morte liberat. Sed de hoc in tertio tractatu, domino opitulante, fusius videbimus.

Regem oportet passionibus

bene vti. C. 16.

Vm essemus in carne passionibus peccatorum, quæ per legem erant operabantur in membris nostris. Roma. 7. Non abs re nonnulla de virtutibus primò enarrauimus: nam illis vellut retinaculis aut frenis, omneis animæ passionibus moderari nos oportet: Alias iumentorum in morem, vita nostra, vt propensa est ad malum, ad ima dilaberetur. Imò belluis ipsis peiores efficeremur, eo quod execratius est assimilari quàm nasci. Atqui, quotus quisque nostrum est, qui passionibus animæ non caciatur? Nempe Vas electionis, querimoniâ facies, aliquândo lacelsitus ingemiscit: Infelix homo, quis liberabit me de morte corporis huius. In carne quidē fuit, dum quæ carnis erant sequebatur: ob id passionibus operabantur in membris eius: tametsi factus vir, vbi Christum Iesum agnouit, credidit, & intime amauit: quæ erant paruuli, hoc est legis ymbratica & cæremonias penitus euacuauit, & abdicauit. Sane aliud est viuere in carne, & longe aliud carnis legibus parere. vnde alibi clamat ipse: in carne quidem ambulantes, sed non secundum carnem militamus. O incredibilem vanitatem, & horrendam de mentiam, eorum qui eò cecitatis deuenerunt, vt puerilia carnis, & corporis nenias sequuntur. Par erit post sacri baptismatis vndâ, quæ paruulorum sunt euacuare: ne de nobis, infelix eloquium illud dici possit: Vsq̃ue quo paruuli diligitis infantiam, & stulti quæ sunt sibi noxia cupiunt. paruulos appellat eos, qui parua & futilia bona affectant, æternis thesauris posthabitis. stultos iure vocat, qui voluptates

tes amplexantes, delectationes, quę in dextera Dei sunt nihilipendunt. Sed ad passiones, de quibus loqui cœpimus redeamus: quippe quę, sancto Augustino teste. li. 9. de ciuitate Dei, multipharie sunt: Greci tamen eas, πάτε, appellant: Cicero autem perturbationes animę illas vocat. has si numerare volumus, duodecim sunt: Amor, odium, desiderium, abominatio, delectatio, tristitia, spes, desperatio, timor, audacia, ira, māsuetudo: quę quidē nō vt itoici autumant morbi animę semper sunt, & ideo execrādē: sed rationis gubernaculo ordinatę, valde vtilēs & laudabiles Aristoteles esse asserit 2. ethicorum.

¶ Nihil est, quod magis affectus immodicos destruat, quā si rex intime bonū commune diligat, quod diuinū philosophus appellat: Nempe si vtilitatē regni suo commodo prætulerit, omnes animę passiones moderabitur. Ratio in propatulo est, nā ex amore, velut ē fōte, omnes alię passionēs dimanāt, sancto Augustino teste, libro. 14. de ciuitate Dei: Nonne principes regni sui bonū impensius diligentes, iustitia, prudentia, aliq; virtutibus fulgebunt, & regna sua ampliabunt: verū iniquorū flagitia odientes vt par est, pœnis cōmeritis illos pleēt: magno affectu flagrātes, quore publicam augere valeāt: & vt vno verbo cuncta cōplectar, Rite ministerio suo fungētes, sedulo Deo optimo insaruiē: necdum se ipsos sed regnū, tam terrenū, quā eternū vindicabunt: peculiāres affectus, vt fas est, rationi subiicientes: quo quidē imperio nullū est preciosius.

Sunt tamē quatuor passiones, quę inter hasce duodecim primas tenent, vt pote: gaudiū timor, spes, tristitia: ad quas omnes alię reducūtur, 2. ethi. vnde optime boetius seuerinus canit: Gaudia pelle, pelle timorem.

Spemq; fugato, nec dolor adsit.
Mitto nunc tyrannū infelice, qui potius amore sui quam populi, omnia gerit, cui nihil curę est de communi vtilitate, sed in hoc totus est, vt lucra, laudes ve inanes acquirat: is passionibus suis obediens, mancipium agit, non

Dij regem

S. Th. 22
q. 22. ar. 2

4. Animę
passiones

Iniquorū
dementia

Danie.

Gene.

Psal.

Spes, ve rā

quia A. J.
conditio

regem, veluti de Dionysio improbo, & Nerone, alijsq; cō pluribus munimenta extant. o dementiam modis omnibus execrandam, eorum qui rationis dono insigniti, dicta men illud rectum spernunt, belluarum imaginem induentes: tot tyrannis, quot passionibus obtemperant, seruiētes. Nec abs re, in Daniele scriptum est: de rege cruentissimo cor ferē detur ei, vt fera inter iumēta pabula carpat, nudus incedat, & istar pecoris heremum scalentem habitet. ij nō modo in presenti, sed in futuro sēculo, pōenas dabunt atroces, & stupēdas, desiderantes mori, fugietq; mors ab illis.

¶ Sumat in hęc dicam. Quisquis peculiare passionē rationi subiugare cōepit, dicente Domino ad Cain: Sub te erit appetitus tuus & tu dominaueris illius: non sibi blandiatur, aut amore sibi adhereat, ne vt Lucifer & Adam, miserē corruat labaturq; Deum optimum super omnia diligat, sedulo comune bonum, & totius regni vtilitatem querit: ne dum diligit iniquitatem, animam suam odiat, quemadmodum insolentes agere solent: Quin passionibus suis reluctetur, & reluctando, auspicijs diuinis vincat.

Quo attinet illud: Prope est Dominus inuocantibus se, inuocantibus eum, non subdole, aut fide, sed in veritate. Is non futili sed vero gaudio affectus, non peritura letitia, sed stabili perfusus, cum apostolo dicere poterit: superabundo gaudio in tribulationibus meis. Hic spe beatitudinis consequēde roboratus, quē quidē spes ex gratia & meritis confurgit, haud quaquam dolore adortus, aliquando ingemiscet, aut quauis carnis passione cruciatus, succūbet: imō cum regali propheta concinet ouans: Laqueus contritus est, & nos liberati sumus: vel cū apostolo exhilaratus clamabit vbiq; Gratias Deo, qui dedit nobis victoriam, per Iesum Christum Dominum nostrum, Quiq; certandi virtutē assatim athletic pręstat, cū eis, & in eis certās.

Taceo de tabella, quam Stoici philosophi, in opprobrium quorundam philosophorum depinxerunt, vbi voluptas in folio excelso sedebat, circunquaque virtutes omnes habens,

habens, quippe quę voluptati vt reginę inseruiebant. Id
q̃ latius factus doctor Augustinus recenset libro 5. de ciui-
tate Dei. cap. 20.

Sanctus
August.

Regem maxime oportet Deo

optimo, pro virili inseruire. Ca. 17.

SERVITE reges Domino in timore, & ex-
ultate ei cum tremore, ps. 2. Regalis Prophete
sunt verba hec, quę ad instituendos reges om-
nes, ipse ore suo protulit, a quibus opus hoc me-
rito auspiciati sumus. Par erit post virtutes omnes adnume-
ratis, quas princeps vindicare debet: post passionēs ani-
mę, quibus valati sumus, velut infestissimis hostibus obli-
ti, quocūq; incedamus: vt de obsequio Dei nō nihil tracte-
mus, cui omnes obedire tenetur & maxime reges: Quiq;
velut imago sunt in terra celestis regis Christi Iesu. Nem-
pe si primates, regem Dauid, ceu politissimum exemplar
& speculum, ob oculos habuerint: si pœnitentiam auste-
rrimam illius penitus aspexerint, non mundo fallaci, sed
creatori: non carni putridę sed totius mundi gubernatori
iuge obsequium prestabūt. Non quidem verbo tenus, sed
quod plus suadet, exemplo, sanctus rex clamat: Seruite
Domino in timore: quod perinde est ac si dicat: non diui-
tijs perituris, famulatum exhibeatis, non corporis lutei le-
nocinijs obsequia prestetis: Non deniq; honoribus, qui su-
mi instar euanescent curam deferatis: Quin potius Deo
optimo maximoq; vota persoluat is vstra, Qui solus san-
ctus, solus immortalis, qui solus dicere valet: ego Domi-
nus & non est alter: Ac proinde solus quouis obsequio
dignus. id plane naturę ius nos docet, hoc diuinum fas &
lex proclamat: Imò quisquis tanto actali Regi obedire
spreuerit, is nimirum naturę fœdera, & diuina edicta teme-

Esai.

D iij re

Psal.

re frangit, & valde improbus ac efrons contemnit. Vigilanter omnes seruiendi Deo subtilem artem considerent, titulo tam insigni gaudentes, & toto corde iubilantes: nam seruire Deo utiq; regnare est. Nulli dubium quin omnes sancti, hoc præcellens nomen, regnis & sceptris præferebant. Regem David audiamus quanti titulum hunc faciat: O domine (ait) quia ego seruus tuus, & filius ancille tue. Vulgarem emphasim non estimes exclamationem hac o Domine: quod est dictu: Hęc mea magna dignitas, hoc totius honoris mei fastigiũ, cui par esse nihil queat, vt me famulum ore & corde profitear, te Dominum iure optimo appellem, te regem regum prædicem, & mancipium tanti imperatoris me vocitem.

EDicat ergo catholicus rex, & toto pectore dicat: O domine quia ego seruus tuus, & filius ancille tue: Seruus tuus sum, mandatis tuis per omnia obsequundus: & ideo me beatum estimò: filius ancille tue sacro sanctę Romanę ecclesię, in qua sunt: quippe quę me vnda sancti baptismatis genuit, lacteq; candidissimę doctrine me aluit, sanguinis & corporis tui pabulo me enutriuit, ceteris & sacramētis me subleuauit: seruus tuus sum, quoniam filius ancille tue sponsę tue, quā vnice sic amasti, vt te ipsum traderes pro ea, exhiberesq; tibi spōsam gloriosam, non habentem maculam neq; rugam: Huic sponsę tanti regis pareo, mādatis eius lubens obtempero, hanc maximo honore vtnobilissimam reginam prosequor. Scio quidem & non me clam est, malignantium ecclesiam extare, quę heu, vt vipera, tot filios geniminaq; viperarum peperit, & postridum atq; intempestiuos enixa est, serpenti versuto sathanę adherēs, qui vt mendax est, sic & pater mendacię Saluatore, rite nuncupatur. Hinc tot heretici infelices, hinc scismatici impudentes prodierunt, animas fidelium suis cōmentis adorientes, & pro sua virili infestantes. Atqui ancilla tua domine Deus omnipotēs, sponsa intimē dilecta, vna est in terra, quę cēlestem illam Hierusalem per omnia

Ecclesia
malignā
tium.

nia imitari conatur. Verum pro tā ingenti dono mihi im-
pēſo, gratias debitas agere opus mee no eſt, cōſerua precor
domine, quod ſemel operatus es in nobis: fidē integram,
charitatem flammigeram, ſpem firmam, quas a te gratuito
accepimus, ſeruare non deſinas.

¶ Nemo miretur, ſi hanc orationem regibus ſuaſimus
quotidie dicendam, quum ſaluator tribus apoſtolis in
horto pręceperit: Vigilate & orate ne intretis in tenta-
tionem. At iſſis dormientibus, inimicus homo venit, &
ſathanas non deſiuit, qui timore eos concuſſit, & tan-
dem Chriſto Ieſu relictō omnes fugerunt. Vides quan-
tum frugis habeat fidelis ac ſeruens oratio. ſeruite do-
mino reges & primates terre, Papę imperio vos ipſos
ſubmittentes, quiq; Chriſti vicem gerit in terra, cui di-
ctum eſt: Tibi dabo clauſes regni cęlorum. huic filiꝝ mo-
riferi obedite, vt ſancta concilia decernunt, quin etiā impe-
ratori pręceptū eſt, vt filius tanti matri obediens ſit. Quod
quidē in cōcilio Niceno tēpore Silueſtri, qui legatos ſuos
miſit, & Constantino imperatore aſtante, iure optimo de-
cretū legimus. deinde in Constantinopolitano cōcilio, Ci-
riaco pręſule, vbi adfuit Theodoſius, id ipſum ſancitū in-
ueniamus. Tertio Epheliſino concilio, Theodoſio iuniore
pręſente, Celeſtino papa eccleſiā gubernāte. Quarto deni-
quē Calcedonenſi concilio rurfus ſtatutū eſt, vt imperator
omneſq; reges ſummo pontifici vt patri obediant, Leone
papa, & Marciano imperatore intereſſentibus.

¶ Seruite reges domino in timore, libertates eccleſię ve-
reamini oportet, qui domorum veſtrarū priuilegia tanto
pere obſeruatis: Ornamentis, & argenteis vaſis, eccleſia
rum inopiam ſubleuate, & regis Dauid exemplum acci-
pite, qui magno affectu templum domini condere deſide-
rauit. Sed quia vir ſanguinum erat, magnam auri & ar-
genti pondera Salomoni reliquit, tam pro edificijs con-
dendis, quam veſtimentis, aureiſq; poculis fabrefacien-
dis. Quid multa? mulieris ſanctę Elenę reginę, verba

D iij audite

Psal.

Matthe.

Reges vt
patri ſum-
mo pōtiſi-
ci pareāt.

Regina.
Elena.

audite: Ego in regnis, & crux Christi Iesu regis regum in puluere iacet: Et iterum ego quidē in aulis deauratis, & saluatoris mei tropheum humi est prostratum: mira res, Romam reliquit & hierosolimam adiit, nec quieuit, donec lignum vite in ueniret, adoraretque. sane fides ipsa non patitur, nec ratio sustinet, ut vos vermiculi aureis poculis bibatis & edatis, sanguinis vero saluatoris nostri, eneis in calicibus consecretur. sed quo mihi labor excito, aut inde lamentum accipiam, quum non modo, quibusdam regibus & diuitibus tanta ad sit ignauia in re hac, sed prelati, qui ecclesiis president, aliquando super mensam candidiora habeant linteamina, quam altari Dei, ubi agnus ille Dei, qui tollit peccata mundi, nobis quotidie edendus ponitur? Auertat dominus Deus hoc piaculum, de quo plura dicere, vehementer pudet.

S. Th. 22.
q. 19. ar. 4

Psal. 18.

Ad hec: seruite domino in timore, non tam seruili, quam filiali. Ille quidem non magnopere laudatur, quoniam homo iussa Dei, ut gehene incendium euadat, implet, quod mancipis peculiare est. At filialis timor, usque adeo laudabilis, ut de illo propheta loquens dicat: Timor domini sanctus permanet in seculum seculi. Cui concinit beatus Ioannes: perfecta charitas foras mittit timorem. Ecce quibus preconis filialis timor dignus sit: in angelis & in beatis ad inuenitur. Quo timore satis laudabili reges timeant regem regum Christum Iesum, legem illius opere adimplendo. Idque fiet si in splendore ortus eius ambulent, ut Esaias olim vaticinatus est: Stellam fidei sancte non dimittant. & si Herodes versutus, in via hac obuius exeat, Parui existiment visibilia oportet, que nec si ad diem duratura sint ignorant: Pectorique suo insculptum habeant illud Esaię, cunctis mortalibus contemplandum: Omnis caro foenum, & omnis gloria eius quasi flos foeni. Omirabilem sententiam toto pectore amplectendam, ubi ad fabre hominum fragilitas depingitur. Omnis caro foenum inquit, siue nectareis cibus sit nutrita, ut est caro regis, siue agricolę rudis, aut pauperculi hominis, qui grossiori-

Esai.

Esai. 40.

bus pabulis alitur. Verum si caro est, quantulacumq; sit, fœni in morem, breui ad modū arescet, & fumi instar euanes-
cet. Quid obsecro iuuentus, forma venusta, & pulchri-
tudo, robur corporis, & alia id genus, nisi inanis fœni
virentis flos? Alioquin sanctus Iob non diceret: Qui quasi
flos egreditur, & coneritur & fugit velut Vmbra. Verbis
sane consequi nemo potest, quot calamitatibus, quot
periculis, quot deniq; præcipitijs, & malis, caro nostra
sit obnoxia. Regis Salomonis præconium reges ipsi au-
diant: Vanitas vanitatum dixit ecclesiastes: vanitas vanita-
tū & omnia vanitas. Bis eadem verba nobis inculcat, ne
forte memorię effluant. Consequens est vt reges in timo-
re filiali regi regum Christo Iesu immortalī obtem-
perent, cuius regnum de hoc mundo non fuit, vt coram
infœlicissimo Pilato, ore suo benedicto deprōpsit: Exul
tēq; ei in tremore, ne plus nimio honoribus, diuitijs, aut
mundi gaudio indulgentes, a fide sancta, spe, & charitate
se se excidant. Prudentia, Iustitia, Fortitudine, & Tem-
perantia præfulgeant, ne tehcnis sathane, & carnis assulti-
bus, aut mundi anfractibus irruentibus, misere succūbant:
Certo certius scientes, ingentia esse bella, quę versutus
demon, caro iniqua, & mundus fallax contra eos quotidie
moliuntur. Siquidem de rege Saule non abs re legimus:
Totum pondus belli versum est in Saul.

¶ Mirabile dictū, philistinorum omnium vis, & astutia,
non tam regis exercitum profligare contendebat, quam
ipsum regem, vt eo victo, exercitus illius facile succumbe-
ret, quod rei euentus ostendit. Timeant ergo prælati &
principes, sathane, mūdi, & carnis astutiam, quę grauior
certamina contra eos excitare solet, quam aduersus po-
pulum. Quid precor rex ipse in regno nisi dux in exerci-
tu, quo superato cunei fugiunt, vt de Holopherne cōtigit:
Nauta est in nauigio, quo interfecto, nauis hac & illac
ponti vndis quatitur, & tandem in scopulos impingens
illiditur. Cor in corpore, rex in regno est, quo interempto

D v

fenus

Eccle. i.

i. Re.

In apolo
gia, dauid

sensus omnes & vita defecit, subinde corpus exanime
& foedum manens. Tandem principem solem in celo di-
cam, quo obnubilato, astra caeli, & quae in terra sunt tene-
brosa, & velut in media nocte caeca manent. Sane omnia
haec incōmoda, & longe maiora accidunt regno, si quando
rex a vitis superatur, carni & mundo inferuiens, & rebellis
mādati Dei reluctatur. Optime sanctus Ambrosius asserit
cassum regis poenam esse populi: Quod perspicuum est in
regno Hebreorum, quando Dauid populum numerare
iussit. Ex quibus septuaginta millia angelus interfecit. Da-
uid ingemiscens, & dicente: Ego domine sum qui pecca-
ui, ego qui iniquitatem feci. Mitto nunc Pharaonem, re-
gem Balthasar, Nabucdonosor, & alios complures, qui
ob delicta sua nefanda, regna amiserunt.

¶ Nemo obsecro mihi succenseat, quod plus solito, in
Capitulo ultimo tractatus primi, detinuerim lectorem:
Est quidem basis & totius edificiū fundamentum, in his
verbis Dauid possum: eam ob rem breui compendio ea-
dem referā. Seruiet ni fallor rex fidelis summo regi Chri-
sto, si orationibus, ut alter Dauid instet, congruis tempo-
ribus Deo vacans: Si rem sacram quotidie ardenti fide, &
affectu feruido audiat: Si ecclesie sancte iura seruet, ac vio-
lare ministros suos nullatenus sinat: Si ecclesie paupertate
subleuauerit, & eius ministros honore debito prosequu-
tus fuerit: Si viduarum & pauperū oppressiones tollat, &
elemosynis inopes solari, modis omnibus studeat: Si gu-
le pessime, quae morborum seminarium, & fons est, nō
indulgeat: Nec ludo aut venationibus deditus, regni nego-
tia deferat: agricolis vel minimam iacturam messium & vi-
nearum non inferat: Dicente domino: non est bonū sume-
re panem filiorum & mittere canibus: Si pacem suę ditio-
nis pro virili sua custodiat: impios poenis commertis ple-
dens, & virtute candidatus euehat, ubi animi dexteritate
est opus: Tandem castum connubium, & thorum imma-
culatū custodiat, ne ut salomō a mulieribus deceptus pereat
Sed

Sed christi Iesu amicitiam custodiendo atq; conciliando
celestere regnum obtineat: Salomone clamante: Qui di-
ligit munditiam cordis, habebit amicum regem,
Alioquin habebit Deum inimicum & vl-
torem, seu erumq; iudicem: adeo
vt respiciens terram, treme-
re eam faciat.

Demonis
sermone

TRACTATVS

secundus, vbi de gubernatio

ne domus differitur, regibus admodum utilis, quibus
maxime interest, domesticorum suorum
curam habere. C. 18.

Demonis
tendiculę

AMBLANS IN VIA
immaculata, hic mihi ministra-
bat. Satis abunde me dixesse ar-
bitror, iam pridem præcedenti ca-
pitulo indicās, imò toto tractatu
explanans, quantum principem
deceat virtutes omnes habere,
ne qua aditus pateat infestissimis
inimicis: sathanę, mūdo, & carni,
quippe qui hostili incursione
nos adoriri nō cessant, etiam no-
bis dormientibus. talis quidem
est eorum genius, vt suapte mali

tia tendiculas, & retia nobis parent: ne in ethera foelices
conscendamus, sed in teterrimum baratrum descendamus.
Quas ob res, factus propheta, qui semel reges erudire cœ-
pit, pericula ingentia experimento agnoscens, quę ad bo-
nam domus proprię gubernationem attinent, docet. Pri-
mo de optimo sui ipsius regimine sermonē fecit dicens:
Seruite reges Domino in timore: legem Dei per omnia
seruate: & legem carnis, omni animi dexteritate abolite.
Nunc ipse met de scientia Economica tractare incipit
verbis nuper præassumptis. Ne fortasse dum rex optimo
Deo inferuit, familiares illius temere, ac procaciter domi-
num cæli & terrę Christum Iesum suis sceleribus prouo-
cent,

cent, iramque eius irritent. *Qua* in re, quoniam seria res & magni ponderis est, rex sanctus non quosuis ministros eligebat, sed delectum agens, eos duntaxat accersebat, qui vir tute candidi, & a peccato immunes erant. Verum hic opus, hic labor ingens est & nisi omni librata ratione expeditoque consilio, id fiat. nec tantum rex, ingentem laborem sibi comparauit, sed anime sue periculum non vulgare accersuit. peccatus meum & animum palam iam faciam, fieri non potest, ut fidelis seruus sit regi, qui alias rebellis & male meritis fuerit erga creatorem suum, & totius orbis dominum. idque conspicuum est in Ioseph Iacob filio, quippe qui tanta fidelitate primo, Deo summo seruebat, ut domini sui uxorem, vel tangere nollet: quaquam eius pro cacitate sepius adortus & filius lenocinis incessitus, tanto pere eum pellicere, ac decipere nitebatur. O fidelitatem stupendam, angelicis choris admirandam: O mirabilem tanti viri, angelicam, ne dicam constantiam & candidum peccatus: palium in manibus improbe mulieris ultro reliquit, mundus euadens, ne anime vestem sole pulchriorem & niue candidiorem amitteret, quippe que castitas pulcherima est. Ecce vides, ut sanctus Chrysostomus ait: dominam misericordiam peccati ancillam effectam, & Ioseph seruum fidelem, dominum ac regem, qui infracto animo Luxuriam vicit, leenam hanc seuientem, castitatis telo magnifice superans atque gloriose triumphas.

¶ Quis obsecro verbis dicere valeat, quanta solertia, quae vesedula vigilantia, in via immaculata, domino suo, etiam ethnico, seruerit: aut quis pro dignitate narrare poterit quantum Pharaonis diuitias sua prudentia auxerit? Cuias es tu, qui diuitias regales sollicitas, & te diuitem facis tantum? cuias es tu, inquam, nostras es, an exterus? an epicureus, & non studiosus christianus, qui Ioseph exemplum pre oculis non habes: nempe hic seruus prudens, non modo regi profuit, sed vniuerso, regno tempore, quo valida fames, vniuersum propemodum orbem grasabatur. Vides

quan

Nota:

Gene.

.i. Re

Hester.

Eccle.

quantum compendij seruus fidelis pre se ferre soleat, imò ex illius fidelitate, regis & regni lucrum pedit. At contra seruus nequam, perniciē & iacturam incredibile domino suo, suisq; rebus inferre quis dubitet: argumento nobis sit, pessimus ille Architophel, qui Absaloni consilium dedit, aduersus patrē suum bene meritum. Ad hęc, Amā vesanus, qui populum Dei, vna die interire tentauit, regem Assuerum prouocauit, & ob id patibulo crucis adfixus interijt. Vtinam hodie non essent plures Architopheles, aut semē Aman destructum esset omnino: nempe consilijs prauis deficientibus, deficeret Absalonis & Asueri delicta. Quā recte admonuit qui dixit: omnes pacifici sint tibi, vnus ex mille consiliarius: hoc est pauci sint oportet & inter multos selecti, a quibus consilium accipias.

¶ Quam sit nature consona, domestica vita, ex hoc notissimum apparet, quod homo suapte natura est animal sociabile: Adeo vt qui solitariam vitā duxerit, vel Deus sit, contemplationi eorum, quę Dei sunt vacans: vel belluam, aliorum societatem ferre non valens. i. politicorum. Multa sunt, quę nostram suadent assertionem: primo, ciborum & vestimentorum necessitas. Secūdo, hostium incursionēs & imminētia pericula. Ad de quod facultas sermonis ad societatem, nobis data est: quippe quā solus homo possidet. est ergo prima societas, ex qua omnes alię confluūt, societas domestica. quam obrem non sine magno consilio est coadunanda, nam ex bonitate ciuium bonitas regni oritur. Cēterum quoniā dominus intellectu viget, seruus vero intellectu deficit. i. politicorum. ideo vtriq; frugifera est communitas domus. si ergo dominus toto pectore Deum timet, cum regali propheta dicat: ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabat: hoc est: Quos comperiebant, iuste & fideliter in lege domini conuersari, huiusmodi elegi ad ministerium meum, eosq; exaltaui ad officia domus meę obeunda, atq; rerum gerendarum omnium sponte

Psal.

sponte administrationem illis dabam.

¶ Lubens mitto, quod diuus Augustinus psalmum hūc explicans, dicit de ministris sacrosanctę ecclesię, quę domus Christi Iesu est: vult plane, vt prelati, predicatores, & sacerdotes candidi sint, & sancti: alioquin non Christo ministrabunt sed sibi, lucra sua honoresq; venari cupientes: de quibus sanctus Paulus flēs, clamat: omnes quęrūt quę sua sunt non quę Iesu Chhristi. multi quidem sunt quęrentes munera, & sequentes retributiones, teste Esaia, pauci vero, qui pauperibus ministrare studeat, oues errantes per vitiorū abrutā diligenter quęrant, inuentas vt fas est solentur, & eis vt par est mederi laborent. Sed ad curam domesticam regrediamur: videant principes quam pacifice serui sui se habeant, ne dissidia inter domesticos insurgant, ne aliqua noxa eos inuoluat, aut piaculum quoduis illos irretitos teneat: quin etiam immaculati sint & omni pietate insigniti. verum magna laus regi Salomoni data est, quando regina Sabba ordines ministrantium videns, exclamauit: beati serui tui, qui stant coram te, & audiunt verba tua. at contra ingens approbrium est regi, seruorum suorum vitanequam: nempe vt filiorum scelera, ad patres referuntur, sic seruorum piacula, dominis suis ascribuntur. sed quid rex Dauid, statim addidit audiamus: non habitabit in medio domus meę, qui facit superbiam: id est, non modo iniquos ad ministerium domus meę non accersam, sed iam ascitos, & Diu susceptos, quamprimum superbia turgidos agnouero, foras eiciam. Quid obsecro, si blasphemos, adulteros, aut fomicarios inueniret: Nempe si dominus seruos suos perperam agere sustineat, plagis vapulabit multis: dicente Apostolo: Non solum qui faciunt, sed qui consenciuunt facientibus digni sunt morte. consentit quidem, qui non corripit ministrum suū aberrantem, qui non arguit, & punit quę puniēda apparent.

Quam

S. Augu.

3. Re.

Psal.

Re.

Quam sit res speciosa, seruus fidelis. C. 19.

Si tibi seruus fidelis, sit tibi, quasi anima tua, Eccle. 33. Ratio ipsa omnibus indicat, maleuolum seruum, odio magno fore dignum, & plagis assiduis plectendum: Quo flagelis & cruciatibus humilis fiat, humiliatus verò corrigatur.

Eccle. 33.

Huc attinet dogma illud salubre: Cibaria, & virga & opus seruo. Laxa manus illi, & quæret libertatem. & paulo post Sichabetur: Seruo maleuolo, tortura & compedes, mitte illum in operationem, ne vacet. Verum si maleuolum seruum, ne efferatur, sic oportet torturis cohibere: fidelem ministrum, morigerum & humilem, par erit magnopere amare, intime atq; vnite diligere: imò si huc inuenisti, tibi sit quasi anima tua, bene merito vt vita propria est diligendus: nam seruus organum est animatum, vt fatetur Aristoteles. Si ergo alterum Ioseph inuenisti (quod arduum & raro contingit) qui res familiares, quasi peculiare gerit, prædia & suppellectilem tuam flagrantissimis studiis sapienter gubernat & auget, nihil sibi relinquens, pro viribus illi faue, & modis omnibus eum honora. Nec abs re, de corpore nostro terreo, quod circumferimus, hoc intelligendum arbitror. quod si forte contumax, & rebelle spiritui nostro fuerit, tunc plane in seruitutem redigamus illud oportet, velut sanctus Paulus nos docet, tam opere & exemplo, quam verbis. atqui, si domino aspirante, post spirituales exercitamenta, orationes, amore Dei accensas, postq; vigilias longas, ieiunia, & alia id genus, ita carnem (alias contumacem,) edomasti, & in seruitutem redeigisti, vt nullo latenus instar Agar egiptiaca, contra Saram dominam suam insurgat, spiritui reluctans. sit tibi quasi anima tua, amabilis, & valde per omnia desiderabilis.

Obea-

Quod beatum virum, cui pax hæc cælica contigerit. **F**œlix
 & nimum **f**œlix, qui cum sponsa clamare poterit in hoc
 mortali corpore viuens: Facta sum coram eo, quasi pacē
 reperiens. Partim nos plurimum solatur hoc verbum, par
 tim non parum deterret nos. Quod in medio belli pacem
 se inuenisse asserit, vehementer gliscit animus noster, quo
 niam teste Iob: militia est viſta hominis super terram. A
 qua sententia, non absimilis est alia translatio, quæ sic ha
 bet: Tentatio est vita hominis super terram. Inſigne quo
 dam & egregium est, in hac militia iugi, in palestra lu
 etatorum, vel pacem ex cælo dilapsam delibare. Sed quid
 sequitur? Quasi pacem inueniens ait: quādiu viuimus ma
 nus conferamus cum domestico inimico necesse est. Ve
 niet tempore præſtituto pax illa Hierusalem matris no
 ſtrę, sursum habitantis, de qua regalis Dauid iubilans ait:
 Lauda Hierusalem dominum, lauda Deum tuum Sion:
 quoniam confortauit feras portarum tuarum, & benedi
 xit filiis tuis in te: Qui posuit fines tuos pacem, & adipe
 frumenti faciat te. Dum pacificos muros, regię illius ciui
 tatis audis, & oculis fidei contemplaris, perfectionem &
 eternitatem intellige: Vbi nullus inimicorum infestatum
 accessus, nulla iacula persequentium nos attingere queunt,
 nullus metus, nulla trepidatio esse potest: Sed omnia iuci
 da, faulſiſſima, & letiſſima, beatis omnibus abunde largi
 tur ipse Deus optimus, quem in gloria ſua conſpiciunt, poſ
 ſident, atq; ineffabili iubilo fruuntur. Qui vero ad culmē,
 tantę perfectionis prouehi affectat, vt cum ſponſa pacem
 in hac vita calamitosa inueniat, is cum apoſtolo, prius det
 operam vt Chriſto ſit confixus, & pœnitentię ſe tradere nō
 renuat. Quam ſi, vt fas eſt, egerit, domino patrocinate, di
 cere audebit: Cor meum & caro mea exultauerūt in Deū
 viuū. Semper cauens ne inimicum domesticam nutrias
 ne caro ſubdola in ſpiritum ſurgat, eo quod quādiu viu
 mus, anguis latet in herba, in cauerna noſtri corporis ab di
 ſe virulentus ſerpēs, & vipera obdormit deliteſcitq; in via.

E

Cē

Nota.

nguA.2

ab. a. di

g. 3. iul

Iob. 7.

Proſi

Pſal. 27.

omiT.

Pſal.

antraM

S. Augn.
lib. 4. de
ciui. c. 3.

1. Timo. 5

Mathe. 8

¶ Ceterum ne forte quis alijs seruiens mœstitia quadam afficiatur, clamat apostolus: Seruus es, non sit tibi curæ, ne cōtristatus incedas, neq; te ipsum angore dissecare permittas. Nempe vir bonus, quanquam seruiat, nobilis ac liber est: At cōtra, sit quis ingenuus genere, perperam agens, is vitiorum & demoniorum mancipium est: dicente scriptura: A quo quis superatur, eius seruus efficitur: Quin etiā tot demoniorū imperio quis subijtur, quot vitia eum illaqueatum & irretitum tenent. Seruus es frater mi, non sit tibi curæ: nihil tua reffert, modo cor liberū habeas, & Christo Iesu vt par est seruias. Mercedem copiosam in fine accipies a Deo, ob cuius amorem, temporali domino obtemperasti: ideo ex tristitia aut, ex necessitate nihil agas, quoniam hilarem datorem diligit dominus. Veh tamen illis, qui seruos suos, sic seuerè & vultu toruo aspiciunt, minas & maledicta in eos reñcientes, vt nihilo meliores barbaris ipsis sint. Hos quippe apostolus verbis terrificis taxat, & magno zelo accensus clamat: Qui suorum & maxime domesticorum curam non habet fidem negauit, & est infideli deterior. Mira res, quam seueris verbis, doctor gentiū in dominos, a pietate alienos animaduertat. Attentissime singula verba considera, habent quidem plurimum, tum veritatis, tū grauitatis & vtilitatis: Nunc sat sit, ea recessuisse. Proh nephas, pudet me profecto inertie eorū, qui ministeriū seruorum tantum amātes, nihil curæ habent de cibo aut vestitu illorum. Quid plura? Maior est illis vigilantia atq; solertia de equo suo, quam de seruo: pro quo saluator noster Christus Iesus, nedum sanguinem suum preciosum fudit, sed in cruce lubens oppetiuit mortem. Hęc maxime magnates considerent.

¶ Ceterum ionis Romani viri gestū, exemplo nobis sit, quippe qui, seruo suo egrotante, subinde adiit Iesum saluatorem nostrum, & procliuius orauit flagrantissimo affectu: Domine puer meus iacet in domo paraliticus, & male torquetur. Vide obsecro quanta sit vis & efficacia, quantaq;

taq; virtute naturalis lex præfulgeat. Non frater erat, non filius, ſed tantum ſeruus, & nihilominus lares propios de ſerens, egre non tulit, itinera longa arripere ad comparandam ſerui ſui ſalutem. Tu vero è domo tua, ſeruum egrotantem eiſcis, & in hoſpitalem eũ mittis? Iſtohc eſt chriſtianum? heccine eſt charitas, quam Chriſtus noſtris inſeruit peſtoribus? Iſtehc eſt proximi dilectio, quam magno pere ſaluator mundi nobis, tum verbis, tum mirificis exemplis commendauit? Ius eſt vt infirmum ſubleues, & ei in ſeruias, qui incolumis & ſanitate gaudens, obſequia tibi fecit. Ne abhorreas egrotum, cuius opera, maxime indigebas antea.

Nota.

¶ Ceterum mulierem fortem atq; prudentem aſpice, quã Salomon tantopere laudauit. Hec de nocte ſurgens cibaria præbebat domeſticis ſuis. nec non & prædam dabat ancillis ſuis, omneſq; domeſtici eiſ duplicibus erant veſtiti, Ne fortè fameſ afflicti nuditate ve, furtim quicquam acciperent. Si famulum delinquentem corripas, ſi eiſ errata prudenter ſeras: ſi eiſ, vt par eſt, pabula & tegumenta prouidiſti, vt animam tuam illum dilexiſti, & ne utiquam infidelior fuiſti? Vtinam omnes, quotquot ſeruos habent hæc apoſtoli ſancti doctrinam ſuis peſtoribus ſcriptam haberent, opere & eam implerent. Sed quis eſt hic & laudabimus eum?

Pro. vlti.

Regi maxime expedit, cum vxore ſua pacem ſeruare. c. 20.

Iri diligite vxores veſtras, ſicut Chriſtus eccleſiã colo. 3. vehemèter philoſophus laudat Eſyodi ſententiã dicentis: domeſtica cõmunitas viro, & vxore, & boue aratore conſtat, 1. poli. Nihil de ſeruis ancillisve affatus eſt, eo quod multi ſic inopia opprimuntur, vt pro ſeruo animal brutum habeant. Quorū hæc omnia tendunt, niſi vt quiſquis domeſticam

E ñ vitam

Religiosi
viri.

S. Hiero.

vitam agit, & vxorem duxit, pacē cum ea pro virili sua habere studeat. Alioqui non domestica vnitas, sed iuge ac intestinum bellum erit. Animus non est hic indagare de iis, qui foeliciores vitam delegerunt, & diuinis auspicijs freti, potius angelicā vitam, quam humanam amplexantes, nuptias (alias licitas) & contubernium sanctum spreuerunt: Imò castitatis voto sese astringentes, totos se Deo dicarunt. Ad quos apostolus sanctus loquens ait: De virginibus præceptum non habeo, consilium autem do. Et iterum: Solutus es ab vxore, noli querere vxorem. Cui sententię al ludit illud saluatoris nostri Iesu: Beati, qui se castrauerunt propter regnum cælorum: quod est dictum: foelices, qui carnis sue effrenes motus sedare contēderint, amore castitatis & puritatis affecti, non necessitate quadam coacti. Beati, qui carnales nuptias respuentes, ad angelicam vitam aspirauerint, quo exuberantem, & immarcescibilem coronā glorię in cælis accipiant. Id quod latius sanctus Hieronymus lib. primo contra Iouinianū disserit. Facessat nunc hereticorum vesana assertio, quę temere, ac procaciter diaboli suggestu, & artificio pessimo, contra catholicam veritatem congregi atq; pugnare conatur. Nos vero domesticam vitam viri & vxoris tractantes, via recta gradimur.

¶ Sanctus apostolus, qui consilium salutare orthodoxis dedit, monens eos, si soluti fuerint, vxorem ne querant: is vbi iam illam accepit & in domino nupsit, hortatur vxoratos, vt non qualicunq; dilectione, aut tepido affectu vxores ament, set præclarum exemplar ante oculos habeant, Christum iesum sponsum considerantes. Quippe qui intime & vnice sponsam suam sanctam dilexit, honorans & ditans eam mueribus innumeris: Dicente apostolo: Christus dilexit ecclesiam, & tradidit semetipsum pro ea. Mirabile dictum, adeo illius amore captus fuit, vt hanc calamitosam vitam suapte voluntate, amplexatus, multis laceratus probris, verpibus acutissimis coronatus, ferreis clavis cruci adfixus, tandē spiritum dolore nimio exhalaret.

En

En quam fuerit ingens saluatoris nostri amor erga vnicā & magnopere dilectam ecclesiam.

¶ Tanti ergo sponsi vestigia, viros omnes imitari oportet, vxores suas honore prosequentes magno. Agite iam o viri fideles, diligite vxores vestras, sicut Christus dilexit ecclesiam. Ecce imago exactissime depicta, quam contemplari facile poteritis, ab illa oculos vestros nunquam deflectatis, ne subinde labamini. Nōne Salomonis verba audistis veritatis plena? Mulier diligens, corona est viri. Verum corona aurea gemmis micantibus fabrefacta, quāuis capiti duntaxat insideat, cuncta corporis membra vehementer decorat, atq; venustat. Haud secus, vxor pudica viri sui gloria & honos est, quam diadema, aut corona regali capiti apposita. Honoret, & toto corde diligit vir vxorē, in qua eius honor, vel probum appositum fore, certo certius scit.

Eccle. 12.

¶ Miror Aristotelem absq; Christo sapientē, qui de hac dilectione loquens libro 9. ethicorum sic ait: Non expedit viro plures habere vxores, eo quod amor viri ad vxorem, naturalis est & excellens, quare non potest esse ad plures. Adde quod vnica sit vxor vni viro, quoniam Adē vnicam Euam Deus optimus creauit, nō plures, vt fortior esset vtriusq; ad alterum dilectio. Quid? quod inter plures vxores, plura oboriuntur iurgia, & dissidia innumera? Quod videre est, inter Agar & Saram, & Rachelem & Liam. Quippe quę, & si sorores, concertationē & contētionē inuicem habuere. Atqui suadet primo, mutuam hanc dilectionem, longa societas vtriusq;. Secundo, maxima educandę prolis vtilitas. Tertio, ministratio & officium, quo vterq; indiget, Pertinent quidem ad vxorem domi agentem supellestilia, & quę interna sunt ordinare & solerti cura conseruare. Vnde Salomon inquit: gratia mulieris sedule delectabit virum suum, & ossa illius impingabit. Sedulitatem a muliere expetit sapiens, ne occiosa, aut vaga maneat: Alioqui non delectabit virum suum, sed val

Genē. 2.

Eccle. 26.

E iij de con

de contristabit. Ad virum ni fallor attinet, quę externa sunt querere, & pertractare, vt testatur philosophus 8. libro. ethicorum.

Eccle. 14.

¶ Ceterum quisquis amore pudico & sancto diligere vult vxorem, operepretium erit, vt pectori suo dogma illud salutare scriptum habeat: Ne respicias mulierem alienam: Verum si oculos vigilanter custodieris, castum cor & omni niue candidius possidebis. Vtinam cum beatissimo Iob dicere queas: Pepigi fœdus cum oculis meis, ne quicquam cogitarem de virgine. Ecce quanta cura visum explorabat, ne forte vel cogitatione tantum, Deum optimum offenderet. Sciebat quidem vir strenuus, sententiam illam veritatis plenam, & heu quotidie experimento comprobata. Propter speciem mulierum multi perierunt. Quare obsecro sanctus David, in tanta tamq. inmania scelera fuit prolapsus, nisi quia vrię vxorem impudicę inspexit: E quidem nisi Bersabe, se lauante intuitus esset, adulteri & homicidij reus non euaderet: Nec absimile fuit facinus forissimi Sansonis circa Dalidā, a qua dilutus fortitudinem visum & vitam simul perdidit. Itaq. propter speciem mulieris, multi in præcipitia elapsi perierunt.

Eccle. 9.

¶ Mulieres vero, vt par est, viros suos honorent, diligantq. eisq. obtemperantes, occasiones blaphemię adimāt. Vnde non abs re, apostolus nobilissime Sarę sanctitatem ac humilitatem enarrans, quod Abraham virum suum appellabat dominum rencensuit. Vides modestiam & obedientiā simul in hac sancta foemina: quippe quę tanti virum suum faciebat, vt tanquam dominum amaret, eiq. in omnibus deferret honorem, obsequium & prestaret lubens. huc pertinet quod sanctus Petrus spiritu afflatus diuino personat: Mulieres subditę sint viris suis: eandem sententiam scripsit sanctus Paulus ad Epheseos. nec semel sed iterum, ad Colocenses scribens id ipsum inculcat eorum auribus: quatenus rem seriam: rē satis Deo gratā mulieres esse agnoscant obsequium, quod viris suis ob christi

1. Petri. 5.

ſti leſu amorem præſtant.

¶ Summa. princeps vxorem ſic amet vnicè, ſic eam honoret & vehementer diligat, vt Chriſtus dilexit eccleſiam. idq; fiet ſi aliorum vxores ne viderit, oculos omni cuſtodia obſeruans ne depredari valeant animam eius. regis Alexandri exemplum, quanquam ethnici imitetur, quod iure optimo, memorię literis proditum eſt. Dario quidẽ rege ſuperato, vxorem eius, & filias nimium pulchras, videre renuit. Obſerua mirabilem philoſophiam tam præclari regis: Noluit quod licebat intueri, ne forte illicite concupiſceret quod videbat. O mirabilem regis conſtantiã, fortitudinem, & triumphum: O ſtupendam & omnipharia laude prouehendã prudentiam: Intueri ei non libuit, quod apperte ingens foret nefas. Aduerſarium regem in bello deuicit, ſed in hoc conflictu, glorioſe ſuperauit ſe ipſum, & proprium tyrannum proſtravit. Quod quidem longe difficilis eſſe, neminem latet, ac proinde longe fortius, ac glorioſius.

Regine maxime expedit honeſte ſeſe ornare. ca. 21.

Ratia ſuper gratiam mulier ſancta & pudorata, Eccle. 26. De amore mutuo viri & vxoris, ſatis abunde nuper me dixiſſe arbitror: Quippe quem, non modo, naturalis ratio docet, ſed ſummi Dei lex ſuadet. Propter hanc (ait Dominus) relinquet homo patrem & matrem & adhibebit vxori. Quę verba, vt optimè Tertulianus libro. de habitu mulierum, ait: non tam de Adamo & Eua dicta ſunt, quum neuter illorum patrem aut matrem habuerit, quam de alijs vxoratis. Quorum affectus tam eſt ingens, vt patris & matris amorem

E iiii excellat

Tertulia.

excellat. Nūc vero maximi refert, de ornatu mulierum nō nihil tractare, vbi pro dolor tam corruptus & superfluus cultus viget, potissime hac in nostra tempestate, quādo laxatis habentis, homines suo magno malo, in proprium exitum currunt.

Pro. vlti.

¶ Laudat quidem vir sapiens, vt iam pridem audiuius, mulierem, & encomijs mirificis eam extollit, non quia speciosa valde, aut facie venusta fulgeat: Nam fallax gratia, & vana est pulchritudo: mulier timens Deum, ipsa laudabitur, Salomone teste. Nempe, fallax gratia est, & nimium inanis carnis species, quippe quam repentinus morbus breui admodum scdat, senectus prorsus consumit, & tandem furibunda ac valida mors, funditus exterminat. Vana plane est, quęuis pulchritudo, quę confestim instar fumi euanescit, & mille periculis obnoxia quā citissime marcescit. frustranea profecto & vanitate plena est mulieris speciositas, quę sic corda hominum demulcet, animas aspectantium frequenter allicit, & eas illaqueare consuevit. Nonne radix totius mali, & iniquitatis seminarium olim hoc fuit: Viderunt quōdam filij Dei, idest viri iusti, filias hominum, quę ex semine pessimo Caim prodierunt, viderunt (inquam) eas, quōd essent pulchrę. Cuius aspectus tam fuit lethalis, vt dominus iratus, eo quod omnis caro corruperat viā suam, cathedra horribilem misit, quo libidinis flāmas inualescentes, aquarum inundatio extingueret.

Gene.

¶ Mulier timens Deum ipsa laudabitur: Hęc nimirum omni laude & honore digna erit, quoniam sponsa Christi est, & Spiritus sancti templum: Alioquin si pulchra & fatua extiterit, si garrula & ornatu meretricio incesserit, Non laude sed probro, non honore, sed contumelia, digna existimabitur: Salomone dicente: Circulus aureus, in naribus suis, mulier pulchra & fatua. Verum iumenta, chamo vel freno ad aquarum stagna ducuntur: At mulier non aliter, si pulchra est & stulta, sua pul

pulchritudine, perinde atq; circulo aureo ligata, ad omne præcipitium & delictum ducitur, & facillime dilapsa perit: At contra si pudica, si sancta, & pudorata fuerit, mirabili gratia decorabitur, ita vt sole splendorior in omnium oculis, tum Dei, tum hominum appareat. Haud me fugit, fortem illam mulierem, quam Salomon tantopere laudauit, bisso & purpura esse indutâ. Nec de ornatu honesto mulierum hoc dixerim, vt non sit attendenda nobilitas & consuetudo, nisi execrabilis omnino sit: vt bene notat sanctus Thomas. Atqui sanctus Agustinus ad Possidonium sic ait: Nolo vt de ornamentis auri, vel vestis, propriam habeas in prohibendo sententiam, nisi in eis, qui neq; coniugati neq; coniugari volunt, quippe qui quomodo placeant Deo cogitare debent. Capilos autem nudare nec maritatum decet, id prohibente apostolo: Imò velato capite mulieres iubet orare propter angelos. Nihilominus, mens trepidat, cor pauet, contremiscunt labia, quin totum me stupor complectitur, quoties Tertulianum, beatum Hieronymum, & sanctum Ciprianum de re hac serio differentes lego. Summatim nonnulla dicam ex Tertuliano, libro de habitu muliebri: vbi fusius taxat ornamentorum & monilium vsum superfluum: Semper (ait) abundantia contumeliosa in se metipsa fuit: Vult mulierem Christianam incedere frugaliter cultam, vt posset hoc exemplo, alienos a pietate lucrifacere Christo: & post pauca: Quomodo præcepta Dei custodietis, lineamenta non custodientes? Facie mentiri licet, & lingua non licet. Projiciamus ornamenta terrena, si cælestia optamus: ne diligamus monilia aurea, in quibus populus domini primum scelus idolatriæ patrauit. Sumite obsecro de simplicitate candorem, de pudicitia ruborem, Pingite oculos verecundiæ stybio, inferetes in aures sermonem Dei annexetes ceruicibus suauæ Christi iugum, & satis ornate eritis. Vestite vos probitatis serico, sanctitatis bissono, pudicitie purpura vos omate. Taliter pigmentate,

E v Deum

22. q. 170.
ar. 2.

S. Hiero.

Tertulia.

Deum habebetis amatorem. Hęc & alia id genus, differtissimus Tertulianus scribit.

S. Cipria.
lib. de ha-
bitu virgi.

Nota.

¶ Non alio spectant verba illa, fulguris instar habentia beati Cipriani: Dominus dixit faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. & audet quis mutare quod optimus Deus fecit? Manus Deo infert, quando illud, quod ille formauit, reformare & transfigurare quis contendit: Nesciens opus Dei esse, quod nascitur: diaboli vero, quodcunque mutatur. Non metuis oro, quę talis est, ne cum dies resurrectionis aduenerit, artifex tuus te nō agnoscat? Dicatq; tibi: Hoc meum non est, nec imago nostra est. Cutem falso medicamine polluisti, crinen adultero colore mutasti, vultus alienus est. Et cum oculi tibi non sint, quos Deus fecit, Deum viderenon poteris. De inimico tuo compta es, cum illo pariter arsura. Mitto quam plurima, ijs similia, quę gloriosus martyr zelo Dei accensus, libro de habitu virginum latius scripsit: Sat sit reginam pessimam Gezabelem intueri, quippe quę nimis ornata, oculos stibio linitos habebat, & alto Dei consilio, ex fenestra sue domus proiecta, ceruiceq; confracta, infelicitate perijt. Mira res, canes extemplo aduenerunt, & amarissimis morsibus illam deuorarunt. stupentes omnes mirabantur dicentes: Hęc est illa Iezabel: Hęc regina stulta & valde compta, tam cito foeda, & deuorata est? Quid plura: Hierosolimę stupenda euersio vnde orta est, vates Esaias non tacuit, quum aduersus filias Sion inuehitur, quę cultu meretricio incedebant ludentes & saltantes. Erit (inquit) pro odore foetor, pro fascia pectorali cilicium, & pro crispanti crine caluicium. In illa die auferet ornamentum calciamentorum, & lunulas, & torques & monilia, armillas, & mitras, nutatoria, & discriminalia, & palliola. Diras, qualliter singula recenseat propheta, quibus Dei ira prouocata erat, vt per quę peccauerunt puniantur.

Esai.
Esa. 3.

¶ Miror quidem, & admirari non sufficio, quam solerti cura

cura, huic malo Sanctus Petrus mederi studuerit: Mulierum (ait) non sit extrinsecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus. Notanda sunt singula verba, quibus omnem vanitatem ornatus retundere & radicitus euellere conatur pastor ecclesie sanctus. Cui sententie optimè ad stipulatur, illud doctoris gentium ad Timotheum: Mulieres in habitu ornato, cum verecundia & sobrietate ornantes se: Non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, aut veste preciosa: Sed vt decet mulieres sanctas, que promittunt pietatem per bona opera. O verecelicam doctrinam non sagacitate humani ingenij adinuentam sed afflatu summi numinis è caelo allatam. Hanc omnes mulieres sequantur, que Christum Iesum in sacro baptismo induerunt: Potissime regina fidelis, dogmata hec salubria pectori suo infigat oportet: cum humili regina Hester quotidie in oratione clamans: Domine, tu scis necessitatem meam, quod abominer signum superbię & glorię meę, quod est super caput meum, in diebus ostentationis meę, & detester illud, quasi pannum menstruatę. Nec mihi placuit conuiuium regis, & nunquam letata est ancilla tua nisi in te. Sane mirabilis hec oratio est, & feruentissimo affectu plena, vbiq; odore fidei & amoris Dei fragrans, & ex omni parte spiritum spirans. Eam frequenter meditemur, & corde conferamus, indiget quidem iugi consideratione

magis quam ex
positione.

...

Regem maxime oportet, fi-

lios in timore Dei educare.

cap. 22.

Venite

Thimo.

Hester. 14

Enite filij audite me, timorem domini docebo vos. psal. 33. Paulo ante dictum est, qualem seruum quisq; dominus deligere debeat: non superbum sed humilem, non rebellem sed morigerum atq; fidelem. Tandem ostendimus precedenti capite de ornatu, quem reginam sequi deceat, & pro virili docuimus, quantum mulieres fideles oporteat, non ethnicarum instar, imaginem Dei in se foedare, id pro modulo ingenij nostri apperuiimus. Qua in re Hester regine sancte exemplum, nec non & orationem eius adduximus, quippeque, ceu pannum menstruatam atq; cruore foedissimo infectum indumenta queq; preciosa, & coronam auream micantibus gemmis fabrefactam existimabat. De amore mutuo viri & vxoris omnimoda tractauimus, qui quauis naturalis sit, Christi Iesu dilectionem imitari debet, ita vt vir vnicę vxorem suam diligit, perinde atq; Christus dilexit vnicam sponsam ecclesiam: A qua diuelli passus non est, quin etiam nimio illius amore captus, crucis patibulum lubens ascendit. Iam ratio ipsa deposcit, vt de filiorum educatione non nihil explicemus: Quę quidem res, sic grauis & utilis cunctis apparuit, vt etiam ethnici philosophi, quanuis a fide alieni, plurima de hac re dictauerint. Nos vero regalem Prophetam intento corde audiamus cuius verba hec sunt: Venite filij & audite me timorem domini docebo vos. Quāquam orthodoxis omnibus dogma hoc salutare conueniat, quos filios cōpellat, paterno vtens affectu, velut sanctus doctor August. exacte exponit: nihil vetat quominus de filijs suis, quos propheta domini nutriebat hec sententia intelligatur. Haud dubio, vt pater beneficus quotidie illos instruebat, magnoq; desiderio illis dicebat, quod in psal. legimus: Laudate pueri dominū, laudate nomē domini. adamus in psal. totū decantās. Quid ni vates facerrimus, ad instruēdos filios suos feruido spū cōcinat, quū palā in organis armigatis precinctus epohot, regalibus vestibus exutus, corā arca dñi, toto conatu

salta

omne

Hester.

Nota.

Philoso.

Philoso.

Nota.

Re.

ſaltaret: Que omnia non aliò tendunt, niſi vt patres filios ſuos erudiant, & magiſtros agant, in timore Dei illos erudiètes. Mirabile dictu: aquila, vt teſtis eſt moſes, filios ſuos prouocat atq; excitat ad voladum: & experimento cõprobatuꝛ quotidie, quod auicule, natura duce, filioloſ, quos genuerunt in altum volitare docet, nidulo relicto. Et homo rationis particeps, imagine Dei inſignitus, filioſ non docebit, fide & charitate, quaſi penniſ, ad ethera conuolare, ſpemq; ſuam in Deo optimo figere.

¶ Venite obſecro fili, & audite me: filioli mei, quos tene rime & impenſiſſime diligo, ad me accedite, quo rem proficiuam voſ docere queam: Corporiſ & anime aurem vnã referate, nam parui refert ſi corporiſ aurem duntaxat præbeatiſ, dicente domino: qui habet aures audiendi audiat: Accedite, non modo grefib; corporeiſ, ſed deſiderio: non pedib; tantum ſed affectib; & timorem domini docebo voſ. Non ſane artem indicabo, qua in hac calamitoſa vita ditioꝛeſ ſitiſ: Non modum oſtendam, quo ſalaces honoreſ faciliuſ venari poſſitiſ: ſummi Dei timorẽ voſ docere cupio, & illum inferere pectorib; veſtriſ vehementer deſidero. Hec grandis, & quauis ſcientia pretioſior philoſophia, hec ſapietia præcellentioꝛ eſt, quam ſancti viri pro virib; in hac vita didicerunt. Imò hic timor ſanctuſ ille eſt, qui manet in ſeculum ſeculi: quem etiam cæli ciueſ poſſident, toto veneranteſ affectu: Chriſtum ieſum regem noſtrum, quem in maiestate ſua vident iubilãteſ. Nonne hic ſaluberrimuſ timor, initium ſapietie eſt: quo quiſq; caret, adeo ſtultuſ efficituꝛ, vt tanquã demẽſ habeatur apud Deum? Sine hoc timore nemo iuſtificari poteſt, quoniam timor domini expellit omne peccatuꝛ. Vide quam ſit potẽſ, quod gigantiſ in morem omneſ aduerſar oſ vincit: inſeſtiſſimiſ inimiciſ reſiſtit coſtanter. & eiſ obluetatur potenter. Ad hec, qui timet Deum faciet bona, non oſcitanter vitam exrendet, bona patrabit ubiq; mandata Dei opere adimplẽſ. Ecce quã ſit potẽſ timor domini

Deute.

Pſal.

Eccle. i.

Regalis institutio.

domini sanctus, quo electi Dei fulti, facinora preclara fecerunt, summo numini placentes.

Quintili.
li. inst. c.
2. et. 3.

¶ Valde insudarunt philosophi antiqui, multa de filiorum educatione scribentes, quorum vnus, vt ceteros fileam, sic ait: Vtinam liberorum nostrorum mores non perderemus ipsi: Infantiam statim delitijs soluimus, & mollis illa educatio (quam indulgentiam vocamus) neruos omnes & mentis, & corporis frangit. Quid non adultus concupiscet, qui purpuris replet: Nondum prima verba exprimit, & iam coccum intelligit, iam cochilium possidet: Ante palatum eorum instruimus, quam mores: Omne conuiuium obscenis canticis strepit: pudenda dictu spectatur. fit ex ijs consuetudo, deinde natura, discunt hec miseri ante quam sciant vitia esse, nec in scholis hec mala accipiunt, sed ad scholas afferunt. Mirares, quam disertè Quintilianus hic loquitur: vtinam hac in nostra tempestate in pueris male indolis, hec omnia non inuenirentur, ob nimiam parentum ignauiam, ne dicam detestandam malitiam. & Plato libro. 6. de legibus: non est diuinius aliquid, de quo quis consulere queat, quam de institutione sui atq; suorum: & iterum lib. 2. de immortalitate anime, ait: nihil anima transfert ex hac vita, quam eruditionem & educationem. Sed nunc sancti Hieronymi verba cordi nostro altius infigamus: etas mollis & tenera, instar virgule, in vtramq; partem flexibilis est, & quocumq; duxeris trahitur: & rursus ad Alexandrum inquit: Sicut conseruatiuum corporis est sanitas ita conseruatiuum mentis est eruditio, adeo vt eruditione precedente, non contingit peccare: Iterum ad letam de institutione filie: a cunabulis filios docet, bonis moribus educari, ne forte consuetudo iniqua in naturam transeat. nutrix non sit temulenta, non Lasciuia, non garrula, habeat modestam gerulam, nutricium grauem: Ipse habitus & vestitus doceat eam, cui promissa sit. Caue aures eius perfores: nec collum auro, aut margaritis premas, nec caput gemmis oneres. Filij vero turpia verba non intelligant

Nora.

Plato.

S. Hiero.

Ad letam

nihil

nihil audire discant, nihil loqui, nisi quod ad timorē Dei at-
tinet. vides quantū doctō hic sanctus, educationē filiorū
parētibus suadeat. Talis nanq; est nostrę carnis genius, vt
nisi eruditione & disciplina coerceatur, semper labatur ad
imma. Quam ob rem, maxime licentiosius adolescentiū
genus, correctione & institutione indiget.

¶ Extat sancti apostoli tremenda illa sententia, quam ad-
duximus: Qui suorum & maxime domesticorum curā
non habet, fidem negauit, & est infideli deterior. caueant
vehementer parentes, ne vt Heli, eis contingat, qui filios
suos, vt par erat, non corripiens, vna die in bello am-
bo corruerunt, & pater, infœlici nuncio audito, subin-
de ē sede sua cadens, elisus interiit. Quid aliud obse-
cro, soboles ipsa est, quam curarum fons domi natus,
qui vitam agere sine metu, cura & angore nunquam
patitur. Verum patres vt filios suos ditare valeant, no-
des ducunt infomnes, sollicitos dies agunt, spes lon-
gas & inextricabiles moliuntur. O rem vanitatis & an-
xietatis plenam, nisi amore Dei patres tot labores su-
beant. Longe melius & vtilius parentes sibi consule-
rent, si vt sanctus Tobias in timore summi Dei filios
educarent, monita sancta illis traderent: Si vt diuus Iob,
quotidiana sacrificia pro eis domino offerent, ne fortas-
se, creatorem suum ac Redemptorem Christum Ie-
sum, vel cogitatione offendant. huc ergo reuocan-
dę sunt curę omnes, huc sollicitudo quęq; incumbat
oportet: Ne tam patres ipsi, quam filij, iram Dei
prouocent, sentiantq; diuinam vindictam,
quemadmodum de Samuele,
& duobus filis eius
gestū legimus.

Filios decet, parentibus sem

per obedire. c. 23.

Filij

1. Thi. 5.

Nota.

Thob. 4.

Regalis institutio.

Illy obedite parentibus vestris in domino, hoc enim iustum est: Ephe. 6. Non modo patres exortandi sunt, vt filios suos in timore Dei erudiant, dicente apostolo: Vos patres nolite ad iracundiam prouocare filios vestros, sed educate eos

in disciplina & correptione domini: Verum etiã filij admonendi sunt, quo bene sit eis & logeui sint super terram, veluti in lege sua Deus optimus filijs morigeris, sua dignatione pollicitus est. Verum filiorum procacitatẽ & ingratitude erga parentes, etiam barbari execrari solent. Quade re sanctus Paulus clamat: filij obedite parẽtibus vestris in domino. Nec quieuit sed rhetorem agens rationem subiungit extemplo: hoc enim iustum est, ait. Quid obsecro iustius? quid sacratius? quid vè sanctius, quã vt filij per omnia patribus obtemperent: mirabilis philosophic sententia extat: Deo, parẽtibus, & magistris nõ redditur equi valens. mirabile dictu, doctor gentium, mandatum primũ in promissione vocat illud: honora patrem tuum & matrem tuam. Pudeat iam filios patribus suis non obedire, eosq; vt fas est, in necessitatibus subleuare: Vbi etiam cicconie, parentes suos in senectute alere legimus: Hoc enim equum est, & nature ius id precipit.

¶ Veh autem illis, qui Absalonis vestigia sectantibus, temere aduersus patres lites excitant, & dissidia mouent: imò belligerari contra eos non erubescunt. veh iterum illis, qui in viam Cain, & Cham abierunt, patres exacerbat, & suos pessimos affectus sequentes. n̄ omnes sibi consulant, cauentes ne vt vesanus Absalon, rebellionis sue cruciatu, è querquu pendentes, alto Dei iudicio miserabiliter pereant, Ioab lancea fauciati, & romphea irẽ Dei vulnerati, in teterrimum inferni chaos descendant, supplicia eterna luentes. terribile dictu, tartarus ille absorbens omnia nũquam reddit deuorata, imò desperationis barathrũ hoc est, quod mors secunda a beato Ioãne vocatur. cogitemus precor qualis sit illa vita, ybi summum malorum im-

morta

Ephe. 6.

Exo. 20.

Gene.

Gehena

Apoca.

mortalitas est: vbi maxima cruciatus pars est demonum, & impiorum hominum societas: Vbi ignis nunquam extinguendus, vt Esaias testatur, & Saluator noster astruit: ad quem ignem noster collatus, mera glacies est, vbi tandem nulla spes, imò gehena, cum summis malis, summā habet desperationem. Quod in malis (licet grauissimis, licet diutinis) aliquid tamen solati & leuamenti adfert spes: veluti stellula quēdam procul allucens, in densissima caligine, hoc est, tempore tribulationis, quā in hac laboriosa vita patimur. Depinximus obiter gehenam, quē rebelles filios expectat, vt terrorem eis incuciamus, ne ex perimento agnoscant aliquando, quod de baratro loquuti sumus.

¶ Ceterum obedientia hęc filiorum, in Domino sit oportet: veluti sanctus Apostolus iampridem admonuit: quippe quē erga ea, quē sancta & iusta sunt versari solet. quādoquidem si pater filio suo contra legem Dei quicquam imperet, non iam pater, sed aduersarius & animę hostis comprobatur. Eam ob rem filius obedire nullatenus teneatur, sicut scriptum est: Oportet Deo magis obedire quā hominibus. Atqui si rem arduam parens iusserit, modo legi Dei non aduersetur, humiliter filius parere non renuat. Mira res, quantum filios obedientes Deus optimus prouexerit. Ioseph patri suo obediens non metuit, fratres suos quērere, qui in Sichem ouiculas pascens morabantur. Mirabilis obedientię virtus & efficacia, in puerum sanctum fratres insurgunt, & eum occidere conabantur, liuore vindictę & inuidię accensi. Tandem in seruum venū datus, ad egiptum ducitur: vbi tot calamitates, carcerem, & vincula passus, Pharaonis pręcepto de ergastulo liberatus, curru secundo regis euectus, ingenti cum honore ducitur, pręcone clamante, & nomine redemptoris eum compellante, omnes genu flexi illum adorabant. Quid de Dauid adolescentulo dicam, quē pater inuifere fratres belligerantes misit? Ibi quidem victoriam mirabilem,

Esai.

Ephe. 6.

Actuum.

Gene.

I. Re. 17

F

lem,

lem. de improbo Goliaht obtinere meruit: Armis tamen Saulis depositis, ne quicquam triumphi, humanę virtuti ascriberetur: Imo in nomine domini, cum hoste congregatur, baculo inixus pastorali, fundaq; vsus: quo nos fidutiā omnem nostram in Christo figentes, nihil nobis ipsis fida mus: Quin baculum fidei sacrę accipientes, quiq; nos in hac vita, tot hostium cuneis obsita, nos valde roborat, & mirum in modum fulcit, contra versutos inimicos audacter pugnemus. Vnde palam est, quam sit verissima illa tē-
 Pro. tentia: Vir obediens narrabit victorias. Quod in Davide & Ioseph exploratissimum apparet. At contra Ionathas, qui patris sui mandatum contempsit, ieiunium frangens, mortis periculum sibi accersiuit, nisi populi precatio e-
 i. Re. um adiuuaret, eriperetq;.

¶ Summa. Obediant ergo filij parentibus in Domino, quod equissimum est, & non eorum voluntati aduersen-
 tur vnquā: ne vt de Absalone & filijs Heli sacra testatur pa-
 gina, Deus optimus vindictā sumat, vapuletq; plagis mag-
 nis, & eternas pœnas luant: quin potius, parentibus morē
 gerāt, eis, vt par est, obediendo. Vnde pollicitatio Dei desi-
 cere non potest, imò plurima impertiet bona, humiles fi-
 lios exaltans, victoriam illis prebens in presenti sæculo,
 & in futuro coronam immarcescibilis glorię conferet.

TRACTATVS

tertius de cura politica.

Reges maximè minas summi

Dei timeant, ne excidant. ca. 24.

APREHENDITE RE
ges disciplinam, ne quando iras-
catur dominus, & pereatis de
via iusta, psal. 2. Hactenus su-
mi Dei auxilio opitulâte, quæ
dam de ethica in primo tractatu
differentes, quo pacto quivis or-
thodoxus, & maxime rex, se-
se gubernare valeat, pro modu-
lo nostro indicauimus. Virtutes
omnes, tã theologales, quã mo-
rales adnumerantes, ac distin-
guentes, quibus princeps fidelis potis-

sime præditus sit oportet: ne forte vulgare prouerbi-
um habeat: dū caput egrotat, cetera mēbra languent. De
inde economicā curā descripsimus, qua nimirū quisquis
patrēfamilias agit, pollere debet: Vxorē intime amādō, fi-
lios literis & liberalibus artibus imbuēdo, & eis, ut par est,
pedagogos & magistros scientia candidatos, atq; prudētia
præditos prouidēdo: Ne licentiosa iuuetūs suo præ ingenio
ad malū propēsa, in vitiorū voragine labatur: ad hæc, quæ
delectum dñs agere debeat circa seruos suscipiēdos: quan-
to amore seruū bonum dñs prosequi debet, latius disserui-
mus. Nunc tertium tractatum aggrediētes, in quo de po-
litica differere proposuimus, non nihil demorari libet, ut
regem optimum describamus quoad fieri potest. Bo-
num est seipsum gubernare, melius si non modo se,

Nota.

Inuentus
periculo-
sa.

Nota.

F ij sed

sed familiam suam recte gubernans, atq; disponēs, Christo seruiert: optimum autem, si regnum prudenter moderari studeant. nam bonum, quo fuerit communius, eo sanè perfectius est, atq; diuinius: philosopho teste.

¶ Principes ac reges adhortari cœpit rex ille sanctus Dauid: eos intelligentes, & eruditos, timoratosq; efficere maximo opere cupiens: nec dum pro virili sumi Dei seruos, o- uantes & exultantes in domino reddere, solertissime conatus est: tandem ne in eos animaduertat Deus, si secus se habuerint, constanter admonet, horrendas pœnas ob oculos ponens, ac dicens: Aprehendite disciplinam, ne quādo irascatur Dominus & pereatis de via iusta. Tremēda valde est ira omnipotentis Dei, qui non corpus tantum interimere, sed animam simul in tartarum horrendum, facile mittere potest: sicut ore suo benedicto saluator noster deprompsit. Quidni homines quamlibet potentes, regem cœli timeant, quem angeli, atq; potestates, potentes virtute, toto stupentes venerantur affectu? Columnę cœli contremiscunt, & pauent ad nutum eius, ait sanctus vir Iob: Si ergo cœlorum columnę, angelici spiritus territāt in cōspectu Dei, homines fragiles & mille calamitatibus obnoxii, imo vermiculi humi reptantes, quonam pacto efferuntur & timore Dei posthabito, colla erigere audēt? Ceterum, ira Dei vindictam seueram indicat, quam in male meritos ipse exercere solet. Nempe Deus optimus irasci nescit, velut beatus Basilius inquit, quoniā commoueri nequit, ipso asserente: Ego Deus & non mutor: Quin & in tranquillitate magna iudicat impios, punit, & torquet. Ira namq; in nobis vindictę causā est, ideo sacra scriptura effectum pro causa ponit, vt in hoc loco, intuentibus notum est.

¶ Aprehēdite reges disciplinam. Vbi sanctus Augustinus ait: Hoc est, quod Paulo ante vates ipse dixerat: Intelligite & erudimini, nam intelligere & erudiri, hoc est apprehendere disciplinam, quod autem hoc vocabulo apprehen-

Psal.

Iob. 26.

S. Basilius.

S. Angust.

hendere vsus sit, misterio non vacat: Significatur quidem
 presidium quoddā, & monimētum, aduersus omnia, quę
 obesse possunt. Atqui cunctanter loquitur dum ait: Ne
 quando irascatur Dominus. cum certo certius sit, Deum
 irasci & potentes punire, nisi eruditionē habeant. Dicant
 ergo reges: Aprehendamus disciplinam, ne quando iras-
 catur omnipotens, & de via iustitię pereamus. Hęc nimi-
 rum atrox cruciatio eorum est, qui aliquid dulcedinis
 iustitię perceperunt. Qui autem vt iumenta viuunt, nihil
 timent, iniquitatum suarum obliui. Aduertendum est,
 quod bifarie in sacra scriptura, disciplina accipitur: aliqua
 do pro correctione, vnde Esaias de Christo Iesu vaticinās
 ait: Disciplina pacis nostrę super eum: cuius libore sanati
 sumus: Vbi nomine disciplinę agones & labores redemp-
 toris nostri designauit. Aliquando vero pro salutari doc-
 trina sumitur: ideo Caldaice habetur: Recipite doctrinā,
 ne forte irascatur Dominus: Hebraice autem: Osculami-
 ni filium, hoc est, adorate eum & obedite illi. Ecce disci-
 plina, saluberrima dogmata significat, quibus omnes, &
 maxime principes, opus habent. Eam ob rem sepius Pro-
 pheta, regibus disciplinam inculcat, quasi diceret: Serui-
 te Domino in timore, non tam seruili, qui parui momen-
 ti est, quam filiali. Perfecta quidem charitas foras mittit
 timorem. Quo pertinet illud apostoli dicentis: Cum me-
 tu & tremore vestram operamini salutem: quod est dictū:
 Non tepide oscitanter ve, vt quidam faciunt, sed seruīdo a-
 ffectu ac vigilanter, satagentes id facite: disciplinam non
 spernētes, fidei sacre doctrinam, vitęq; munditiā spon-
 te suscipite: quippe quam Rex ac Saluator noster, verbo
 & opere docuit. Superest vt candido corde, & immacu-
 lata vita, illum imitantes adorantesq; pro viribus ei serui-
 atis. Alioquin ira & indignatio eius, breui admodum vos
 inuoluet. in nouissimo: & viam vitę abijcientes, qua itur
 ad veram vitam, inferni atq; mortis iter caliginosum nol-
 lentes accipietis.

Esai.

Notā.

i. Ioā. 4.

Ephē. 2.

F iij Deni

ib. 6. de
regno.

Exo: 5.
Iudiht. 13.

Danie:

Eccle. 49.

Psal.

¶ Deniq; quoniam ad id m. est, ab q; exēplis res magnas iusticiēter ostendere, vt Plato sapientissimus ait, satis condicibile erit, quorū dā iniquorum regum exempla narrare. Verū improbus Pharaō, qui tot flagellis celiū percussus irā Dei omnipotentis contēpsit, maris Rubri fluctibus submersus, cū ingēti exercitu suo perit. Holofernīs superbia, atq; vesania, cō infelicitatis deuenit, vt Deum Israel pro nihilo dūceret, & ob id formīę hebreę manus caput eius amputauit. & vt prudentē lectōrem non detineā, paucis rē omnē comprehendā. Vesani Senacherih; arrogantia, & regis Balthasar procacitas, Saulis detestanda temeritas, Dei vindicta iure optimo retūditur: & multimodis tormētis vexatos, valida ac p̄potens manus Dei destruxit. At cōtra, rex laudatissimus Dauid, Iosias & Ezechias, qui toto p̄ctore regē summū diligebāt, timebātq; beneficentiā suū minuminis affatim experti, p̄clara opera fecerunt, & eorū nōmen, quouis eloquio dignū, manet in perpetuū, sicut scriptum est: in memoria ęterna erit Iustus: & rursus: Gloria & honore coronasti eum & cōstituisti eum super opera manū tuarū. Vides plane quā sit Deus beneficus & pius parēs, impensissimē electis suis dona, & munera magna largiens: quāq; seuerus iudex in eos, qui a via iusta declinantes, peritura bonā & momentanea dilexerunt.

Regno expedit vno & nō pluribus gubernari. ca. 25.

¶ Seruus meus Dauid, rex super eos, & pastor vnus omnīū eorum erit, Ezechi. 37. magna & mirabilis Dei bonitas, tantā gerit curam erga populū suū, vt non plures si mul sed vnū tantum regē, vni populo p̄stitit: quippe qui vnitatē & pacem seruaret, & tanquam pastor gregem suū ducat, pascatq; vnde non ab re Philo. 8. ethi. clamat: rex ad subditos se habere debet, sicut pastor ad oues: Appositissima similitudo hęc est, qua nulla p̄stantior. huc per
tinet

pertinet illud Eſaię: Cirus paſtor meus, volutatem mea fa-
 ciet. Vides quomodo rex paſtorem agat in regendo, & gu-
 bernando populum ſuū. Hinc pollicitatio illa a dño per-
 Ezechielę facta eſt, vbi non quemlibet, ſed ſeruum ſuū po-
 pulo mittere promiſit, quatenus vnus gentis rex vnus eſ-
 ſet, non plures. Haud bubio paucorum principatus bene
 regentium, quem ariſtocratiā philoſophus vocauit, popu-
 lo vtilis eſt, quęadmodū de Romanis legimus, inter quos
 duodecim viri ſelecti, cuncta gubernabat. Sed democra-
 tia, id eſt principatus aliquorū male gubernātium populū,
 exitialis valde cōmunitati comprobatur, & ob id modis
 omnibus fugienda atq; execranda. Boni autē regis, recte
 regnū ſuum moderātis gubernatio, cunctis præcellentior
 eſt: idq; ratio ipſa ſuadet, & experimēto liquet. De quibus
 latius tractat. S. Tho. 1. p. q. 103. ar. 3.

¶ Verū, ſi mentis noſtrę aciē paululū eleuare placet, totius
 mundi vnus eſt moderator, quē philoſophi (tameſi cęcu-
 cientes) primā cauſam appellauerunt, & primū motorem
 non motū, dixerunt. Ad hęc totius corporis, diuerſorūq;
 ſenſū, ac membrorū, anima vna gubernatrix eſt: Imo ra-
 tio vt regina potētis alijs dominatur, iraciſibili, & concu-
 piſcibili, ſuapte naturę imperans: ergo natura duce, in quo-
 uis regno, princeps vnus ſit & non plures oportet. Quid
 plura? Planetę ſeptem ſunt, & aſtra innumera: ſol vero tā
 planetarū, quam aſtrorū omnium princeps eſt. Ecce ex ijs,
 quę Deus optimus in hoc opificio mundi, miro ordine
 digeſſit: vnitas regis vſqueadeo frugifera comprobatur.
 Adde quod principatus multorū, ciuitatem vel regnū
 moderantium, eatenus bona eſt, quatenus ad vnitatem
 tendit, non proprium ſed cōmune bonum adipiſ-
 cendo: ſed hęc vnitas longe melius adinuenitur in vno
 quam in multis, quia virtus vnita fortior eſt ſe ipſa diſ-
 perſa. Ergo vnus regis gubernatio optima eſt. Quid
 quod oculis quotidie cernimus, inter plures regni vel
 ciuitatis rectores, plura oboriſi diſidia, ſimultates

Eſai. 44.

Romani.

Deus eſt.
cauſa pri.

Nota.

F iij ſcate

scatere: quę omnia pacis fœdera rūpunt, quā omnes potissime cōciliare & intendere debēt. At cōtra sub vnico rege gubernante plurima cōsurgunt bona: Hostes infestatores facile arcentur, similitates conpescuntur, si quę oriantur, tranquillitate & pace regnum floret, abundatq̃.

¶ Rex siue princeps nō suo consilio tātum regat oportet. Vnde Seneca disserite loquutus est: Consilium sub die sumendum est, & si dici potest sub hora, potissime in rebus serijs, & quę difficilia sunt: viros doctos expertosq̃ Rex consulat, idq̃ Aristoteles non silentio pręterijt. 4. politicorum, docens bonum principem, vt sapientes & probatos viros accersat, quando rei magnitudo id postulat, quorum censura, atq̃ consilio grauiā regni negotia disponat: dicente hoc ipsum Solomone non semel sed bis: Ibi salus, vbi multa consilia. Et rursus: fili sine consilio nihil facias, & post factum nō poenitebis. Eodem quidē attinet illud: Qui sapiens est audit consilium. Ecce quod sit magnum sapientię signum in rege, si lubens consilium audiat & toto pectore amplexatus illud fuerit. Mira res vehementerq̃ miranda: Moses cui se penumero Deus loquebatur, & tamquam amicus amico, sui cordis arcana referabat, Isoceri sui iectro consilium spōte audiuit, & libenter seruauit, quādo de iudicibus eligendis, qui minora in populo iudicaret admonitus fuit. Hinc principes & pastores ecclesię sancte discāt, consilijs aliorum acquiescere, vbi ethnici hominis, sacerdotis Madiam, sanctus Moses monita non spreuit. Aspernabitur ne post hac rex fidelis, consiliariorum suorum decretum & consilium.

¶ Sanctus iacob haud aliter primo genita fratris sui Esau obtinuit, nisi alieno consilio vsus: ad eundem modum benedictionem a patre accepit, & matris suę monitis, ad labā perrexit, & tandem in patriam suam, diues effectus & honoratus redijt. ioseph prudētissimi viri consilium rex Pharaon vltro auscultauit: quam ob rem terribilem famem euasit, quę pene totum orbem grassabatur. Quid multa: Ele-

ctionis

Seneca.

Pro. 11. &
Eccle. 24.

Eccle. 32.

Nota.

Gene. 27.

Gene.

Actuum.

Aionis vas suorum fratrum consilium audiens, improbi regis Aethië minas & furorem delusit, dum per murum in sporta submissus incolumis remansit. Si ergo rex, in omnibus recte agere cupit, suo iudicio nihil fidat, sed eruditorum, & bonorum virorum sententię enitatur oportet: alioquin, vt vefanus Roboan, qui seniorum consilium suo magno malo contempsit, regnum conturbabit, & forte illud velit nolit amittere.

¶ Vbi autem ei, qui, vt Architophel miser, consilium nequam dederit aduersus proximum suum: talis inquam poenas atroces dabit, & alto Dei iudicio, manus suas sibi inferens, suspensus, presenti vita orbatus, celestem & eternam nullatenus possidebit. Qui vero, vt par est, consilia sancta, & vtilia dare decreuerit, is maximis denarijs dignus est, & valde optimo Deo placet. Fœlix regnum, quod prudentem principem, & pium habet, a quo velut a pastore, in pace gubernatur: Nempe in dies magis, ac magis adauctum, non modo diuitiarum copia, sed pacis abundantia vehementer decorabitur: Nam vt concordia parue res crescunt, ita discordia etiam maxime dilabuntur. Ceterum, si princeps non populi aut regni commodum sed peculiare bonum querat, is regem non agit sed tyrannum. Quippe quem Salomon rex, exacte deliniauit: Leo rugiens, ait, & vrsus esuriens princeps impius super populum pauperem. Recte admodum brutis comparatur tyrannus, & accommodatissima similitudine Salomon vsus est: eo quod bellua immanissima, imo quouis Leone seuior, atq; cruetior princeps malus est: is quidē aliena rapit, quā ob rē vrsus appellatur, & vindictā sumit, pronihilo ducens hominum sanguinem, velut aquā effundere. Quid plura? Leonis in morem, nemini parcat, nemini veniā largitur: Talis (vt historię docent) fuit Romę Tarquinius vefanus, Dionysius tyrannus, quęm senatus iure optimo interfecit: talis Nero infoelix, qui tot nefanda patrauit opera, cū multis alijs fuit: Orandū ergo obnixę, & totis medulis cordis

Re.

Concordia.

S. Th. li. i.
de regi.
princi. c. 6

F v Deum

Iob.

Deū optimum est precandum, ne tantum malū euenire finat super fideles, vt propter peccata populi iniquus Rex imperet, cōminante propheta Iob atq; dicente: Qui regnare facit hypocritam pter peccata populi. Ecce maxima vindicta, quam Deus execere solet ad pleādā totius regni facinorā, atq; innumera scelera, tam contra Deum optimum, quam aduersus proximum cōmissa.

Que maxime regi expediant

ad recte regnum moderandum. ca. 26.

¶ Quæsiuit sibi Dominus virum, secundum cor suum, 1. Regum 13. de Saule primo rege Israel, hoc scriptum est, quippe qui domino operante, ad regni fastigiū fuit euectus: hic vt sacra narrat historia, per Samuelem prophetam eximium fuerat vnctus, & quanuis domi esset absconditus, Domino iubente, fit conspicuus, & tandem totius populi caput efficitur. Atqui quoniam principatus virum ostēdit, veluti philosophus admonet, rex qui optime Dei populum moderari cœpit, & insigne quoddam præferere rebat, futurorumq; præludia non vulgaria indicabat. Sub inde præceptum Dei nihilipendens, infœliciter adhuc beligerans oppetiuit mortem: seseq; interficiens exalauit animam, timēs, ne incircuncisorū gladius eū interimeret. Timeant iam & trepident omnes, quotquot ambitionis morbo laborant: Paueant vehementer, qui ad honores & dignitates, per fas & nefas conscendere affectant. Nam si absconditus domi, & nihil de regali principatu expendebat vel cogitabat, tā infœlicem habuit exitum: qui estu dominandi hac & illac debacchatur, noctu & die, honoribus inhiantes, quem finem sibi expectant venturum? Quis tā ferro pectore, aut à ratione tā semotus & alienus, quē hoc terrificū exēplū non cōmoueat? Quis adeo stupidus, qui hoc audiēs non pertimescat? ceterū secundū cor suum Deus optimus populo suo quæsiuit regē Saulē: nihilo sci-

Notā.

cius

cuius ipse se in precipitiū dedit, parere deo minime volēs: Imo maluit cum magna iactura, suam implere voluntatē quā Dei mandatum implere. Verum cor Dei, voluntas ac desiderium illius appellatur: Cui si rex fidelis & prudens, per omnia obedire decreuerit, multa satis frugifera, in regno suo disponat oportet, quę in maximam sui principatus vtilitatem cedant.

¶ Quandoquidem, velut ciuitas multitudo domorum est, ita regnum ciuitatū est pluralitas: Aristotele teste, li. economicorum. Vnde si ciuitas recte disponatur, subinde regnum optime dispositū erit. Quid autem ciuitas sit ex philosopho constat, ciuitas (inquit) est domorū multitudo, agro & pecunijs sufficienter abundans, ad bene viuendum. Mitto nunc de edificijs erigendis, menijs atq; turribus edificandis, quo hostiles incurtus facile valeamus sustinere, & inimicos infestates arcere possimus: Sat sit admonere, ne edificia superbiam & fastum sapiant, sed vtilitatem habitantibus afferant, iuxta prouerbiū grecanicū: Ne quid nimis: quod in omnibus temporarijs rebus locum habet, magnamq; obtinet vim. Exemplo nobis sit vesanus ille Nebroht, qui Babel turrim valde excelsam erigere ausus est, cuius superbię & insolentie Deus optimus sapienter, atq; potenter restitit, linguas edificantium mirabiliter confundens, adeo vt nemo alterum intelligeret. Absit quam longissime a pietate christiana, superfluas construere domos, ne in die iudicii vel mortis, illud euenire contingat, quod vaticinatus est Propheta: Lapis de pariete clamabit, & lignum, quod inter iuncturas parietum est respondebit. quę verba, non parum fidelium aures expauescere faciunt: Nec alio tendunt ea, quę dominus ipse ait: Veh qui edificatis in sanguinibus: Hoc est, veh pauperum, ac inopum curam non habentibus, qui domos eburneas, & inaurata laquearia construunt, fame nuditateq; cruciatis egentes, & velut romphea accuta ordo doxos inopes perimitis. Proh nefas, lapides insensibiles

Gene.

Abac.

Nota.

&

Regalis institutio.

1. Petri.

& muta saxa lapidibus viuus, quibus uis margaritis preciosioribus preferrenō erubescunt. Nonne hoc titulo sanctus Petrus, fideles, quāuis pannosos cōpellauit? Vos tanquā lapides viui, ait, edificamini in domos spirituales. Ecce quibus lapidibus, sacrosancta ecclesia Romana, quotidie ad fabre construitur & mirabili artificio triumphans ecclesia mirum in modum crescit & ampliatur.

3. Re.

Valerius.
maximus

¶ Sed ut a re maxime seria incipiam, regem fidelem sum me decet, in ciuitatibus templa Dei erigere, quod David rex sanctus magnopere desiderauit in Hierusalē. At Salomon eius filius templum mirabile fabrefecit, de quo scriptum est: non est tale opus factum in vniuersis regnis. Sane mirandū non est, si Alexander seuerus Romanorū imperator, templis nec guttulam auri dederit, aut bracteolam posuerit, illud Persianum repetens: Dicite pontifices, in templis quid facit aurum? Nam illi demonia colebant, nos Deum verum, qui fecit cēlum & terram: Illi lucos diabolō edificabant, nos quidem Christo Iesu, & genitrici eius, nec nō & sanctis, templa erigimus. Mira res, nihil erat in templo Salomonis, quod non auro tegetetur. post hęc, hospitalia construant principes, vbi pauperes siue senio cōfecti, siue morbo correpti subleuari & solari possint. Quid de cenobiis dicam? quibus vel maxime, res publica indiget,

3. Re.

Cenobia.

tum ad doctrinam sanctā capesendam, tum ad conscientias sedandas, per exomologesim sacram, tum deniq; ad vigilā dum super muros, arcendosq; demones, armis non ferreis, sed precationibus flammigeris, ardentissimisq; orationibus. Cuius rei minime oblitus ethnicus ille Aristoteles, lib. 6. politicorū ait: Oportet in ciuitatibus esse aliquos, qui dei curā habeāt, scilicet sacerdotes. Vide obsecro quid ratio ipsa naturalis dicat, hic alienus a fide, templa fore cōstruenda in ciuitatibus docet, & ministros, ac sacerdotes, qui Deo seruiant esse voluit. Verū tot mala in ciuitate patraūtur, tot flagitia homines improbi committunt, ut sepe sepius Deus optimus ira succensus, nunc graui pestilen-

Nota.

pestilētia, nunc seditione ingenti, nūc deniq; inimicis seuiē
tibus, aut sulphureo igne ciuitates ipsas consumat, quem
ad modum de Pethapoli legimus, quē cēlitus igne elap-
so consumpta est.

¶ Ad sedandam summi numinis iram necessum est, vt sa-
cerdotes & viri religiosi in ciuitatibus sint. Mira res, quan-
tum Romani, alioqui a fide extranei, in erigēdis templis,
suis vanis dijs, laborarint: quantum auri & argenti in hoc
consumpserint: nempe eorum solertia, & vigilantia, vehe-
menter taxat, tepiditatem & ignauiam nostram. quippe
qui veritatem colentes Christum Iesum Deum & homi-
nem, toto pectore confitemur, omniq; affectu amamus.
Quanti autem Deus electorum suorum preces faciat, vi-
dere est in precatōe illa Moysi, quando in acumine mon-
tis, erectis manibus orabat. Mirabile dictū, viro sancto o-
rāte, Amalehc rex impius vincebatur, eiusq; exercitus suc-
cumbat: statimq; oratione tepescente, tyranus inualef-
cebat, & Populus domini despondebat animū. Verum si
vnius viri oratio, tantū efficacit & virtutis habebat, quod
versutum regem & cuneos eius profligabat: quid si tem-
plis & monasterijs ciuitas vna abundet: multorum preces
adeo valide sunt, vt teste beato Agustino, difficile sit non a
christo exaudiri. Quid multa: res hęc tā est cōspicua, vt pro-
batione minime egeat. Nonne decem iustorū inopia, cau-
sa fuit, quod dominus beneficis, atq; ad ignoscendū nimis
propensus, nō ciuitatibus quinq; pepercerit: propter decē
iustos parcam, ait dominus ad Abraham. Mirabile dictū,
quantum commodi, ministri Dei & religiosi sancti ciuita-
tibus, quas incolūt, conferant. Sane eorum preces Deum
iratum compescunt, ne ob innumera ciuium delicta, in-
gne cēlitus misso, ciuitates cōburantur & pereant.

¶ Summa. Regi sit maximē cure, in ciuitatibus & opidu-
lis templa Christo Iesu & sanctis eius dicare, cenobia con-
struere, hospitalia edificare: Vt sacerdotes Deo summo
inseruiant, sacrificia offerant, & precibus suis demones ar-
ceant,

Romani.

Exo.

Gene.

De ciuita.
li. 19. cap.
25.

ceant, Dominumq; offensum & iratum placere valeant, dicente beato Augustino: Vbi non est religio, nec anima corpori, nec ratio vitis, laudabiliter imperare poterit. Quę quidem verba, annotatione dignissima fore neminē clam est.

Regem oportet, ciuitates edi-

ficare. ca. 27.

Dificatio ciuitatis confirmat nomen: Eccle. 40. Ciuitates quidē edificare, vt Vegetius de re militari asserit, opus regium est: & eodem tendit iam edificatas ampliare, muris & turribus munire, atq; circumualare. Romuli quidē nomen adhuc non viueret, nisi ipse Ro-

mam conderet. Sed vt paganorum gesta relinquamus: rex sanctus Dauid, capta Hierosolima, arcem Sion construxit: quam ob rem, ciuitas Dauid in sacra pagina vocatur. Atqui magno estuabat affectu, vt templū domino edificaret, non vt sibi inahiter nomen vēdicaret, qui potius, vt nō mē Dei glorificaret, id facere conabatur: quod ni fallor ef-
fecisset, nisi dominus ei diceret: Nō edificabis mihi domū, quoniā vir sanguinū es. Hoc sanē oraculū, velut accutissimū telum p̄cordia eius sauciauit, confodit, & cruetauit. Reliquit autē complura auri & argēti talēta filio suo Salomoni, p̄cipiens, vt solertia cura tēplum Dei erigeret. Ce-
terū, qui ciuitatē edificare decreuerit, tria potissime consi-
deret oportet: Primo, vt regionē eligat, nec nimis frigida nec calidā, sed tēperatam quęrat: nepe terra, quę solis ra-
dijs feruentissimis exposita est, homines profert intellectu-
vigentes, & ingeniū fœlix habētes, vecordes tamē, & paui-
dos corde. At cōtra, quę nimīū frigida fuerit, quanquam
homines belligerantes nutrire soleat, rudes esse solent, &
parum viuacitatis habent, velut philosophus in politicis
contestatur. Secundo, agros habeat plurimos, quos agri-
colę

Nota.

c ole excolere possint ad fructus proferendos, hisce ciues maxime opus habent, vt eis vescantur. Equidē terra frugifera, incolis perinde est, atq; mater filijs, quos nutrit. hinc sapienter Alexander Xenocrati dicenti in hoc loco ciuitas constructa in expunabilis esset, statim respondit: vbi sunt agri, quos agricolę colāt: Vchemēter demēs est, qui sine agrorū copia ciuitatē edificat. Agricolę quidē circa opera morātur, & non concupiscūt aliena: Quippe qui magis appetūt lucrū quā honorē, li. 6. politicorū, quas ob res, delectabilius eis est laborare, quam principem agere, aut dominari.

¶ Tercio deniq; ad construendam ciuitatē, non modo opus est aeris optima temperie, sed agrorum abundantia, fluuiorū aut fontiu copia. Verū in paradiso, amoenissimo q; horto, vbi velut incola Adam primus parens positus est, Deus optimus fontē ē terra atq; cetera prouidit, qui superficiem terrę irrigaret, nullo labore adhibito. Ecce qualis habitatio quamq; pulchra regio, gratuita Dei dignatione, hominibus data est: vbi omnia ligna pomifera, vernātes rosę, & candentia lilia, aquarum riuulis irrigabantur. Sed heu quanta parentibus nostris fuit ingratitudo, quamq; satanę rabida inuidia, quam ingens versuti hostis calliditas, cuius technis, & dolis prothoplausti decepti, gratia Dei orbat, frugiferam & amoenissimā terrā amiserūt. Ad hęc aquarum copia, partim ad munditiā, partim verō ad vitę adminiculū, vel maxime ciuitas indiget: dicente scriptura: Initium vitę hominis panis & aqua. En quibus elscis vitamur adhuc pueruli.

¶ Ceterū ciuitas non constat ex vna parte tantum, sed ex multis: est quidē ciuitas multitudo ciuium, ideo multis opus habeat oportet ad bene viuendū, politi. 4. Pars vna & precipua, sunt agricolę: alia artifices: alia, qui circa forum negotia gerunt: vltima pugnatores & armigeri, quibus ciuitas valde eget: quę omnia regis prudentia decet prouidere. Rursus in ciuitate gymnasia ad sciētiā capesendā maxime expediūt: quoniā Ari. teste, li. 7. po.

bona

AminA.
anod

Astron.

Philos.

Met.

Paradisus
amēnus.

Oram.

Dial.

Ref.

Quid sit
ciuitas.

Regalis institutio.

Anime
bona.

Nota.

liberalis
artes

Gramati.

Dialectica

Reclori.

Musica.

bona anime, longe prestantiora sunt alijs bonis. Vbi anime bona virtutes appellat, quippe que per doctrinam acquiruntur. Quin etiam philosophia admirabiles habet delectationes, puritate & firmitate, vt testis est philosophus libro 10. Ethicorum. Et iterum in politicis, libro 2. Qui delectari velit sine tristitia, ad philosophiam currat. Fœlix qui virtuti totū, qui non somno, aut inanissimis voluptatibus se dedit: nam voluptates, que in elcīs, diuitijs, & ludis inueniuntur, plus, profecto habet fellis quam mellis. quo pertinet illud Salomonis: extrema gaudij luctus occupat, & risus dolorem miscebitur. Quando quidem vera letitia, & voluptas in philosophia christiana sita est, cuius maxima pars constat æternorum & celestium bonorum consideratione, periturarum rerum contemptum discere. Quid obsecro mellitius Christiana charitate, que dum maxime seuit, maxime suam obtinet dulcedinem, acrimoniam vini, lenitate olei temperans: hæc omnia ex literaria exercitatione consurgunt, qua de re plurimum refert, in ciuitate magistros literis candidatos esse, quibz liberales artes iuuenes doceant. Gramatica enim adinueta est, ne in lingua sit error, neve sermoni adsit defectus: hac sane latinum idioma discimus. Dialectica, que secunda ars liberalis est, modum arguendi prestat, intellectum acuit, & de vero & falso disserit. Verum vt gramatica directio lingue est, sic dialectica intellectus est dux, rationes argumentaqz congerit ac disponit, ne forte in arguendo a vero deuiet. Tertia ars rhetorica appellatur: hæc vt philosopho placet, rudis & grossa dialectica dici potest, quippe que maxime nobilibus viris, atqz regibus conuenit. Hac arte maxime Alexander rex polebat, miro modo militibus suis suadens, que ad militiam exercendam decebant. Quarta est musica, De qua philosophus libro 4. politicorum: Musica potes est homines letificare. & ibidem: Melodia iratos, & alijs passionibus occupatos sepe subleuat, ipsos letos faciens: hæc maxime regibus expedit, qui tot curis & innumeris labo-

laboribus quotidie sunt obnoxij. Quinta liberalis ars arithmetica est, proportionales & numeros docens, sine qua musica consistere non potest. Sexta autem geometria vocatur, quę mensuras & quantitates rerum exacte indicat, & hęc potissime astronomię seruit. septima tandē astronomia nūcupatur, quę circa astra versatur, planetas, & celorum cursus considerat, quam reges Egiptij solerter discabant, **H**is septem liberalibus artibus, naturalem philosophiā addamus, quę rerum proprietates agnoscere facit. Tandē metaphisica cōtēnenda non est, quę per rationes humanitas inuentas de Deo optimo & substantijs separatis pulchre edisserit. Huc attinet illud metaphisices, lib. 1. Nulla scientia dignior est metaphisica: Omneis hasce scientias lōge p̄cellit sacra Theologia, quę diuinitus data est: eam ob rem, ceteris scientijs verior, vtilior, atq; p̄cellentior comprobatur. Taceo de perspectiua, quę sub geometria est. De medicina sileo, quę philosophię naturali subalternatur. In his sese principes & nobiles exerceant, vt vitijs non succumbant, quin potius literis & studio indefesse incumbentes, virtutes capessere valeant, quippe quę animę diuitię sunt.

Arithme.

Astrono.

Philoso.

Metaphi.

Theolo.

Regem oportet, Iudices & mi-

nistros optimos reipublicę p̄ponere. ca. 28.

PROVIDE de omni plebe, viros sapientes & timentes Deum, in quibus sit veritas, & qui oderint auaritia, Exo. 18. Verba hęc sunt, quę Ietro socer Moysi, spiritu Diuino afflatus, loquutus est: inuiscens Mosem, qui solus onus ingens portabat, populum Israeliticum iudicans, zelo succensus ad eum ait. Stulto labore consumpseris tu, & populus, qui tecum est. Ultra vires est negotiū,
G solus

Regalis institutio.

solus illud nō poteris sustinere: sed audi verba mea, & erit dominus tecum. Mira res, ex templo Moses consiliū hoc spontē amplectitur & opere impleuit, quod scriptura testatur dicens: Quibus auditis Moses fecit omnia, quę illi Iētro suggererat, & cōstituit eos principes populi. O rem stupendam, non Deus optimus angelum misit, nō prophetā, sed hominem ethnicum, qui monita salubria atq; consilia, satis rationi consona, Mosi daret: Quo nos latēter doceat Deus, superbiam deponere, superciliumq; dimittere, ita vt lubentes, a quouis consilium audiamus, audientes mordicus teneamus. Cēterum, quoniam philosopho teste, sat non est ciuitatem a principio instituere, nisi eam rex, vt par est, gubernet & corrigat, li 4 politicorū, ius erit expedito consilio tales iudices eligere, qui sanctiores & leges rectas, pro viribus obseruare faciat. Vera quidē & sapienti viro digna sententia ea est: impossibile est si ne principe ciuitatem esse.

otNa.

Iudices
boni.

¶ Mirabile dictū, quā exatē, quamq; pulchre, iudices spiritus sanctus hic depingat: sapientes sint & timentes Deū (ait) & in quibus sit veritas, & qui auaritiā oderint. Sane singula prosequi nō valemus, ne plus nimio prolixitati seruiamus, quę cunctis inuisa est. Quam ob rem virtutes has, vel compendio renūsciamus: Primo quidem sapiens iudex sit oportet, haud ignarus vel idiota: alioquin leges & decreta euanescent, & populus absq; lege peribit, dicente Aristo: Melius est iudicare secundum leges, quam ex propria sententia, Libro 2. politicorum. Hinc sapiens Salomon clamat: intelligens, gubernacula possidebit. Ad hęc Plato non frustra beatā fore rem publicā dixit, quę a sapiente viro gubernatur. En alius scite dixit: florent ciuitates quando philosophi imperant, aut imperantes philosophantur. Deinde, qui ciuitati pręest, vel prouincię, timeat Deum necesse est. En basis, & fundamentum totius artis, rectę gubernandī, vt timor Dei possideat pectus pręsidentis, non auaritia, non superbia. Eodem

ten-

Ars guber-
nandi.

tendit, quod sæpe nobis in scriptura sacra Deus inculcat: initiū sapientiæ fore timorē domini, A quo velut a lucidissimo fonte innumera scaturiunt bona. Maximi nanque refert, vt timor Dei, cor iudicis possideat, ne vt senes vesani, qui iudicabant Israel, voluptate iniqua allecti, obscenam rem committāt. hos Daniel Propheta damnavit, Su sana pudica & sancta liberata. Non absimiles erant filij Heli, templum domini violantes, & pestilenti turpitudini vacantes, vnde alto Dei iudicio in bello succumbentes pœnas commeritas dederunt.

¶ Deniq; iudices, qui procreandi sunt, auaritiæ malum abhorreant, quippeque perinde atq; tenebrosa caligine corporis oculi obcæcantur, nefario questu mentis oculos excæcat, obnubilatque. Eas ob res Deus in lege sua statuit, ne iudices dona accipiant, quoniam munera excæcant oculos prudentium, & subuertut verba iustorum: idq; in exodo, nec non in ecclesiastico legimus. Itaq; quam sit res seria hæc, quantumq; momenti habeat, vel ex hoc discimus, quod sæpissime Deus eam repetit, & nusquam non iudices hortatur, & admonet. Quid quod munera accipere, non modo Deus prohibet, sed leges & iura vehementer vetant, pœnasq; non vulgares iudicibus, auri cupidis, taxant. Ad hæc in ore iudicis semper veritas elucescat. Quam ob rem dominus ait: in quibus sit veritas: Quod per inde est, ac si dicat: Non iudex callidus sit, non dolosus, imò veritatis amator, & sectator, re ipsa probetur. Veritas autem, vt optime Pitagoras refert, ea est, quæ similes Deo, maxime nos facit. Quandoquidem, si in ore cuiusuis hominis mendacium vehementer execrabile est, etiam apud ethnicos, quanto in iudice execrabilius erit: ratio ipsa, & natura potissime horret mendacium, barbariq; illud abominantur valde. Quid plura? Homines mendaces mendaciū ipsum detestantur, veritatis fūco illud operietes. Est plane Deus optimus mirū in modū veritatis

G ij ama-

Danie.

1. Re. 2.

Exo. 23.
Eccle. 20.

Pithago.

o annes.

Eccle. 20.

Psal. 40.

Mendatiū
Triplex.S. Th. 22.
q. 110. ar. 2.

amator, adeo vt saluator noster, mirabili hoc titulo seipsum insigniuit: Ego (inquit) sum via, veritas, & vita. Si ergo Christus Iesus, veritas ipsa est, quam longissime absit ab eo oportet, qui mēdici amator fuerit, mendaciūq; amplectitur. Probrosa quidem res mendacium est, & vitiorum omnium indicium. Vnde sapiens clamat: Opprobriū nequam in homine mēdacium. Obserua, verbum nequā habet magnam emphasim, non vulgare opprobrium mendacium esse asserit, sed nequam. O pessima res, cunctis iniusta, & barbaris etiā horrenda. Quod si pœnam a Deo constitutam vis agnoscere, mendacibus viris impositam, attende: perdes omnes, qui loquntur mendacium, ait regalis propheta. Et sapientie. i. qui loquitur mendacium occidit animam suam. Quod nimirum prudēter intelligendum est, nō de mendacio officioso, quod in vtilitatem alterius dicitur, nec de iocoso, quod ad lētificādos audiētes profertur sed de pernicioso & charitati contrario, intelligi oportet. ¶ Tales ergo sint iudices, quos rex Christianus populo dederit, qui sapientia fulgeant, Deum toto pectore timeāt avaritiam & quēstum iniquum, vt pestem fugiant: veritatem vnice diligant, quę maxime Deo optimo nos similes efficit.

Regem decet leges iustas condere. cap. 29.

Eh qui cōdunt leges iniquas, Esa. 10. durissimis verbis dominus Deus legūlatoribus minatur, ne forte sicut tyrani consueuerūt, iniusta iura decernant in peculiare bonum, & incōmunitatis damnum. Nemo profecto tam est rudis, qui non sciat, reges & ciuitates leges condere posse, modo ad populi commoda decreta concernant, & communem vtilitatem prētendant: Alioqui in iusta lex, non lex, sed perniciēs, & lues populi & regni est. Quisquis ergo leges

leges statuere vult, Platonis sententiam vehementer consideret. Quisquis leges ordinat, tria ob oculos habeat: vt ciuitas libera sit, quę legibus instituitur, sibiq; amica, & mentem habeat. Diligenter legislator moderetur omnia, vt singulis consentanea scribere queat. Satis pulchre dictum est: consentanea scribere queat, nam teste Isidoro, libro 3. ethimologiarum: Lex est quę lam rationis ordinatio, ad bonum comune, ab eo, qui habet communitatis curam promulgata. Exacte quid lex sit definitum est, singula vel cursim explanemus. Primo lex appellatur rationis ordinatio, eo quod lex mensura quędam, humanarum actionum sit. Quas ob res, recta sit oportet, & ex ratione naturali orta, aliter iusta non erit. Quid obsecro ratio naturalis est, nisi legis eterne participatio, cui omnes parere debent? Nempe lex, quę nobis a Deo indita est, semper deprecatur ad bonum, Aristotele teste: ea quidem est, quę ostēdit quid bonum & quomodo expetendum sit: ea indicat quid malum, & qualiter execrandum, ac fugiendum, Nec ab re legem hanc lumen vocat Psaltes regius: Multi (ait) dicunt, quis ostendit nobis bona? at ipse respondens questioni statim inquit: Signatum est super nos lumen vultus tui Domine, dedisti letitiam in corde meo. Ecce, vultum Dei rationem ipsam dixit, eo quod per vultum quisq; agnoscitur, & per rationis lumen Deum ipsum cognoscimus, reueremur, atq; adoramus, tanquam potentissimum, & totius orbis conditorem ac moderatorem quippequę, citra fidei sanctę lumen, Philosophi causam primam dixerunt, & primum motorem non motum asseruerunt.

¶ Huic legi, quam mēti nostre Deus ipse insculpsit, & potenti manu sua nos decorauit ac signauit, leges omnes cōcinere debent, si recte, si iuste ordinate sunt. Mira res, tanta est efficacia huius legis, quod etiam gentes, quę legem non habent, ea quę legis e scripte sunt faciant: & qui non habeant legē, ipsi sibi sunt lex. Qui habent opus legis scrip

G iij tum

lib 3. de legib.

S. Th. 2. q. 90. ar. 4.

Psal.

Nota.

Ro. 2.

tum in cordibus suis, quemadmodum doctor gentium
latius indicat. Obseruanihil cōtrouersię esse inter prophe-
tam & apostolum: Alter super nos hoc lumen signatum
astruit, hoc est in arce rationis nostrę positum, vt fulgeat
instar solis in cælo animę. Alter vero in corde legem hanc
scriptam dixit, quod rationem, & intellectus partem altio-
rem significat. Vocabula quidem diuersa sunt, res omni-
no eadem ostēditur. Secundo lex cōmune bonum (quod
diuinum Philosophus dixit esse) respiciat. Non astuta in
bonum particulare ordinantur vnquam, sed ob comodū
populi. Nonne turpis, & execrabilis pars illa est, quę nō
suo toto vel vniuerso conuenit: talis quippe est lex, quę v-
ni & non omnibus vtilis apparet. Enimuero regna, ciuita-
tes & provincię in dies augentur, locupletantur, & breui-
admodum crescunt, quando leges communis compen-
dium, atq; fructum, summo studio concernunt.

Lex sit pro-
mulgata.

¶ Tercio promulgata sit lex, vt ciues ligare valeat, ma-
xime conuenit. Vt enim lex naturalis, nisi homo annos
discretionis attingat non obligat, quia antea ei promul-
gata non fuit, ita lex humana, quę longe inferior est, nemi-
nem cohercere poterit nisi ei constet. Equidem lex om-
nis, quę hec tria continet, iure optimo iusta & sancta ap-
pellatur: Ideo ei ciues obedire tenentur, tum ratione, tum
conscientia hoc distante. Quę autem iniusta & contra le-
gem Dei condita est, contemptibilis habeatur oportet,
Dicente beato Petro, Oportet obedire Deo, magis quā
hominibus. Ceterum sanctiones & iura omnia, vel præ-
cipiunt bona agere, vel mala fugere: insuper & bona bo-
nis ciuib; pollicetur tanquam bene meritis de patria sua,
sceleratis vero & prædonibus pœnas minantur, ne sedi-
tiones & dissidia in populo excitentur suborianturq;. Sa-
ne vt membrum putridum merito a corpore seperatur,
ne omnia mēbra contaminare possit, ita in regno, ciuita-
teue recte iura disponunt, vt flagitiosi occidantur. Ne for-
te

Actu. 4.

te respublica impijs impune agentibus, magnam subeat
iacturam, & pereat.

¶ Ceterum quia lex humana quamlibet iusta sit, mala
multa permittit, quippeque vel minima sunt suapte na-
tura, vel maiora damna prohibent ne contingant. Lege
diuina & euangelica opus habuimus, quę non modo
facta, sed cogitationes internas, quanuis homines la-
teant, coercent & punit. Est quidem legis lator Domi-
nus, scrutans corda & renes, vt regalis propheta asserit:
Imo infernus ipse conspicuus, & palam est ei: Huic sen-
tentię alludit, illud Christi Iesu dicentis: Qui viderit mu-
liera ad concupiscendam eam, iam mechatus est eam
in corde suo: Quod est dictu, consensu duntaxat ille me-
chus comprobatur, & ob id fornicationis vel adulteri
reus habetur. Vides poenam taxatā cogitationi nequam,
nequis habenas laxare audeat prauis consensibus.
O diuinam ac cælestem legem, o immaculatam san-
ctionem, ab optimo legis latore latam: Tu cordis ar-
cana rimaris, tu pectoris abdita in lucem prodis, ni-
hil irremuneratum, nihilq; impunitum relinquens.

Adde quod lex naturalis, aut humana, nos ad finem
nostre felicitatis ducere non queunt. Eam ob rem, al-
tiori lege indigebamus, quę nos sic in sublime proue-
heret, vt finem optimum consequamur, vitam æternam
possidentes: Quo nimirum pertinet pollicitatio illa sal-
uatoris nostri: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.
Et rursus alibi ait: Centuplum accipiet, & vitam æternam
possidebit.

¶ In summa. Ecce quomodo Leges condēde sint, & quę
seruare oportet, earū conditores. Quarum decreta & san-
ctiones, si tria quorū meminimus habuerint, quā optime
cōdite erunt. Illarum vel vnā frangere, aut mutare, mag-
ni periculi res est, quum in lege Diu obseruata, maxi-
mam consuetudo habeat vim. Quas ob res, scite indecretis

G iij sic

Lex hu-
mana.

Lex diui-
na.

Lex Dei
mirabilis.

Nota.

Nota.

sic habetur, Ridiculum est, & satis abominabile dedecus, ut traditiones, quas antiquitus, a patribus suscepimus infringi patiamur. Obserua quod non vulgare piaculum, sed abominabile dedecus, legum transgressionem appellauit. Vnde magnopere cauendum est, nisi magna utilitas ad sit, vel iactura ingens immineat, leges iustas frangere, vel innouare.

Regia dignitas, maxime clementia fulgeat. cap. 30.

Misericordia & veritas custodiunt regem, & clementia tronus eius roboratur, Pro. 20. Rex ille Salomon, apprimè eruditus & afflatu diuino edoctus, reges quosuis erudire vehementer conatur, quo dilucide & palam agnoscant, quibus satelitibus, quibusue cuneis stipati incedant. Non ut quæ romphæis aut gladijs munitos, custodes quærant, qui corpus, & momentaneâ vitam tantum custodiant, sed satelitum hoc munitissimum habeant, quo mætem inexpugnabilem possideât, hostiliaque bella non admodum timeant. Misericordiam & veritatem pro virili sua habere studeât, quibus fortius aut inexpugnabilius, nihil in hoc mundo. Ad hæc regalis tronus nihil æque roborat, atque clementia, Qua moderante omnia, leges, & edicta, olim sanxerut, qui optime regnorum gubernacula regebant. Imo sine clementia, iura quæque tyrannica sunt, & ab humanitate aliena. Hac clementia præditus Marcus macedonius, syracusanorum ciuitatem expugans lachrimatus est, ceu sanctus Augustinus libro de ciuitate Dei narrat. Eadem virtute fulius Iulius Cæsar, cõmilitiones suos, socios & fratres appellabat, non seruos. Quid plura? Romani magna clementia candidati, orbem possederunt. Sanctus

Regum.
custodes.

Clemētia.

S. Augusti

Suetonius

Aut Augustinus libro primo de ciuitate Dei. Sed vt ethnicorum exempla taceam, magnum & præcellens encomium, illud fore comprobatur, quo reges Israel collaudantur. Reges Israel, (ait sacra pagina) clementes sunt. Hac confidentia freti alienigenę illi, periculo capitis sese exponere ausi sunt, vitam suam clementię regis fidentes.

¶ Verum hoc præcellenti titulo, mulierilla fortis, mirū in modū laudatur, Dicente Salomone: Lex clementię in lingua eius. Quid r̄s verbis Spiritus sanctus nos docere vult, nisi quod mens, quam ipse inhabitat, vsq; adeo clementia fulget, & misericordia corruscat: Hęc Deo similis effecta, nihil mente cogitat, nihil ore depromit, iubet aut precipit, quod non clementiam sapiat, pietatem aspiret, benignitatemq; redoleat. Quin etiam clementię nomine, tanquam præcelso eloquio Deus optimus sepiissime in sacra scriptura laudatur. Ionas propheta in ventre ceti ponti fluctibus circumualatus, precatio- nes Deo offerens ait. Tu Deus es clemens, & misericors, Ecce in magno cōfiliū positus, quo titulo Dei honorat certo certius sciens, hoc nomine maxime ipse gaudere, nihilq; in aures Dei summi mellitius, suauius ve insonare. Rursus Neemias pertonare sic cœpit: Tu autem Deus propitius, clemens & misericors es, longanimis & multę misericordię, & non dereliquisti eos, cum fecissent vitulum cōflatilem. Et ne longius lectorem pium teneam, tot clementię Dei testimonia enarrans. illud Ezechię regis ad quosdam scribentis afferam: Pius enim & clemens est dominus Deus vester, & non auertet faciem suā a vobis, si reuersi fueritis ad eum. Et iterum Assuerus rex magnus, quanquam ethnicus, in quadam epistola clamat: Cum pluribus gentibus imperarem, & vniuersum orbem, meę ditioni subjugassem, volui nequaquam abuti potentię meę magnitudine, sed clementia & lenitate gubernare subiectos. Vt absq; vllō timore vitam tran-

figen

3. Re. 20.

Pro. 30.

Ione. 4.

Neemie. 9.

2. Paral. 30.

figentes, optata cunctis gentibus pace fruerentur. Verba quidē annotatione, imo & homine christiano digna, quę ob oculos orthodoxos principes omnes habere decet. Nec abs rein Romanorū laudem, poeta ille eximus concinit. Parcere subiectis debellare superbos.

Virgilius.

¶ Sed vt hanc sublimem virtutem regibus facilius suaderē possumus, nonnulla, quę peruenisse Seneca in libris duobus, quos de clementia Neronis edidit, recensere laborabimus. Is magnus philosophus, rem illam, profecto satis mirandam audiens, scilicet, quod Nero duo de vincti annos natus adeo recte regnare cœpit, vt contra latrones, quosdam sententiam capitis firmare coactus, ingemiscens ait: Vellem literas nescire. Quam vocem merito demiratus Seneca, inquit, non semel sed bis exclamans: O vocem generosam magni animi, magnę lenitatis: O vocem dignam, quam audirent omnes gentes, quę Romanorum imperium colunt: O vocem in cōcionem omnium mortalium mittendam: In cuius verba principes regesq; iuramentum faciant. Tradetur hęc animi tui excellens magnitudo, diffundeturq; paulatim per omne imperij tui corpus, cuncta in similitudinem tui formabuntur. Nepe a capite bona valetudo, inde vegeta sunt cuncta atq; recta, aut langore dimissa, pro vt animus eorum viget aut marcescit. Verum neminem latere reor, quam sint expendenda singula, quę hic sapiens vir de clementia miro eloquio dixerit, quippe quę si vt singulare specimen omnium virtutum in rege elucescat, omnes ad eius similitudinem clementes efficiantur, quid foelicius hominibus cōtingere potest?

Seneca.

Seneca.

Simile.

Clemēcia
quid sit.

Tulius. li.
2. Rhetor.

¶ Atqui clementia temperantia animi est, in potestate vlciscendi, vel lenitas superioris circa inferiorem in pœnis constituendis, Seneca teste libro secundo de clementia: Vel si mauis: Clementia est virtus, per quam animus concitatus, in odium alicuius, benignitate retinetur.

tur. Vn de satis liquet, quid clementia sit. Nempe mansuetudo iram refrenat, clementia autem poenarum est moderatiua, & exteriores punitiones moderatur. Ad hęc clementia maxime ad charitatem accedit, ideo quouis honore digna, sanctus Thomas 22. q. 157. ar. 1. Imo mansuetudo & clementia subtrahunt mala proximorum, eam obrem Deo & hominibus hęc virtutes amabiles sunt. Huc attinet illud Ecclesiastici: Fili in mansuetudine perfice opera tua, & super hominum gloriam diligeris. Hinc sanctus Augustinus libro 2. de doctrina christiana, maxime laudat clementiam & pietatem, in quibus Christianam Philosophiam potissime sitam esse astringit. Clemens poenas peccantibus, infert, non ad perniciem, sed ad salutem, vt testatur Seneca, & statim subdit: Nullam ex omnibus virtutibus, magis homines decet, quā clementia, quum sit nulla humanior: Hęc pacē amat & manus tenet. Nullum tamen clementia, ex omnibus magis cupit, quam principem. Nonne pestifera vis est, posse nocere? Ob id clementia satis amabilem Regem facit. Mira res, populus regem clementem amat, haud aliter quam corpus spiritum, quippe qui intus latitat tenuis: Huic manus, pedesq; tanquam capiti parent. Sane multitudo populi, spiritu regis gubernatur, imò populus corpus est, animus vero eius rex: Ergo vt rex sibi parcat, valde conducibilis est clementia. Quid quod apum principē natura mitem fecit, ita vt aculeum non habeat? Quod sanctus Basiliius perpulchre adnotat. Telum illi natura detraxit, ne seuus, aut vindictę ultor existeret. vnde Seneca: Pudeat iam ab exilibus animalibus non trahere mores: Quandoquidem furere mulibre est, quin & ferę, vt de elephāto, & Leone legimus homini humi prostrato parcere consueuerunt. Nullum animal generosius est homine,

pro

S. Th. ibi
ar. 4.

Eccle. 3.

Nota.

Princeps.
apum.

Lib. 1. de
clemētia.

Simile.

proinde subtiliori arte ipse homo gubernādus est, & ei maxime parcendū. Nonne equorum feritatem, sibi lo tenui, non diris verberibus cōpescimus? Ad hæc canum iram tantū blandiente sedamus. At rationales homines, ira & vindicta mansuescere contendimus? Qui plurima, annotatione digna, de clementia videre cupit, senecam de hac virtute præclara differentem legat.

Cene.

¶ Nunc vero compendio, quæ fusiùs dicta sunt, recenseamus. Crudelitatem & impietatem volētes radicitus euellere, multa de clementia tractauimus: nunc vero fat sit, si rex, totius mundi regis clementiam intueatur, Quippe qui, in plectendis iniquis ante annos centum, quam cathelismum mitteret, intrinsecus dolore tañtus ad Noe virum sanctum dixit: Penitet me fecisse eos: Quod est dictū: Animus mihi non est, vel etiam sceleratos homines perimere, quoniam ad parcendum propensior sum quam ad vindicandum. Cui sententiæ concinit illud: Heu quia vindicabor de inimicis meis. Verum omnibus hominibus clementia secundū naturā est, maxime tamen decora imperatoribus, ac regibus, vt Seneca testatur. Sit ergo misericors, & verax rex fidelis, & tronus eius fulciatur clementia, Quam adipisci facile poterit si medicorum artem imitari voluerit. Hi salutis causā, & necessitate, urgente, coacti membrum egroti abscindunt, ne corpus totum morbo infectum putrescat, & pereat. Ad eandem imaginem scelerati plectendi sunt,

Simile.

ne contagione pestifera remou
publicam inficiant.

Regem sic oportet, ciuitates
gubernare, vt peculiaria prædia ciues
habeant. cap. 31.

Iosue

Iosue sorte terram diuidet Israeli, De
ut. 1. Quam sit utile ciuibus prædia ha
bere, vel ex hoc perspicuum est, quod
ex mandato Dei, Iosue terram illam
promissam, tantopere desideratam,
populo Israelitico diuisit. Cautum a
autem Summi numinis mandato ibi
fuit, ne Tribus Leuitica hereditatem in terra possideret,
Dicente domino: Separamini tribum Leui, vt portet ar
cam. quam ob rem non habebit Leui possessionem cū fra
tribus suis, quia ipse dominus possessio eius est. Mira res,
quoniam Leuitica tribus ministerio Dei dicata fuerat, &
ad obeundos labores arcæ fœderis vehendæ destinata, nec
non sacerdotij ministerio separata: ob id prædium in te
rra non obtinebat, sed vberima & amplissima eius posse
ssio Deus optimus appellatur. En vt ingenue fatear, san
ctæ ecclesiæ perfectio, velut quodam inuolucro adūbrata,
atq; deliniata. Nempe omnia, a primordio nascentis ec
clesiæ fideles vendebant, & vt par erat, ad apostolorum pe
des precia offerebāt, nihil sibi retinentes, paupertatē præ
ferentes, & omnia communia habentes: Adeo vt nomi
ne tenus nihil suum appellarent, idq; agebant, quo magis
ac magis verbo Dei vacarēt, & orationi instarēt, quotidie
in fractione panis perseverantes. O mirabilem, & arden
tissimam electorum in Christum dilectionem: O fidem sin
ceram, laudibus in exhaustis efferendam. Omnes fideles
vitam apostolicam sectantes, cum beato Petro vno cor
de & ore dicebant: Ecce nos reliquimus omnia, & sequuti
sumus te. En prohi dolor, sublime fastigium, a quo decidi
mus, imò cō infelicitatis deuentum est, vt Esaiæ treme
nda sententia vera sit, in hac nostra tēpestate: A maiori vsq;
ad minorē, omnes auaritię student. Cui sententię astipula
tus est apostolus: Omnes querunt quę sua sunt, non quę
Iesu Christi. Remansit quidē tam venusta & pulchra ima
go in sanctis religionibus, vbi saluatoris & apostolorum can

Den. 10.

Eccle. pri
uilegium.

Nota.

Esai.

Religios.

Ioan:

candida vita, & paupertas emicat, & mirum in modum irradiat. Nempe vt Ioannes dilectus Iesu testatur: saluatori nostro & apostolis bona communia erant, quorum custos, ac dispensator, iudas infelix fuit, loculos habens.

Mat. 19.

¶ At qui quum vita hæc tam sit perfecta, vt cuius non contingat, tantum virtutis habere, sed ijs duntaxat, qui voto paupertatis astricti suapte voluntate, Christi Iesu & apostolorum normam sequi decreuerunt. alijs liberum est, agros & prædia possidere, modo affectum suum & finem in ijs perituris non figant, dicente apostolo: Qui habent diuitias, tanquam non habentes sint: & qui vtantur hoc mundo, tanquam non vtantur. Preterit figura huius mundi. ita q̃, tametsi spontanea paupertas sublimior status sit, Domino dicente: Si vis perfectus esse, vade & vende omnia,

Notā.

quæ habes, & da pauperibus & sequere me. nihil vetat, quominus (vt nuperrime diximus) fideles omnes, qui citra paupertatis votum viuere volunt, propria habeant castra, & pecularia possideant prædia. Vis ratione dilucide agnoscere, quod naturalis sit homini possessio agrorum vt viuat, considera quam sit ei naturalis vita politica, quæq̃ rationi consonum, vt cibaria habeat, quibus alatur & viuat: quod latius Philosophus probat libro 1. politicorū: Ad hæc nos sumus quodam modo finis omnium, libro 2. phisicorum: Ergo qui possessionibus renunciat, non vt homo politicus viuere cupit, sed altiore & perfectiore vitam agere mauult, diuinorum contemplationi vacans. Ceterum, quemadmodum vxorem ducere, filios procreare, re ipsa, natura docet: nihiloscilicet multi hoc spernunt, se ipsos castrantes propter Regnum cælorum, & castitatem, quæ Angelicis spiritibus naturalis est, seruent, candidioraq̃ corda Christo Iesu offerant. Ita possessiones & prædia habere quam plurimi aspernantur, diuitias omnes a se abdicantes, vt Saluatorem mundi nudum, nudi sequi valeant, velut ad rusticum monachum sanctus Hieronymus scribit. Facebat iam Platonis Philosophi er

S Hiero.

ror

ror, & eius discipuli Socratis inanis opinio, quę omnia communia ciuibus fore, conducibile asseruit. Verum ad explodendam inertiam, & ignauiam abolendam, quę maxime cundis inuisa habetur, & homines vehementer infestat, satis vtile est cuiq; cui hereditatem habere. Adde quod sic expedit, ne dissidia & contentiones in populo suboriantur, aut murmura insurgant, velut tempore apostolorum orta legimus, dum greci aduersus diachonos male loquebantur, eo quod viduę illorum, in quotidiano ministerio contemnebantur. Eas ob res frugiferum erit, vt quisq; proprium habeat. Tandem vt cardinalis Egidius generalis ordinis nostre, exacte probat, Ne confusio inter ciues scateat, equum est proprias obtinere possessiones, sic nanq; omnis deordinatio & confusio tollitur, & officiosa sedulitate quę peculiaria sunt quis excolit & seruat: Veluti Libro secundo phisicorum philosophus tangit, & experimento compertum est in vna quaq; ciuitate, aut opido.

Ceterum, quod de predijs, & agris persuasum est, id de pecunijs asserendum nemo est, qui ambigat. Verum emptiones & venditiones in ciuitatibus sint oportet, nam pecunia mensura rerum est, teste philosopho. Caueat autem rex, & omnis ciuis, & modis omnibus caueat, ne usura bellua pessima, in regno nutriatur. Eam obrem in lege domini statutum est: Si attenuatus fuerit frater tuus, non accipies ab eo vsuras. Rursusq; in deuteronomio habetur: Non feneraberis fratri tuo ad vsuram, pecuniam: nec fruges, nec quamlibet aliam re. Quid plura? hanc pessimam luem natura ipsa abhorret, fides sacra magnopere execratur, & Deus optimus nusquam non in sacra pagina prohibet: Quin & philosophus libro 1. politicorū, irrisorie de usura loquens, pecunie partum eam vocat. Ideoq; nature aduersatur. Animalia quippe & volatilia, natura duce generant & pariunt, artificialia vero non

Actu.

Lib. dere-
gi. princi.

Emptio
nes.

Leui. 25.

Dei. 21.

Vsura ini-
qua.

Eccle. 10.

S. Th. 22.

q. 118. ar. 5

non ita. Equidem domus alteram domum non parit, neque vestis vestem producit. Ergo pecunia cum res sit artificio quodam inuenta, suapte natura parere nequit. Quis a deo rudis non hęc intelligit: hoc cine quis negare potest? imo usura ex suo vocabulo destetanda est, eo quod rapinam indicat, & usus alienus in ea venditur, quod nefas maximum est. Nunquid in domo, idem est domus & usus: absit, nam aliud domus, aliud vero usus illius est: in pecunia autem, usus & res idem est. quam optime dictum est, nihil scelestius avaro. Avaritia pauperes quidem deprimit valde, ciues inopes facit: imo ea est, quę diuitum animas perimit, viduas fame cruciat, orphanos torquet, & leenę instar rabidę, ac truculentę, nemini, nec sacro altari parcat. merito hanc pestę, sanctus Augustinus charitatis venenū vocitat. Caueat maxime rex, ne tam nefandi criminis eum noxa inuoluat, deinde solerti cura excubet, ne pestis hęc lethalis ciuitatem vel regnum inficiat.

Regia potestas custodes milites habeat. ca. 32.

N lectulum Salomonis, sexaginta fortes ambiunt illum ex fortissimis Israel, Canti. 3. fas utique est, ut rex custodes ubique habeat, satellitioque fultus incedat dormiatque tranquillus, quo eius vita incolumis seruetur. Hinc rex Salomon non modo Diu, sed noctu, militibus valatus dormiebat. Custodes vero non ex vulgaribus preeligerentur, sed magno consilio, magnoque delectu, de extremis, & fortissimis viris Israel erant selecti. non plane gladiis erant accinti propter timores nocturnos, ad hęc, excubias seruabant circuncirca lectum regalem, ne quicquam mali accide-

accideret Salomoni dormienti? Quę nimirum cosuetudo inoleuit apud reges, manebitq; in sæcula. Vnde nifalor palam est, quam sint principes suapte natura fragiles, & infirmi, totq; periculis expositi, quum aliorum suffragio, & custodia indigeant: quasi, sese tueri, & seruare ne queant. Qui ergo sit, vt tot cuneis fulti reges incedant, nisi quia hostes trepidant, mortemq; inopinatam summo pere timent: timere autem alios non imperterriti, sed vecordis animi est. Nō est igitur vnde reges se efferre valeāt, vbi custodibus plurimis se stipatos aspiciunt: nam si ingēs autoritas, & regalis maiestas, ex vna parte tunc emicat, ex alia eorum fragilitas cunctis est conspicua, dum mortii furibundę obnoxios se profiteantur oportet velint nollint. Quin etiam tot custodibus obsiti, inimicos suos vereri, & trepidare se indicant.

¶ Ceterum plurima lubēs sileo, quę ad politiā regni & ciuitatis, expectant, vt pote de artificibus, quibus potissime ciues egēt: de militibus, quos alere tenentur reges vel ciuitates, ne hostes aditū habeāt, grassariq; omnia audeāt. Breuitati studere instituius, quę cunctis valde amena est, & maxime regibus, tot curis obnoxiois semper fuit grata. Ea tenus nonnulla reliquimus, quę fusiꝯ sanctus Thomas, & Egidius romanus, sancti Augustini instituti, in libris de regimine principū exacte, & erudite scripserunt. At qui de acie instruenda deq; cuneis in bello ordinādis, multa scire cupit, Vegetiū de re militari legat, vbi pleraq; annotatu digna inueniet. Ad hęc opere precii erit Ypodomi rēpublica contēplari, quā philosophus hic tripharie diuidebat. Ita vt bellatores, artifices, & viri genero si ciuitates incolerēt, quippe qui, principē eligentes, ei sponte omnes obsecundabāt. Mira res, quanta equitate, & pietate plenas leges ipse edidit. Quid obsecro sanctius, quā vt princeps sic pietate sit fretus, vt peregrinorū & orfanorū curam habeat? hoc lege inuiolabili statutum est. Rursus, lege statuit, vt patre in bello succumbente, eius filij ex erario communi aleren

Nota.

Reges huiusmodi miles sint

Milites.

S. Tho.
Egidius.
RomanusYpodomi
leges.

H tur

Regalis institutio.

tur, educarenturq;. Ad hæc, viro sapienti, qui consilium dabat, mercedem commerita dare sanxiuit. Quod sane rex Pharaon cum Ioseph, & Assuerus cum Mardocheo, quondam fecerunt.

Lacedemoniorum leges.

¶ Lacedemonij sanctiones varias ordinantes, multa a notu digna instituerunt. Lex prima dominis precipiebat, vt seruos suos perinde atq; amicos diligeret, non plus q; quo illos opprimendo. Quod satis rationi est consonum, nisi superbia rebelles eos efficeret. Sic commonefacit, Arist. lib. 2. politi. Deinde marito defuncto, vxori viuenti, partem duplicem bonorum largiri sanxerunt. Tertia autem pars filijs possidenda tradebatur. Siquis quatuor haberet filios, qui pro reipublice vtilitate pugnaret, is libertate gaudebat, & inter nobiles computabatur. Insuper belatores non vxoratos eligeabant, quo fortius, & constantius in bello dimicarent, vxorum aut filiorum affectu, minime allecti. Deniq; expedito consilio decreuerunt ij vt ciuitatis officia non locupletes, sed pauperes exercerent. Quod quidem satis vtile foret, si paupertas voluntaria ea esset, non coacta: quippe qua Lucius Valerius & Fabricius, Romanorum consules habuerunt: Veluti Valerius maximus testis est.

Nota.

Cretensium leges.

¶ Cretensium leges a Ligurgo constitute sunt, qui regis frater erat. Hic iure iurando eas roborauit, vt populus nullatenus eas infringere posset. Argenti & auri vsum ademit, vt auaritie estus euanesceret ex tepla. Tranquillitatis & pacis causa, equales possessiones ciuib; distribuit. In vestitu & victu, quæ lance se omnes habebant, ita vt vna veste tantu contenti viuerent. Pecuniaru vsum omnino prohibuit, & in emendo & vendendo, comutationes fieri mandauit. Virgines absq; dote nubere constituit, ne homines ob diuicias, sed propter virtutes amarent vxores. Tandem senes, non diuites venerari, modis omnibus iussit. Principem non quenuis, sed meliorem ex omnibus eligi precepit. Iuxta illud politi. 5. Oportet principem esse omnibus meliorem.

Nota.

Roma

¶ Romanorū leges mitto, quas duodecim tabulis inſculptas habebāt. Ij duos conſules eligebant (Tarquino ſuperbo iam eieſto) quorum alter rempublicam gubernabat, alter vero, exercitum & acies inſtruebat. Cenſores, qui populum iudicaret, necnon præfectos & tribunos creabant. In hac republica, illuſtres quidam erant, alij expeſtabiles, alij vero clariffimi appellabātur: Quæ latius ſanctus Iſidorus narrat, lib. 9. ethimologiarum. Quid de Pithagora philoſopho eruditiffimo dicam, qui primus hoc nomen ad inuenit, ſapientis titulum ſpernens, ideo ſapientiæ amator vocatus eſt. Sic nomen, hoc ſcilicet philoſophus, interpretatur. Is ciuitatis ſue prauos mores, pro virili ſua deſtruxit: Mulierum ornatus & mōnilia abſtulit, eo quod luxuriæ incentiua & iniquitatis ſeminaria erant: Potiſſime docuit flagitia omnia declinare, virtutes vnice diligendas eſſe aſſerens: Ignorantiam vt exitialem peſtem perſequutus eſt. Mirabile dictu, tã erat caſtitatis amator, vt filia eius in virginitate permanſerit, vt ſanctus Hieronymus narrat. Hic in fenestra domus ſue ſedens, iuueuem quendam ad ianuam meretricis pulſantem intuitus eſt. Qui ſubinde lirā accipiens, concentu & modulatione liræ, quam vehementer pulſabat, adeo iuuenis cor emoluit, vt a prauo ſuo Deſiderio reuocaret. Quod geſtum, ſanctus Thomas lib. 4. de regimine principum diſuſius narrat. Has omnes leges rex legerenon renuat, vt agnoſcat, quanta fuit cura etiam barbaris, quod ciuitates militibus ſint munite, ne hoſtibus pateant, ſed fortiter, inſenſos inimicos ciuitatum cuſtodes arceant, atq; viriliter ad verſus eos pugnent.

Reges omnes oportet, Chriſto regi, & pape, per omnia obedire. c. 33.

¶ Potestas eius potestas eterna, & regnū, quod non relinquetur: Dani. 2. Equiſſimū eſt, & cunctis regibus lucriferū procliui genu regē Chriſtū ieſum adorare, & in omnibus,

H ij eius

S. Th. lib
4. de regi

S. Iſidorus

Nota,

Li. contra
Iouinia.

S. Tho.

Regalis institutio.

Monarchie.
quatuor.

Danie.

Lucē. 7.

Esa.

Magis Ie-
sum ado-
rant.

Lucē.

Nota.

Ioan. 9.

eius imperio obedire: Alioquin, nec in hac vita reges erūt, sed suarum cupiditatū mancipia: nec in regno cælorum regnantes, coronam immarcescibilem accipient. Quam obrem, postquam vates sanctus Daniel, regnorum quatuor prophetavit exitium, vt pote Persarum, Medorū, Grecorum, & Romanorum, monarchias in statua illa portentosa depingit: paruulum lapidem descendentem de monte sine manibus abscisum vidit, qui monstri illius pedes tangens, & euestigio statua redacta est impulsu rem minutissimum: Creuitq; lapis ille in montem magnum, omnem terram replens. Quis obsecro lapillus hic, nisi Christus Iesus est, qui Spiritu sancto cooperante in sacro virginis aluo fuit conceptus? Quo pertinet illud Gabrielis paranimphi cælestis: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Quod & Esaias multis retro sæculis vaticinatus est: Paruulus (inquit) datus est nobis, & filius natus est nobis. Verum in presepio behtleth mitico paruulus natus est, saluator, factum mundi huius & diuitiarum iactantiam prosternens. Vnde sacramento non vacat, in tuguriolo hoc positum potentes reges adorasse, muneratq; varia & simbola humi prostrati ei obtulisse, regem verum & totius orbis gubernatorem donis tipicis profitentes. Creuit mirum in modum lapis parvus omni gemma, & lapide precioso, mirabilior, dum annos duodecim natus inter doctores sedens omnes mirati stupabant, sapientiam eius audientes: Creuit vehementer, dum miraculis inumeris fulsit, doctrinatq; valde emicuit. adeo vt vbiq; terrarum iam agnitus, fide & amore ab hominibus veneratur, vanissimis idolis prostratis.

¶ Quid multa? Qui a populo iudeorum querebatur, vt regni diadema acciperet, principatum temperarium horrens se abscondit, quiq; coram improbo iudice Pilato, ore suo benedictio dixit: Regnum meum non est de hoc mūdo. Is Hierosolimam tot millibus hominum stipatus, canticum puerorum audiens: benedictus, qui venit in nomi-

ne

ne Domini rex Israel, non restitit, imò iudeis liuore inuidiæ conquerentibus respondit, velut rem gestam confirmans: si ipsi tacuerint lapides clamabunt. Idq̃ cælitus factum legimus, vbi ipso mortem appetente, & iudeis negantibus, terra mota est, & saxa scissa sunt, cælorum regē Christum omnia pertonantia. Vel si mauis lapides Centurio, & illius milites erant, lapidibus & idolis seruientes; quicq̃ vna voce clamauerunt vbi Saluator exalauit animā: Vere filius Dei erat iste. Mirabile dictu, in morte omnes reges regnum suum deserunt, & rege sæculorum Christo moriente, maiorem in modum, regnum eius fuit auctum. Quo sane pertinet illud: Ego si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad me ipsum. Eas ob res morte iam expūda, Sathana superato, triumphator noster Iesus ait: Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra.

¶ Ceteru, nemo demiretur, quod humilitatis & paupertatis insignia, quandiu Christus in hoc exilio vixit, præ se tulerit. Hoc ideo fecit, vt regibus magnum relinqueret exemplum, ne dignitate & potestate elati extolantur: Imo erūnis & morti obnoxios se agnoscāt, subditosq̃ sibi tanquā fratres diligāt, Christo regi cælorum se subdant. Haud dubio verissimū est, quod Salomō cecinit: Humilem spiritu suscipiet gloria. cui dicto astipulatur regalis propheta, dicens: Humiles spiritu saluabit. Eodem attinet quod de paup̃a maria cantauit: Deposuit potentes de sede & exaltauit humiles. verum humilitatis præclara virtus, maxime nobis gratiam Dei conciliat, & in fastigium perfectionis, & cælestis gloriæ nos prouehit. Hinc dominus ad Saul: Quū esses humilis in oculis tuis, caput in Israel elegi te. En qua liter Deus optimus exultat humiles, deprimit autem turbidos etiam in hac calamitosa vita. Ad hæc opus erat, vt saluator noster inopem vitā ageret, quo eius inopia nos diuetes efficeremur, velut apostolus suadet. Itaq̃, vt suos electos non futilibus diuitiis, sed æternis locupletaret, cum ditissimus esset, inops factus est. Tandem paupertatem

Lapides.
clamant.

Regnum,
Christi le
su.

Ioan.

Pro.

Psal.

Humilitas

Questio.

Ioan.

Es.

Psal.

Pax.
Christi.

tatem sponte elegit, quam homines tanto opere odiunt ut amabilem faceret inopiam, quę mentes nostras vehementer locupletat, Nec aliorum regū instar, regnare ei lubuit, palā faciens non temporale, sed spiritalē esse eius regnū.

¶ Si autem quis dubitet, quomodo Daniel ibidē asserat: multiplicabitur eius imperium, & pacis non erit finis, quid subest causę, ut trecentorum annorū curriculo & eo amplius magnam a tyrannis persecutionem passa est ecclesia? in propatulo est responsio, nam pax hęc, de qua vates loquitur non externa, sed interna, quę vera tranquillitas animę est: De qua saluator noster ait: Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis. Et subinde intulit: Non quomodo mundus dat ego do vobis. Equidem mundus fallax, sectatoribus suis pacem subdolā largiri solet, quę nō pax sed bellum domesticū dici potest: Imo animę cōsiliū iugem prestat, iuxta illud: non est pax impijs. Et iterū regalis propheta ait: Viā pacis nō cognouerunt, nō est timor Dei ante oculos eorū. At redēptor noster iesus, ut veritas sūma est, verā pacē amicis suis prestat, quippe quā, nec funestus Sathanas nec mūdus nequā auferre potest. Hinc vox illa peccatissimi & strenui militis insonat: Pax multa diligentibus legē tuā, & nō est illis scandalū. Allusit huic sententię apostolus: Et pax Dei, quę exuperat omnē sensū, & omnē intellectū, custodiāt corda vestra, & intelligentias vestras. Tale est regnū xp̄i iesu, spiritale, & pacificū: ita ut pacis huiusce modi nō sit finis. Seuiant tyranni versuti, & rabido furore pro sua virili sanctā ecclesiā infestent, heretici leonū more insurgāt, nepe preualere nō poterunt vnquā. Electorū pax interna est, scandalū pati nō potest, quin, quo maxime inimici seuire conātur, eo maxime electorū Dei pax, & merita augentur: Et quod mirabilius est, bello ipso ingrauescēte, roboratur animi tranquillitas, vehementerq; stabilitur.

Par ergo erit, ut reges omnes, imperio regis supremi Christi iesu obediant, cuius potestas ęterna est, & cuius imperiū finē nescit. Imo in nomine iesu omne genu flectatur: celestiu, terrestriu, & infernorū. Hoc triplex regnū sua mirabi-

li potentia saluator ipse moderatur, sedens ad dexterā maiestatis Dei in excelsis: Sūmamq; omnes principes obedientiam prestant Sūmo pontifici, tanquam saluatoris vicario, cuius vices gerit in terra. Qua de re, non semel hoc sancta ecclesia statuit, sed per quatuor cōcilia id benemerito decreuit. Alioquin regnare in celo nequit rex, qui sanctę Romanę ecclesię parere noluerit.

Ecclesia.
Romana.

Reges vindictam Dei valde ti

meant. ca. 34.

Eus potens est humiliare gradientes in superbia sua, Danielis 4. rex Babilonis Nabuc donosor, quem Dominus rex cæli & terre mirabiliter prostrauit, magna voce verba hæc protulit. Mirares, qui se Deū superbe appellauerat, & arrogantia turgidus se inaniter extulerat, iumentorum consortium habuit, & septenio inter belluas degens, regni corona multatus, pabulo herbarum vescabatur: atqui Deo optimo maximoq; opitulante (vt est propērior ad miserendum) redditus fuit illi sensus, & restitutum regnum. Ob id magna voce demiratus clamauit: Ego Nabucdonosor rex Babilonię, magnifico & glorifico Deum cæli & terre: & extemplo subneat: Qui potens est humiliare gradientes in superbia sua. Verū historia hæc introspectantibus admirabilis & satis stupēda est. Quippe quam ad amusim vates sacerrimus explicuit, quo magis nates & reges, omniū regem Deū, sūmo opere reuereri acti mere studeat: Ne fortassis in hac vita cor ferē detur eis, quē admodū Nabucdonosor cōtingit, nec nō & Pharaoni pessimo euenit: Quicq; ferarū more viuentes, a ratione quam lōgissime deuiant. Infelix plane & nimīū infelix homo, qui eo demētię prolapsus est, vt hoc infelicitatis eloquiū de illo dici possit: Cor ferē detur ei. Quid præcor est cor ferē habere, nisi cor saxeum, cor durum, cor rationis expers

H iiii posside

Danie. 4.

possidere, ab omni intellectu alienam.

Clam pridem in primo tractatu huius libelli, nonnulla iniquorum regum exempla adduximus, in quos dominus animaduertens, iustitiam suam exercuit. Nunc opere pretium me fecisse existimo, si sepius rem eandem principibus inculcarem: Quo Christum Iesum, regem regum & dominum dominantium, toto pectore timeant, atque pro sua virili ei inseruiant. Audiant obsecro quod Samuel propheta audacter regi Sauli loquutus est: Quia abiecasti sermonem domini, & non obedisti sermoni eius, abecit te Deus, ne sis rex. Ecce qua poena plectendus erat rebellis, qui domino obedire noluit, seruans Amalechitarum regem, & pecora multa, ut ea domino sacrificaret. Hoc fucio miser suam te gerat auaritiam, ut hodie nonnulli facere consueuerunt. Mirabile dictu, sacra scriptura sic ait: Mortus est rex Saul propter iniquitates suas. Quotus quisque nostrum est, qui non expauescat, & toto corde non contremiscat? Ecce qui ut puer unius anni erat, dum regnare coepit, & qui melior erat in tribu Benjamin, omnesque excellebat, infeliciter laesatus, & superbia eleuatus cecidit. O quam vera illa philosophi sententia est: principatus virum ostendit, Ethico. id quod de Salomone omnibus conspicuum est. Mira res qui spiritu Dei afflatus, domino templum mirabili structura erexerat: is templa, lucosque spurcissimis idolis edificauit, muliercularum alienigenarum blandimentis, & lenocinijs inescatus. Quin & earum verbis illaqueatus, vana idola adorauit, senio iam confectus. Eam ob rem, verba illius vehementer notanda sunt atque tremenda: Interdum dominatur homo, in malum suum. Hoc Salomon ipse asseruit, & experimento illud confirmat, dum magno suo malo, regni solium ascendit, carnis lenocinio illectus, & tanquam amens, Dei summi penitus oblitus. Quid de Achab rege pessimo, deque eius scelestissima vxore Iazabel referam? ille per cancelos domus sue cecidit, & confraeto cerebro miserabiliter obiit, illa autem, quae maritum suum

Nota.

1. Re.

3. Regum.

Nota.

Eccle.

Re.

suum, vt altera Eua, decepit, e fenestra proijcitur, meretricio cultu ornata: Et statim cōminuta perijt, altoq; Dei consilio, canum morsibus consumpta, cuius extrema manuum & pedum cernebantur tantum. Quippe quam, vt transeuntes intuebantur, gemitu ingenti clamabant demirati: Hęc est illa Iezabel!

¶ Ad Cirum regem persarum veniam, de quo dominus ait: Hęc dicit dominus Christo meo Ciro, cuius aprehēdi manum dexteram, vt subiiciam ante faciem eius gentes, & dōsa regum vertam. Is sane, postquam populo Dei libertatem dedit, & vasa templi restituit, quę Balthasar rex vesanus rapuit & Babilonię possidebat, triumphos p̄cclaros obtinuit, totam fere Asia diuioni suę subiugans. At vbi in Babilonios seuerus fuit, & Masagetos tyrannice degrassatus est, a muliere Semiramide victus, magnus illius exercitus perijt. Erat quippe tam stupendus, vt ducentena millia virorum haberet. Ad hęc Semiramis regina crudelis, Ciri sanguinem in vtre colligens, capite regis immisso, ita clamabat: Sanguinem sisti, sanguinem bibe. Quid multa? Alexander magnus, Dario superato, post innumeras victorias, vitijs habenas laxauit, & triginta tres annos natus, grauissimis cruciatibus anxius interiit. Vides ni fallor cādidē lector, quam sit potēs Deus, vt gradientes in superbia sua facillime deprimat, p̄cenisq; commertis plectat. imo tyrāno rege Deus optimus vtitur, vt alterum tyrannum potenter flagellet, ac destruat. Huc attinet quod Esaias scripsit, quin etiam dominus per Esaiam ait: Assur virga furoris mei, vnde & baculus ipse est, in manu eius indignatio mea. Stupēda res, syrie rex populum Dei vastauit, eorum delictis id exigentibus. Nabucdonosor, ciuitatem sanctam expugnans, spolia & vasa templi arripiens, delicta populi rebellis vindicauit. Ad eundem modum, Titus & Vespasianus Romanorū imperatores, ciuitatem & templū Dei consternantes, saluatoris nostri iesu mortē vendicarunt, & immane Iudeorum flagitium punientes, Hierosolimam

Danie.

5. ibi

S. Tho. li.
3. de regi.
princi. c. 8

Not.

Esai.

Re.

Not.

funditus euerterunt: Quemadmodū pius ac clemēs redēp
tor noster, flens Hierosolimitis prophetauit, dices: Nō re
linquent in telapidie super lapidē. Ad hēc rex impius Go
torū, quid aliud nisi flagellū totius italię fuit: Cyrus Bal
thasar regem interfecit, & monarchiā ad Persas trātulit.
rursus Semiramis regina Cirum necauit, vt nuperrime
meminimus. Ex quibus perspicuū est, quam sit cauendū, ne
rex potentia sua extollatur, quālibet magnus sit: Ne forte
ei eueniat, quod Adoni Bezech duci crudelissimo conti
git, Quippē qui septuaginta reges, manibus & pedibus eo
rum abscisis, habebat, reliquias mensę velut canes quęritā
tes. Archanō Dei iudicio factū est, vt ipse in bello ab inimi
cis captus, manibus & pedibus resectis, sub domini sui mē
sa micas panis defluētes cōlligeret: Quicquid, gemitibus
in enarrabilibus, quanuis bene merito, aiebat: Sicut feci,
ita reddidit mihi dominus. Quo plane pertinet illud Dau
idicū: Iustus es domine & rectū iudicium tuum. Et ite
rum: Qua mensura mensi fueritis, remecietur vobis.

¶ Summa, Quod si tanta est regis regum potentia, tamq̃
stupenda supremi Dei virtus, superbos reges humilians,
humiles & de se nihil fidentes, mirum in modum exaltās,
vt diffusius tractauimus, par erit, regē quemlibet quotidie
apud se penitius expendere, qualiter Deus optimus im
piorū regum capita concauerit, animaduertens in eos,
quemadmodū ipsi erant cōmeriti. Potissime ob oculos
principes habeant quod regi Balthasar accidit: Is quidē in
conuiuio gaudens, & Mero satis grauatus, quasi manum
impariete scribentē vidit, ideo tremens ac stupens, Daniel
accersuit, vt scripturam insolitam exponeret: inscriptio
autem sic habebat: Mane: Hoc est, numerauit Deus reg
nū tuum, & compleuit illud. Thecel: id est, apensus es in
statera, & inuentus es minus habēs. Phares: Quod est di
ctū, diuisit Deus regnum tuū, & datum est persi & medis.
Nempe tres cifras hasce ante oculos rex habeat semper o
portet. Numeratū & completū regnum suū existimet,
quoniā temporariū atq̃ momentaneū est, nō autē perpe
tuum

tuū: Dicente scriptura: Hodie rex est, & cras moritur. Apē
sum se in statera iudiciū Dei consideret & minus perfectio
nishabentē non hesitet. Deniq; diuisū potentatū suū haud
dubiter, eo quod aduentate morte, eius corpus in cinerē re
uertetur, spiritus vero ad iudiciū prouehetur corā deo: Di
cētē apostolo Paulo. Statutū est hominibus semel mori &
post hoc iudiciū. Fœlix orthodoxus quisq; , & maxime
princeps, qui quotidie hęc toto corde secū expendit, ante
quā cubitū eat: cuncta, quę diximus, singulatim impetore
suo, scrutans. Procliuioq; genu Christū iesum deprecans cū
regio propheta: Non intres in iudiciū cū seruo tuo domi
ne, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens.

Regi optimo, quam magna

sit in cœlo merces. c. 35.

Audete & exultate: quoniā merces vestra copio
sa est in cœlis, Mat. 5. Quemadmodum equissi
mus iudex Christus iesus, accerbissimas poenas
improbis regibus parauit, vt paulo ante tetigi
mus, & si obiter. A deo vt peracta huius vitę fabula, in teter
rimo baratro, flammis sempiternis excruciet eos: sic prin
cipibus probis, ac benemeritis, quicq; fide, & charitate &
spe candidati, atq; ceteris moralibus virtutibus fulti dño
seruierunt, tū in presenti, tū in futura vita inefabile merce
dē pollicetur, eos beare promittens sua gratuita dignatio
ne, operibus eorū sanctis premiū cōmeritum largiens. Nō
me preterit quidē, omnibus electis hoc brauiū eterne glo
rię, verbis ijs fore promissum, qui suapte voluntate Deū a
mantes, mandata eius impleuerunt. Nihilo secius bonis
principibus, maior extat merces, eo quod maiori insu
datione, regna sua moderati sunt. Quod quidem com
monefacit apostolus, ad labores obeundos nos exci
tans: Vnusquisq; (ait) recipiet secundū propriū laborē.
Pruculdubio, vbi maior confliētus, & grauior est crux pro
Christo amore subeūda, ibi maioris meriti ratio sit oportet,

Eccle, 10.

Vide. S.
August. li.
5. de ciui.
c. 24.

Virtutes.
omnes.

Nota.

S. Agusti.

Li. 4. ca.
dediui.Ludus mo-
deratus.

Nota.

tet, & præcellentior corona, ac proinde sublimior gloria. **E**nim vero theologorum sententia vera est, qui vno ore asserunt, deum premiare ultra condignum Labor: quippe momentaneus est, merces autem æterna: quin & apostolus velut stupefactus clamat: Quod momentaneum est, & leue tribulationis nostre, supra modum in sublimitate æternæ gloriæ pondus operatur in nobis. Quæ quidem verba magnum solacium asserunt nobis, & fragilitatem nostram summopere ad laborandum in vinea domini excitant. Paruus labor, ait sanctus Augustinus, sed merces æterna est. Quod si cuius fidei tantum premij Deus dabit, quanto magis gloria augeat regibus bonis, qui tot curis & calamitatibus sunt obnoxij, si æquo animo, recte, atq; constanter regna sua moderentur? Verum si princeps suam felicitatem non in honore, aut voluptatibus collocauerit, aut in diuitijs finem suum posuerit, veluti in primo tractatu admonuimus, sed in dilectione Christi iesu, quæ maxime nos deo adglutinat, beatitudinem fixerit, dicente beato Dionysio: Amor est vis vnitiua & diuersorum congregatiua, haud dubio celorum regnum obtinebit. Ad hæc, si iustitiæ equalance, omnibus impertire studuerit, si ludis & iocis, non plus æquo indulserit, sed vt philosophus hortatur, ethi. 4. velut sal in cibo, quod modicum esse oportet, corporis solacium habuerit: Si domum suam solerti cura prouidaq; vigilanti gubernauerit, ceu in secundo tractatu expediuius: Tandem si peculiari comodo, totius regni vtilitate prætulerit: ius erit sane, vt Dominus dominantium, saluator noster iesus, regnum celeste principi huiuscemodi largiatur. Ita vt de hoc labili, ac terreno regno ad perpetuum & æternum per ethera volitans conscendat, cum Christo iesu per æni gloria fruiturus.

Quod ita rex habeat, vt asseruimus, efficaces rationes, vehementer id ostendunt. Primo quam sit magna merces in celo, regibus bene populum sibi commissum moderantibus, sic apparet, in excellenti opere quod

quod exercent. Nempe qui se recte gerit, sensus & potentias animę vt fas est gubernans, aliquam virtutem habet, & non nihil meretur. Qui autem se, & domum suam prouide gubernauerit, plus virtutis & meriti acquirit: Ergo, rex qui vniuersum regnum iuste moderatur, is maxima virtute pollet, ac proinde maximum meritum, & premium habebit. Adde, quod si quis fratri suo opus bonum exhibeat aliquid meriti venatur apud deum, modo charitate motus id fecerit: si vero totius ciuitatis commodo incumbat, augetur meritum: si autem vniuersi regni bono instauerit, longemaius erit meritum: Nam quo bonum est communi, eo namq; diuinius, ac sanctus. Ecce sole lucidius apparet, quam sit ingens brauium, quamq; ineffabilis merces in cælo parata, optimo regi, tum respectu maioris meriti, tum largitate Dei remunerantis. Equidem rex orthodoxus in suo regno, præclara Dei imago est, orbem vniuersum regentis. Quum ergo equitate & iustitia seruata, imperium suum optime disposuerit, potissime Deo assimilatur, & ob id non vulgarem, sed magnam laboris sui mercedē suscipiet: Id quod regalis propheta animo exultanti, gaudioq; mirabili affectus concinebat: Letatus sum in ijs, quę dicta sunt mihi, in domum domini ibimus. Quādoquidem, peregrini vox hæc est, non in hac vita tanquā in patria habitātis, nec in corpore velut in domo commorantis, sed tanquam in carneo & molesto ergastulo conclusi. Huc attinet, quod alibi clamat: Peregrinus sicut omnes patres mei. Et rursus: Heu mihi quia incolatus meus prolongatus est. Is tantus, ac tam egregius rex, mercedē sui certaminis expectans, non in hac fluctuanti & calamitosa vita, premium exercebat, sed in terra viuentium. Vbi celestis & præcellentissima foelicitas sita est: Vbi opes ample, lætitia magna, & pax opulenta inuenitur. Quippe quę exuperat omnem sensum, & omnem intellectum, apostolo teste. Huiusmodi affectandę pacis & foelicitatis scintilla, probis viris in hoc exilio, quamlibet erummis pleno

Ratio notanda.

rex imago Dei est.

Psal.

Psal.

Gloria celestis.

NON

Psal. 54.

S. Ambro.
To. 3.Valentinianus
augustinus.

Psal. 7.

Nota.

non deest. Nam vt facinorosi regis vita nequam, vt somnium volitans est, & inferni cruciatus adhuc viuens sceleratus homo experitur, iusta illud Dauidicum: descendant in infernum viuentes. Ita iustorum mens mirabili Dei dulcedine affecta, celestem pacem, vtcunq; delibare incipit. Non alio pertinet quod Apostolus sanctus dixit: Gloria nostra hec est, testimonium conscientie nostre. Itaq; quemadmodum Anger magnus est sibi omnis inordinatus animus, sic tranquillitas metis, anime foelicitas iocundissima re conprouatur. Lege prudens lector, sanctum Ambrosium de obitu Theodosij imperatoris, & agnosces quam sit laboriosum. & quoddam martirij genus, potentatus, labores, infracto animo ferre. Vnde in cuncta ter, hic sanctus doctor Theodosium, virum beatum appellat, & in caelesti gloria residentem atq; regnantem modis omnibus suadet. Quod quidem de Valentiniano augusto, minime hesitat extremis suspirijs adollescentiam eius deplorans in oratione, quam edidit, mirifico eloquio.

¶ Ceterum rex sanctus Dauid, a cuius psalmo libellum hunc auspicati sumus, ipse finem imponat, & sigillum nobis afferat: Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum, & in via peccatorum non stetit, & in cathedra pestilentie non sedit. O beatum principem, qui viriliter, summo auxiliante numine, cum infestissimis inimicis: came, mundo, & sathana pugnavit, in bello minime succumbens. Foelicem eum dixerim, si consilijs prauis, & adulationibus pestilentissimis, aurem sponte non dederit, sed audater hos firenarum cantus, surda aure pertransierit. Foelicissimum ubiq; terrarum predicauerim regem, qui si quando, in via peccatorum prolapsus, extemplo ad sanctam poenitentiam conuolauerit, & vt Gigas manificus, se ipsum vicerit, confessionem integram omnium peccatorum suorum faciens, & absolutionem a confesore accipiens, sacram eucharistiam digne, vt par est, sumpserit: sic sane cathedram pestilentie fugiet, subertetq; hereticorum fragmenta, &

dog

dogmata toto corde execrans : talis quidem in lege domi
ni ambulauit , non declinans ad dexteram neq; ad finiftrā,
ſanctę eccleſię Romane, ſummo pontifici, & prelatis per
omnia obediens: Talis bene merito exuberantem merce
dem, & brauium ſempiternum, coronamq; immarceſcibi
lem, poſt hunc vite agonem, a Deo accipiet.

Preſtante domino, ac ſaluatore noſtro

Chriſto Ieſu, Qui cum patre &

Spiritu ſancto regnat

in ſęcula. Amen.

Tabula huius operis, capitulorum ordine digesta. Tractatus primus.

¶ Capitulum primum docet quomodo rex Dauid reges omnes instituere enitatur.

¶ Capi. 2. qualiter rex sapientia pollere debeat.

¶ Capi. 3. qua sapientia regem deceat emicare.

¶ Capi. 4. quo pacto reges tronum sapientie obtineant.

¶ Capi. 5. reges tanquam ministri Deo optimo obediant.

¶ Capi. 6. regem oportet finem suum maxime scire.

¶ Capi. 7. regem non decet in voluptatibus finem ponere.

¶ Capi. 8. regi non expedit felicitatem in diuitijs locare.

¶ Capi. 9. regi non conuenit in honoribus felicitatem querere.

¶ Cap. 10. regem decet in amore Dei felicitatem queritare.

¶ Capi. 11. regi couenit virtutes omnes habere.

¶ Capi. 12. rex vel maxime prudentia fulgeat.

¶ Capi. 13. regi opus est temperantia.

¶ Cap. 14. rex fortitudine sit peditus

¶ Capi. 15. rex qualiter iustitia fulgeat.

¶ Capi. 16. quomodo rex passionibus bene utatur

¶ Capi. 17. qualiter rex Deo seruiat.

¶ Tractatus secundus quot capita habeat

¶ Capi. 18. rex magno consilio seruos eligat.

¶ Capi. 19. Quam sit preciosa res, fidelis seruus.

¶ Capi. 20. rex cum vxore sua pacem seruet.

¶ Capi. 21. reginam decet honeste se ornare.

¶ Capi. 22. rex filios suos intimore Dei educare incumbat.

¶ Capi. 23. filios oportet parentibus obedire.

¶ Tractatus tertius.

- ¶ Capi. 24. reges Dei summi minas timeant.
¶ Capi. 25. regnum melius vno quam multis gubernatur.
¶ Capi. 26. regis multis opus est ad recte gubernandum.
¶ Capi. 27. regem decet ciuitates edificare.
¶ Capi. 28. quales sint ministri ciuitatis eligendi.
¶ Capi. 29. ciuitatum leges iuste sint.
¶ Capi. 30. rex clementia prefulgeat.
¶ Capi. 31. ciuitates predia communia habeant.
¶ Capi. 32. rex satellicio valatus incedat.
¶ Capi. 33. reges Christo Iesu, & pape vicario eius obtemperent.
¶ Capi. 34. reges Dei vindictam timeant.
¶ Capi. 35. regi optimo, quam magna sit merces in regno cal-
rum parata.

Finis tabule.

I

Tabula prima per capitula

- Capitulum 1. reges Dei iuramentum tenent.
 Capitulum 2. regnum melius vno quam multis gubernari.
 Capitulum 3. regis iuramentum oportet ad regem gubernandum.
 Capitulum 4. regem decet ciuitates edificare.
 Capitulum 5. reges sunt ministri ciuitatis eligendi.
 Capitulum 6. ciuitatum leges iuste sunt.
 Capitulum 7. rex ciuitatem precipue.
 Capitulum 8. ciuitates preda communis habent.
 Capitulum 9. rex latellio valens incedat.
 Capitulum 10. rex Christianus laici & pape vicario eius obtemperet.
 Capitulum 11. rex Dei iuramentum tenet.
 Capitulum 12. rex optimo quam magna in metropolis regno est.

- Capitulum 13. rex oportet regem suum manum tenere.
 Capitulum 14. rex non oportet regem suum tenere.
 Capitulum 15. rex non oportet regem suum tenere.
 Capitulum 16. rex non oportet regem suum tenere.

- Capitulum 17. rex non oportet regem suum tenere.
 Capitulum 18. rex non oportet regem suum tenere.
 Capitulum 19. rex non oportet regem suum tenere.
 Capitulum 20. rex non oportet regem suum tenere.
 Capitulum 21. rex non oportet regem suum tenere.
 Capitulum 22. rex non oportet regem suum tenere.
 Capitulum 23. rex non oportet regem suum tenere.

Tractus secundus quod capitula habet

- Capitulum 18. rex regno consilio seruo eligit.
 Capitulum 19. Quam sit preclara res fidelis seruitus.
 Capitulum 20. rex cum vxore sua pacem facere.
 Capitulum 21. rex cum decet honeste se ornare.
 Capitulum 22. rex filios suos in honore Dei educare incumbit.
 Capitulum 23. filios oportet parentibus obedire.

COMIENCA

vn dialogo, en el qual se suman los tres tratados desta instruccion de reyes. Ordenado por el mismo autor, a peticion de vn Cortesano.

CORTESANO. En gran manera me ha consolado esta instruccion que aueys hecho padre: porque son tantos los libros que tratan de ficiones y vanidades: que quando vn libro Dios ordena q̄ salga que enseñe a viuir cristianamente, abuscar de veras a Dios, y a menospreciar el mūdo, me parece ami q̄ es carta del rey soberano Iesu christo embiada, para nos cōsolar, y auisar cō doctrina catolica, como sigamos el ca-

I n mino

Libros
santos.

Dialogo.

del cielo. No dexare de confessar, que yo de mal mirado, algun tiempo ley estos libros que agora condeno y aborrezco, ansi como rejalgar. mas al fin alabo al señor que medio esta luz, para que los dexasse y mediese atal licio que alumbrasse mi entendimiento, y inflamasse mi voluntad, para mas conocer y amar a Dios. Vna cosa me da pena y es, que no se la lengua latina, perdone Dios a quien no me puso siendo niño con maestro que me la enseñase que lo preciara mas que a gran tesoro que mis padres me dexaran. El remedio es, que vos padre diessedes vna summa en nuestro castellano, delo que en este libro mas cumplidamente se trata en latin. Bien creo que no sere yo solo el que esta necesidad tiene, pues tampoco ay, mayormente de los generosos que se den al trabajo de estudiar latin. Portanto no podeys dexar de tomar este cuydado, pues teneys desseño de aprouechar a todos. Agustino. No tégayis hermano en poco esse santo desseño, que Dios por su clemencia os ha dado: porque es joya singular y muy preciosa, dada liberalmente dela mano del señor. Mucho tiene cuydado del camino christiano, quien da de mano a libros mudanos, o por mejor dezir tizonas del infierno, pues enseñan a pecar y despiertan las brasas delas malas inclinaciones, encaminadas y nacidas del pecado original, que heredamos de Adam. Al contrario los libros santos, que nos dan doctrina pura, prouechosa: y catholica, son vna conuersacion celestial: vnos auisos diuinos, para pelear fuertemente, con el demonio, mundo, y carne: capitales enemigos, que jamas cesan de nos combatir. La pena y tormento que Dios tiene aparejado a los inuentores de aquellos libros llenos de falsedades y malicias, destruydoras de moços que de ellas tratan, y el galardón que se dara a los que se desuelan en nos dar doctrina christiana, y prouechosa para las almas, en su tiempo y dia se vera: quando el juez rectissimo, nuestro saluador Iesu Christo, venga a tomar cuenta al mundo, hasta poner

Libros malos.

Matthe.

demanda de cada palabra ociosa. O que iuzio sera hecho de las palabras perniciosas, torpes, y peruerfas que en los tales libros andan impressas. El gran rey Dauid retrato y espejo de todos los reyes y principes catolicos, no como quiera gustaua de las palabras de Dios, antes en vn psalmo afirma, que le eran mas dulces, mas sabrosas, y suaues que la misma miel y que el panal. O triste del cristiano que tiene tan estragado el paladar del alma, que como los malos Israelitas, que tenian sus desseos en los manjares de Egipto dan bozes y dicen, teniendo tan delicado manjar en la boca (como lo es el sermon y el libro santo) el estomago se nos rebuelue con este manjar del cielo. Esta muestra es de prescitos, y deuisa de gente, que se va por su pie camino del infierno. Roguemos a Dios que los remedie y les de su espiritu para que les de conteto y gusto la mesa y manjares del espiritu, porque, no se acabé de perder. Otra vez digo que alabeys al señor y que entendays ser don del cielo, no comunicado a todos, la demanda que pedis, y el desseo de os ocupar, y de leer en libros deuotos y santos.

Psal.

¶ Y pues demandays vna suma deste libro, que a sumagestad va dedicado en latin: tened auiso que ha de ser breue porque de otra arte seria boluerle en romãce. Lo qual podria ser, si Dios fuere seruido que algun dia adelãte se hiziesse. Cortesano. En tanto que eso no se haze, yo me contentare con la breue suma q̃ pido, pues al presente no se sufre demandar mas. Augustino. Tres tratados hallareys en este libro aunque pequeño. El primero trata de la manera y arte que vn cristiano se ha de regir assi mismo, que de verdad es mayor primor, y mas prouechofo, y aun mas dificultoso gouernar vn hombre la monarchia, y rey no de su anima y de su cuerpo, que regir todo el mundo, y ser señor deste vniuerso. El segundo tratado enseña, como vn cristiano ha de gouernar sabiamente su casa. Negocio que nadie deue de ignorar, pues tanto va en ello. Finalme

I iij te,

Matthe.

mente, el tercero tratado declara como los reyes y grandes señores, an de regir sus reynos, administrando justicia conseruando la paz, y aumentando sus principados. Cortesano. pareceme bien esse concierto, porque si vno se rige mal assi, mismo: como regira bien su casa? Y si no tiene prudencia para gouernar su casa, que gouierno sera el suyo entodo vn reyno? En mayor deseo me aueys puesto de oyr mas en particular, que se trata y en seña en cada tratado de esos tres, por parecer que habla conmigo este libro. Yo querria saberme regir a mi, acertar enel gouierno de mi casa: y desseo entéder como regire los vassallos: que nuestro señor Iesu Cristo me dio, para que eneste estado le sirua. Augustino. Plega a la diuina bondad hermano, que no sea vuestra pregunta como la de aquel mançebo rico que pregunto a nuestro saluador, que haria para ser varó perfeto. Y quando le fue respòdido lo que el no quisiera oyr: q lo dexasse todo, y figuiesse al hazedor, de todo el mudo: entristeciose de a quella nueua, y fuese sin poner por obra aquel santo consejo. Cortesano. Si confiasse en mis fuerças, para menos seria que esse mançebo fue, mas fio en la virtud de mi Dios el qual pues me dio el deseo, me dara por su misericordia soberana virtud, para obrar lo que me enseñardes. Augustino. Sobre tal seguro y rehenes teniendo vos tal confiança, no sera mi trabajo sin fruto. En tres capitulos resumire, los tres tratados que dixi, estad atento a los oyr. Cortesano. Assi lo estare: y no perdere palabra delas que dixerdes por que las tengo muy desicadas.

Suma del tratado primero.

Capitulo primero.

Augu.

Vgust. Enel primero tratado comiēça el santo rey Dauid a enseñar y a dar a uiso a los reyes q̄ entiendā y seā enseñados, porq̄ si nacen reyes y señores herederos de sus reynos, no nacē sabios ni letrados. Aquella culpa q̄ heredamos de Adā, a todos haze yguales: cuyos a cōpañodos son flaqueza, mala inclinaciō, y ygnorancia. Y porque la cuēta ha de ser mas rigurosa cō los mas poderosos, el dia dela muerte y del juyzio vniuersal, quiē mayor recibo tiene mayor descargo ha de dar al rey de los reyes Iesu Cristo nuestro Dios. De aqui es q̄ este santo rey, con espíritu del cielo habla con los reyes y dize ansí: Ea reyes entēded, y sed enseñados los q̄ juzgays la tierra, seruid al señor con temor, y gozaos en su presencia cō tēblor. Porq̄ no se enoje y perdays el camino justo. Cortes. Gran amēnaza parece esta, holgaria de saber mas claro, q̄ quiere en estas palabras dezir el profeta. August. No ay cosa q̄ mas ciegue la vista del alma hermano, para q̄ el hōbre no conozca su flaqueza, y su cuenta que tiene cō dios, que el señorío y mando. Y ansí vereys que Adan siēdo tan gran monarca y emperador, y Eua tan gran señora el vno y el otro se cegaron, embriagandose con el vino de la honrra y dominio, siendo rebeldes a nuestro Dios. Por tanto dize Dauid: Agora reyes entēded, Agora es tiempo de abrir los ojos del entendimiento, conociendo ser mortales, y visoreyes del poderosísimo rey, señor y criador del mundo Iesu Cristo. Agora cōuiene ser enseñados y auisados, los q̄ juzgan la tierra para que administren justicia, no hagā agrauio a alguno, viuā vida cristiana, no segū las leyes malas del mūdo, y dela carne, sino segū enseñā el santo euāgelio: y la razō alūbrada de Fe. Sopena q̄ si así no lo hizieren los poderosos y grandes señores, el vnico y verdadero señor se enojara: y los castigara segū sus demeritos, perdiēdo el reyno tēporal y el señorío perpetuo del

I iiii cielo

Nota.

Psal.

cielo. Cortesano. Luego para remediar esse peligro, dixo luego el profeta santo: Seruid al señor con temor y alegras con temblor. Augustino. Es assi verdad hermano que ay enseña la medicina para sanar toda presuncion, y remediar qualquiera daño. Y si bien lo considerays, luego enseño el seruicio que Dios nos pide a todos: Que recibamos enseñamiento y auiso: el qual tiene declarado en la escriptura santa, y determinado por la yglesia Romana su esposa. Y esto llama aqui recibir disciplina: vocablo que encierra todas las virtudes y mortificacion que en esta vida vn cristiano ha de tener. Cortesano. Que virtudes son esas y quantas han de ser? Augustino. Muchas son y muy diuersas, porque el anima es tan gran señora, que ha menester muchos atauios. Basteos saber las principales: pues destas como de fuentes nacen todas las demás. El que quisiere ser señor de sus inclinaciones, y tener sujeta las potencias de su alma, lo primero ha de tener Fe, la qual es vn don de Dios muy precioso, y de tan gran valor que por nuestras fuerças no la podemos merecer. Es la que nos encamina al cielo: mejor que aquella columna de fuego, que a los hijos de Israel quando era noche alumbraba en el desierto, yendo ala tierra de promission. Esta Fe dize nuestro padre sant Augustin: es creer lo que no vemos. Con ella penetramos los cielos, adoramos a nuestro Dios y le obedecemos como a criador y señor. Esta hacha venida del cielo, o por mejor dezir estrella q̄ guio a los reyes Magos, nos guia tambien a nosotros, creyendo a nuestro redemptor Iesu cristo por Dios hombre, redemptor del mundo, al qual amo tãto que le dio su sangre, su hõrra y su vida muriendo en la cruz. Cortesano. Bendito sea quien tan grã tesoro nos dio, haziendonos las mercedes tan dobladas, no solamẽte criandonos a su imagen y similitud, y redimiendo nos con tanta costa de su preciosa sangre y vida, mas aun dãdo nos esta fe santa, para que creyendo cosas ta altas le amemos y le alabemos siempre por ellas. Augusti-

vir-

deinas desta virtud excelente que auéis oydo: ay otra que se llama Caridad: La qual es vna amistad que el anima tiene con su criador, y llamala nuestro padre santo Agustín libro 3. de doctrina Christiana: mouiméto del alma, que desea gozar de Dios por si mismo. Esta admirable virtud, es la que da a todas las otras lustre y hermosura y tambien es la rayz de donde nace que nuestros deseos buenos, palabras y obras, tengan merito de vida eterna. Finalmente es la reyna de las virtudes, y la medida por dō de seniuela y mide la perfeccion de nuestra vida Cristiana. De aqui es que sant Pablo amonesta a los colocenses: Tened sobre todas las cosas caridad, que es cadena de la perfeccion. Con esta virtud, la Fe tiene vida, y sin ella esta muerta. Lo mismo se a de dezir de la esperança, cuiá hermosura y vida es la caridad. Es finalmente con la que amamos a Dios y al proximo por dios, el qual como es amor, nos pone siempre demanda de amor, queriendo ser amado de todo coraçon.

¶ Cortesano. El señor que es caridad infinita, nos haga sus amadores: que bien obligados nos tiene a darle todo nuestro coraçon y amor, siendo el bondad infinita: que infinitamente merece ser amado: y nuestras fuerças tan flacas y tan limitadas para le amar. Qué dezis de la tercera virtud theologal? Agustino. Esa se llama esperança, por la qual confiamos de gozar de Dios perpetuamente en la gloria los cristianos, que con Fe catolica creemos: y tambien amamos a nuestro criador y redemptor Iesu Cristo. Todas las sectas, los herejes y barbaros condenados estan para el infierno, porq̃ la summa verdad dize por sant Iuā: El que no cree ya esta juzgado. Mas aduertid hermano, que esta esperança firme que tenemos, estriba sobre cimiento firme, y sabeys qual es: La gracia diuinal que se nos comunica, y las obras y cumplimiento de la ley de Dios. Guardaos nuestro señor desta gente perdida que para dar se a ociosidad, y dar rienda a sus maldades, dize solaméte,

Dela caridad.

S. Th. 22.
q. 23. ar. 2.

Colo.

Ecles.

Esperança

Toan.

Nota.

I v

Fe,

Jacobi.
habib

2. Th. 2.
2. Th. 2.

Nota.

De la pru-
dencia.

De la fe.

Pro.

Eccle.

Epistola

Temperã
cia.

Arist. li.
ethi

Fortaleza

Iusticia.

Fe, Fe, Quien duda veamos, ser gran verdad lo que dize Santiago: la Fe sin obras muerta es. Alibre los Dios por quien eles, que Satanas los trae engañados, y ellos siguen con soberuia su misma perdicion. Cortesano. Gran lastima es que gente baptizada en la sangre de Cristo, aya venido en tan gran perdicion, que debaxo de nòbre de Cristo, sigan E imiten al anti xpo. O embidia de satanas quanto mal has hecho y hazes. Deid de las virtudes morales por q de las tres ya dichas, yo terne memoria con el sabor de Dios. Augusti. Las virtudes morales doze son: segun Aristo. en su ethica trata: mas las cardinales y principales son quatro: prudencia, temperancia, fortaleza, justicia. La prudencia es la guia de todas las otras virtudes, porq sin ella las demas nada valen. Quiero dezir, que sin prudencia, la justicia se buelue en tirania, y la fortaleza en temeridad: portanto se le da el trono mas alto, que es la potencia racional, para q desde alli, como de omenaje, atalaye y gouierne las otras virtudes morales. La Temperancia tiene por asiento a la potècia concupiscible, para que no se desmåde en gulas y demasiados comeres, pòçona de la salud del cuerpo y del alma. No sin causa dixo el sabio: en los muchos manjares no faltara la enfermedad: el que fuere abstinète alargara la vida. Yo nose como gente que tanto ama la vida haze tãtos excessos de vanqtes desatinados, y de tantos platos y manjares, destruydores de la salud y vida: Acertadamète hablo el filosofo q dixo: mas hombres mueren por gula q no en las batallas a cuchillo. Tãbien la Temperancia modera los juegos, caças, pasatiempos qualesquiera q sean excessiuos, los quales hã de ser como la sal en el manjar segun dize Aristoteles, muy tafados y moderados, descanso para llevar los trabajos de la vida, y no perdicion de vida. Finalmente la fortaleza es la q gouierne la irascible, deteniendo la para q no exceda en acometer, saluo a tiempo y fazon, y segun la razò lo enseña. La justicia es la que da a cada vno lo q es suyo, sin la qual ni el hom-

hóbre regira al mismo, ni su casa, ni su señorio. Veys aquí pintado vn buen principe, y aun cada vn cristiano: El qual ha de ser catolico, teniendo Fe y Caridad y Esperança, segun auets oydo: Y ha de ser prudente, téperado, fuerte, y justo. De todas estas virtudes trata particularmente este libro, y esta es la suma breue del tratado primero: Saluo q allí prueuase por escriptura sagrada, y persuadese con razones y doctrina de filosofos sabios, que destas virtudes escriuieron. Cortes. Con esta breuedad esto y satisfecho, y holgare mucho de oyr lo que se contiene en el tratado segundo, que me parece materia prouechosa.

Tratado segundo dela gouernacion dela casa y familiares.

AVgust. En el segundo tratado de esta instruccion hermano, se dan auisos para q vn rey ordene bien su casa. Y cóforme a razõ, esta materia se auia de tratar despues de auer enseñado con q virtudes theologales y morales, ha de enseñorear cada cristiano a si mismo, sujetado se a su criador en todo, de cuya virtud nace q el hombre sujete y tinda sus malas inclinaciones, poniéndolas debaxo del imperio de la razon. De manera q si el principe y gran señor es catolico, sujeto ala obediencia de Dios, y ala ygleia Romana: si ama sobre todas las cosas a Iesu Cristo, criador y señor, y redéptor del mundo: Si finalmente a puesto su esperanza en el, q solo es omnipotente, nuestro Dios, cumple que téga las virtudes morales todas. Por q aristoteles dize q aquel es perfeto a quién nada le falta. A de ser prudente, pues tiene el gouernalle en sus manos, no de vn nauio, sino de vn gran reyno: A de ser tambien templado, pues que es el norte y medida, en trajes y comeres y en todo lo de mas, de todos sus vassallos: A de tener animo siendo fuerte, para defender su señorio, y aun para refrenar sus yras y malas

Nota.

Phisic.

I vj incli-

inclinaciones, las quales trae por herencia como cada vn hijo de Adan: Y aun como la libertad y el poder sean tan peligrosas, mas tieta el demonio a los mas poderosos, por que en la tierra no tienen juez que les vaya a la mano, Mas tienen al rey de los reyes Iesu Cristo señor del mundo, que a su tiempo y dia les tomara estrecha cuenta. Tambien an de ser justos los reyes y señores administrando justicia, sin acetar personas, no teniendo respeto a fauores sino mirando a Dios y lo que pide la razon.

Este tal principe que es sieruo de Dios: y señor de si mismo, ha de tener gran auiso en el concierto de su casa. Y mitado al santo rey dauid el qual dize en vn psalmo: No morara en mi casa el que obra soberuia. Quiere dezir: El que no es sieruo de Dios no lleuara mi salario, porque siendo traydor y rebelde a su criador, no fera sieruo leal a los hombres. Vna de las cosas que admiro a la reyna Saba, quando vino a disputar con Salomon rey de Isrrael fue la orden y concierto de los criados que le seruian. No dudeys hermano sino que el buen maestro saca buenos dicipulos, y el bué padre de familias haze que los criados sea temerosos de Dios y que biuan cristianamete. Cortesano. De mi os se dezir que vno de los trabajos que tienen los que son señores es esse. O que pasan con sus criados, que de enojos y desgracias se les ofrecen cada dia. Digo que es gran felicidad en esta vida, no auer menester seruicio de alguno. Augustino. Ay vereys el gran merecimiento para cō Dios pues tal cruz ordinaria tienen los señores sufriendo a sus criados. Hase de sufrir por Dios, y no descuydarse en les enseñar, y aun compelerles a que cūplan la ley de Dios. Tābien es obligado el señor a les dar lo necessario, para q sustenten la vida: y que los salarios sean bastates para su remedio, y en sus enfermedades tener gran cuydado de los curar. Y no como hazen algunos que mal lo miran, aprovecharse en vida y salud de sus criados y en cayendo enfermos dan cō ellos en vn hospital. No lo hizo ansi aquel noble

Psal

3.Re.

Matthe.

ble Romano, aunque sin fe: pues teniendo vn criado enfermo en su casa, se puso en camino y vino a nuestro saluador, y le suplico que le sanase. No era hijo por quíe tomo este cuydado el Centurion, sino criado, y no trabajo menos q si fuera su hijo. Grande doctrina es esta para los señores, y gran reprehension y a frenta para los que tienen mas cuydado de su caualllo quando esta enfermo que le costo dozientos ducados, q de su criado proprio o esclauo cristiano, cóprado con la sangre del hijo de Dios nuestro saluador Iesu Cristo. Cortes. Gran razon teneys padre plega a Dios no aya falta en cosa tan grande como es la piedad cristiana, tan encomendada en el euangelio.

¶ **A**ugustino. Tábien se trata, dela vnidad y lealtad que los grâdes señores an de tener con sus mugeres. Por que la perdicion y grandes pecados de Salomon por aqui tuuo entrada. No crio Dios para Adan mas de vna Eua, ni ha de pensar el casado que ay otra muger en el mûdo, sino la cópañia que Dios le dio, sopena de ser traydor al sacramento del matrimonio y que Dios le castigara en esta vida y en la otra, con terrible tormêto. Los Egipcios gente barbara y sin fe, acriminaron tâto el adulterio, que tenian en menos el homicidio. Y por esto dixo Abrahâ a Sara su muger llegado a egipto. Di que eres mi hermana, por que no me maten ançi entendiendô que soy tu marido, y te ofendan a ti. Quereis maior encarecimieto que este contra el que es mal casado, sea se quien fuere. Sant Pablo dize, que los casados, amen a sus mugeres como Cristo amo a su yglesia. La qual es vnica paloma y no muchas. Grâde vnidad y hermandad son obligados a tener, los que han de ymitar tâde licado retratô, como Cristo lo es, siêdo esposo desta santa yglesia Romana. Tábien se trata aqui, que sujecion y reuerencia, que amor y q obediencia deuen tener las mugeres a sus maridos, quitâdoles toda ocasiô de blasfemar, como lo auisa sant Pablo. Desta hermandad se sirue mucho Iesu cristo, y de lo contrario se ofendê, y se escandalizan los cri-

Nota.

Gene.

Nota.

Petri.

stianos. Persuadese tábien aqui quan honestaméte se ha de traer cada señora cristiana, pues sant Pedro cabeça de la yglesia manda a todas, que ni se atauien con oro ni piedras preciosas, ni con vestiduras de gran valor. Sant Pablo a vn robado altercero cielo, no se oluido de este negocio como cosa harto importáte, diziendo lo q dixo sant Pedro agora, y exortando, que el traje de las cristianas sea deuís y muestra dela religion y piedad, quemora en su coraçõ. Quanto estrago aya en esto, y quanto daño haze la superfluidad a cerca de los atauios, ya vos hermano lo veys. Es pantame aquel gran filosofo Pitagoras que en su republica quito las joyas a las mugeres, y todos los trajes superfluos, diziendo que esto era causa de grâdes males. La rey

Hester.

na Hester gran sierua de Dios quâdo se recogia para orar dezia ansí: O dios mio vos sabeys que vuestra sierua, en cosa algunã no se alegra sino en vos, y no ygnorays señor mio, como yo abomino esta corona de oro, y todo lo demas ansí como paño mãzillado. No veys como tenia por tributo pesado el cûplir con su estado esta reyna santa, para exemplo de todas las cristianas? Cotesí. Gran bien seria la reformation en esto, que aun yo me acuerdo auer leydo que los Romanos solaméte concedia vna vestidura y no mas a las matronas Romanas. Y despues por cierta obra loable que hizierõ, dã lo sus joyas para librtar vn capita famoso, q auian catiuado en la guerra, el senado les concedio q pudiesen tener vestiduras dobladas. August. De la destruycion de Ierusalé consta bien claro, quãto se ofende

Nota.

Esayas

Dios dela gran sultura q ay oy en trajes. Dios por Esayas amenazo a las dõzellas de esta ciudad famosa, que por malos de infieles, les quitaria todos los vestidos cõ que se atauian, hasta quitarles los espejos: Y que les daria cilicios y vna soga para que se ciñessen, y en lugar de cabellera les arrancarian los cabellos dela cabeça de rayz: Y como se profetizo, se cumplio, porque no se emendaron. Mas de xemos a hora esto q ni bastã prematicas tã justas, ni sermo

nes

nes q̄ lo reprehenden cada dia: Nuestro Dios lo remedie que es bastante, q̄ yo no dudo, sino q̄ entre otros pecados este es el que indigna a Iesu Christo, el qual nos castiga con infieles y con hereges, tan asperamente.

¶ Finalmente en este segundo tratado se declara, que obli gacion tienen los padres, a criar virtuosamente sus hijos: A los corregir y castigar por q̄ no los castigue Dios a ellos: ansi como leemos del profeta Heli, El qual murio cayen do de vna silla, y el mismo dia dos hijos suyos murieron en la guerra: Porq̄ siendo ellos malos no los castigo, sino de palabra, y blandamente. Tratafe tambien que obediencia y gratitud deuen los hijos a sus padres, pues el filosofo dize, queni a Dios, ni a los padres, se les puede dar paga suficiente. Teman pues los hijos rebeldes, y acuerdense de aquel traydor Absalon, perseguidor de su buen padre Da uid, el qual murio ahorcado de vna enzina, y alanceado por mano de Ioab. Castigo es este terrible para poner en temor a todos los hijos, sino quierẽ ser ansi castigados como lo fue este mal hijo. Cortes. No deue de ser toda la culpa de los hijos, pues ay algunos padres que todo su cuyda do es dexarles riquezas, leuantar nuevos mayora zgos, ca sarlos honrradamente: Mas de sus buenas costumbres, y q̄ biuan recogidamente y siruan a Dios, apenas se acuerdan, ni se lo osan hablar. Iusto iuyzio de Dios es, que los hijos seã verdugos y aormetadores de sus padres, pues por en ri quecer los a ellos ofendieron a Dios. No resta sino q̄ el ter cero tratado sumeys, pues ya gloria sea dada a dios, auẽys trabajado en epilogar los dos tratados primeros: Los qua les no solamente enseñan a los reyes y principes como se han de regir a si mismos, y como han de gouernar su casa, mas a cada vn cristiano dan auiso, de que manera se ha de a uer consigo mismo y con su familia.

Suma del tratado tercero de
como ha de gouernarse el reyno.

Augu

Regun.

Nota.

Nota.

A Vgustino. El tratado tercero habla con los reyes, auisandoles como an de gouernar sus reynos, y creed q si el principe es virtuoso, temeroso de Dios y señor de sus passiones, que este tal gouernara bien su casa, y tambien todo su reyno. Van muy hermanadas estas tres ciencias, Ethica, que enseña las virtudes morales. Economica, que da auiso para gouernar cada vno su casa. Y politica, que muestra a regir bien la republica o reyno. En este tratado vltimo se torna a repetir la amenaza, que el rey Dauid haze a los reyes diziendo que sean enseñados, y tengan todos buena disciplina en sus costumbres, porque el rey de los reyes cuyos visoreyes ellos son, no se enoje contra ellos, y los castigue rigurosamente. Lo que es cosa muy importante no se ha de dezir vna vez sino muchas: así dezia el apostol hermanos, escriuiros las mismas cosas otra vez no me da a mi pesadumbre, y para vosotros es necessario. Nuestro saluador predico dos vezes vn mismo sermón delas bienauenturanças. En lo alto del môte la primera vez, y despues al pueblo declaro los mismos secretos en vn capo. Cortes. Pues a lo que yo entiendo mucho suelen mirar en eso los que predicar, porque diziendo las cosas mismas dos vezes parece q ya se les acaba el caudal que tenia. August. Creedme hermano q va en esso muy poco, y que esse puto de honrra tiené puesto debaxo de los pies los predicadores de espiritu. Ya pluguiesse a Dios, q con dezimos vna misma dotrina, dos y quatro vezes, la obrásemos. Repetimos la misma amenaza, q a los principes haze en aql psalmo el santo profeta, porq sino trabaja de cumplir con su officio por amor alomenos por temor del iuyzio que les espera, miren por si y gouiernē con paz y justicia sus reynos. Esto no han de pēsar, que su iuyzio y parecer solo lo pueden, por tanto aconseja Seneca que cada dia, y aun cada hora (mayormente en cosas graues) vssen los que gouernan republicas, de consejo ageno. Y aun Salomon dize: Que alli ay mucha salud, a donde ay mucho

Psal. 2.

Matthe. 5

Nota.

Seneca.

mucho consejo y acuerdo. Aqui auia mucho que dezir mas no se sufre sumar en breue lo que alli se persuade a la larga. Los romanos, por esso en breue tiempo fuerõ muy prosperados, porque guiauau con gran consejo sus negocios. Senado congregacion de viejos quiere dezir. En el primero libro de los Machabeos hallareys escripto, q queriendo Iudas capitán animoso del pueblo de Israel, ha zer amistades y trauar aliança con los Romanos, embio sus embaxadores, y mouiole a esto las grandes victorias que auia ganado en españa, y porque con gran consejo y paciencia ordenaua todas las cosas. Treziẽtos y veynte entrauan cada dia en consejo para ordenar la gouernacion de todo el imperio. Y lo que admira es que ni entre ellos auia embidia, ni disension alguna. En muchos coronistas hallareys muchas cosas, a cerca del gouierno y senado de los romanos: mas como esto que he dicho es sagrada escriptura, todo lo de mas es sombra, y cifra respecto destas verdades, que el Espiritu santo escriuió. Moyses tomo el consejo de su suegro Ietro, sacerdote de Madian, y no tuuo en poco ser aconsejado de vn infiel, quien era tan gran profeta y amigo de Dios. Para quenos confundamos nosotros, que presumimos de no tomar auiso de otros, pareciendonos que nuestro juyzio es bastante para gouernar todo el mundo. O quanto le valiera al rey Dauid tomar el parecer de Ioab su capitán, quando le mando sin ser menester, que contase el pueblo, y sacase en lista la gente que auia de pelea. Setenta mil hombres de los contados mato el angel del señor, en castigo de la porfia del rey. Finalmente, Roboan hijo de Salomõ, por no seguir el consejo de los ancianos, se le rebelaron los diez tribus, y no le quedaron mas de dos en todo su señorio. Cortesano. Gran negocio es este, de ser vno aconsejado, y no fiarse de su ingenio y saber, segun por esos exẽplos aueys declarado. Augustino. Creedme hermano q si el q gouierna, no se humilla a tomar consejo q va perdido: y q

Ca. 8.

Nota.

Exo.

Re.

Re.

Nora.

su republica terna grâdes trabajos. Tâbien se persuade vna verdad muy asentada en razõ y es, q̃ mejor se rige vn reyno por vn prudẽte principe, q̃ por muchos gouernadores. Esto enseña claro la esperiẽcia, pues en toda la republica de tantos sentidos vn anima es la q̃ rige: y en este vniuerso, vno es el q̃ muẽue y no es mouido, nuestro Dios soberano, que todo lo gouierna: al qual llamaron los filosofos causa primera. Entrẽ los planetas vno es el principe, el Sol que a todos alumbra, y participa de su luz. De aqui es que despues que los Romanos desecharõ sus reyes, el vltimo de los quales fue Tarquino superbo, eligieron dos consules, y no acabarõ aquel año, y fuerõ elegidos dentro de vn año cinco. Lo qual pondera nuestro padre sant. Augustin en el libro dela ciudad de Dios. De aqui entendereys, quãta confusion encamina a la republica el regimieto de muchos, que algun tiempo rigen, y no siempre.

lib 3.

Ademas desto se da auiso como los reyes hã de ordenar leyes justas, delas quales se saquẽ dos frutos: paz, y prouecho de los reynos. Por q̃ la escriptura santa dizẽ: ay de los q̃ hazen leyes malas. Ley de tyrania es la q̃ es en daño de la republica y solamẽte en vtilidad del q̃ la rige. La q̃ trae de la sosiego en el reyno, y es causa que se rõpa la paz entre los subditos, a esta misma autoridad real pertenece, de hazer las leyes y costũbres malas, q̃ se hã introducido por la malicia de los hõbres. Y como las leyes aunq̃ buenas nada valgan sin executores, dase arte como los principes an de elegir juezes, cõ las condiciones q̃ mando Dios q̃ fuesen elegidos en su pueblo, Prudentes, temerosos de Dios, amadores dela verdad, y enemigos de la auaricia. Cortes. Biẽ parece esse mãdamiento de q̃ boca salio, bẽdito sea el que tal doctrina dio al mũdo, enseñaudo, q̃ calidades an de tener los q̃ nos an de administrar justicia. Digo q̃ todo esso an de tener los juezes, en cuyas manos esta nuestra hazienda, nuestra hõrra, y aun nuestra vida. Sean prudentes, porq̃ poco valen las letras sin essa virtud. Teman a Dios porq̃ en publico y en secreto hagã cõ lealtad su oficio. Tâbien

Juezes.

deuen

Que suma la obra.

deuen ser amadores dela verdad, por q castiguē y persigā la trayciō y la mentira. Aborrezcā el auaricia para q su gouernaciō sea desinteresada, cōtentandose con sus salarios y de rechos. August. Todo esto cūplira el catolico rey, si proveyere no las personas sino los oficios. Recuentanse en breue las maneras diuerfas, q algunos han tenido de gouernar sus republicas: q leyes hizo aquel grā filosofo Y podomo, los Creteses como se gouernauā, y los Lacedemonios que modo de biuir tenia, Las elecciones y oficios de los Romanos como se ha zia, y quāta justicia guardauā en todo su imperio, perdonādo a los que se rendian y qrian su amistad, y guerreado cō gran animo cōtra los q con presunciō resistia.

CDeclarase tambien dela clemencia que ha de tener el rey dela qual fue muy loado Neron; quando era buen emperador. El qual auiendo de firmar la sentenciā que estauā dada para matar y nos ladrones que auian preso, dixo con grā gemido: O quien no supiera escriuir. De sola esta palabra, Seneca su maestro inuento dos libros, en los quales no acaba de encarecer esta virtud admirable dela clemencia. Este titulo con mayor ventaa, hallamos en la escriptura santa, que se daua a los reyes de Israel: Tenian fama de clementes, y por tal eran conocidos aun dela gente barbara. De aqui es que los reyes antiguamente: eran vngidos como agora lo son los emperadores, por q assi como el olio nada, y se enseñorea de todos los licores, se precien los principes mayormente catolicos, desta virtud admirable q a todas excede. Y aun nuestro rey soberano Iesu Christo es llamado por el profeta Dauid el mas Vngido de todos sus hermanos, porque vino al mūdo; no a castigar sino a perdonar los pecados de todos los q hiziera verdadera penitencia, dplido e de ellos y confesando los q confesaron ministro de Dios. El qual cō poder y virtud del señor, nos asuēue de nuestras culpas. Por tātō este imperio de Christo redemptor nuestro, es el que no ha de tener fin, antes ha de ser prosperado y ha de yr siempre creciēdo. Ansi lo vio qñ rey Nabucdonosor debuxado en aquella estatua espātosa,

cuya

Clemen
cia.

Pfal.

Luce.1.

Danie

Nota,

Reyno de
Cristo;

cuya cabeça era de oro, el pecho y braços de plata, y el vientre de cobre, las piernas de hierro, y la mitad de los pies de lodo. Vino vna pedrezita pequeña delo alto de vn monte, cortada sin tocar a ella mano de hombre: y dando vn golpe a la estatua, luego dixo lo que era, boluiendose toda en polvo. Espantado el rey, y con gran razon, llamo todos sus sabios, mas como su sciencia no era mas que de hombres quedaron por ygnorantes, no entendiendo el mysterio. Fue llamado el gran profeta Daniel, y declaro admirablemente el secreto diuinal, exponiendo esta figura del imperio del Messias, nuestro saluador Iesu Christo hijo de Dios, el qual naciendo dela virgen gloriosa, môte encumbrado de altas perfecciones, concebido por obra de Espiritu santo, segun lo prometio el angel sant Gabriel, nacio en Belen pequenito niño de vn dia, y dios infinito. Y alli dio a la estatua en los pies, derribando con su humildad y virtud infinita todo el señorio del mundo, significado en aquella estatua de quatro metales. Ya la monarchia delos Babilonios, delos Persas y Medos, y Romanos, es vencida: los ydolos destruydos, y el rey del cielo; Christo adorado y seruido por todo el mudo: entre todas las naciones ay cristianos vassallos obedientes deste altissimo señor. Y esto es lo q̄ dixo Daniel, que crecio aq̄lla pedrezita pequeña, y se hizo vn monte grande q̄ hinchio la tierra. Corresano. O que gr̄agozo es ver los mysterios santos de nuestra fe, tan de lexos reuelados. Bendito sea el q̄ tal lumbrinos dio, para q̄ le glorifiquemos de noche y de dia, viédonos t̄ricos de tan celestiales tesoros. O tristes de los infieles, o desuventurados de los hereges que de tales mercedes no quieren gozar. Que digo ser muy justo que todos los reyes y señores, siruan y amen a este señor y rey de los cielos y tierra, Iesu Christo, pues solo el es absoluto señor y los de mas sus vicetenientes, puestos por su mano. Augustino. No les va menos en el negocio hermano que ser reyes eternalmente en el cielo, si le siruieren en la tierra

tierra o ser para siempre vassallos de Satanás en las penas del infierno. Y si obedecen segun deuen a este soberano señor, an de obedecer tambien a su vicario aca en la tierra. Este es el summo pontifice cabeça dela yglesia Romana: aquién todos deuemos obediencia, como a pastor y padre dado dela mano del supremo pastor Christo. El qual señalo por nombre proprio a sant Pedro. Y todos los de mas son sucesores de aquel gran apostol, y tiené su autoridad y vezes en este suelo. Cortesano. Bien parece quanto amo esta yglesia el buen pastor, que la redimio dandole su sangre, su honrra y su vida, muriendo en la cruz, para que nosotros biuamos gozâdo de Dios en el cielo. Quié no entiende ser muestras de grande amor, dexar tan pro ueyda esta republica christiana, antes que se subiesse al cielo. Yo con mi rudeza poco gusto deste negocio, mas de verdad os digo, que no ay vez que entre en la consideracion, de mirar las ceremonias tan deuotas, y de tanta aueridad que la yglesia Romana ysa, la riqueza delos siete sacramentos que gozamos, la doctrina euangelica, y concierto delos perlados, que no quede como fuera de mi. Mas que mucho, que yo cõ mi ygnorâcia me admire quãdo aun los mas sabios se espantan, y entienden ser la mano del espiritu santo, el que rige esta bienauenturada republica christiana. Augustino. Vos teneys gran razõ hermano, yo os ruego que empleys mucho tiempo en essa consideracion, suplicando al señor que os conserue en esa verdad, que ya veys q viuiamos en tiempos peligrosos: y pues san Pablo dize: El que esta en pie mire no cayga: nadie ay seguro en tanto que biue: por tãto es menester mucha humildad y oracion.

¶ Quiero dar fin a esta suma vuestra, y para vuestro cõsuelo sacada. Lo que finalmente en este libro se trata, es el grã premio que tiene aparejado en el cielo Dios a un catholico y buen rey. Y quereys por razon entender esta verdad. Dezidme si vno es sieruo de Dios, y se rige a si mismo christia-

El papã.

Nota.

mo/

Buen rey.

cristianamente, teniendo, Fe, Caridad, y Esperança; y las virtudes morales; y cumpliendo la ley, y mandamientos de su criador, mo esta claro que sera bienaventurado y gozara de Dios: Cortesano. No ay que dudar en esto, por que es promesa del mismo Dios que no puede faltar. Augustino. Pues hazedme este plazer que paseys adelante. Si este que se rixe assi mismo como, cristiano, y cuple la ley de Dios, gouerna bien su casa y familia, castigando sus hijos y criados y no consintiendo offensa de Dios alguna: no os parece que terna mayor galardõ. Cortesano. La razon enseña que si, pues al mayor trabajo mayor premio le ha de responder. Augustino. Pues de ay se sigue q el buen principe terna mas auentajada gloria en el cielo, gouernando bien su señorio, para lo qual es menester mayor virtud y gracia que para solamente regirse assi mismo ya su casa. No es Dios menos liberal para los buenos, q justo para castigar los malos; y el dize que los poderosos seran poderosamente atormentados nõ haziendo lo que deuen: luego los buenos seran mas auentajados en el premio, por auer cumplido con su officio. Con gran razõ llama sant Ambrosio martyri al emperador Valentiniano en vn sermon, que haze de sus obsequias, por los grandes trabajos que tienen los señores y por los quotidianos de fabrimientos que pasan en las gouernaciones de sus señorios. Cortesano. Algo sabria yo dezir a cerca de esto: pues algunos años ha que padezco yo mi parte. Yo creo que si bien supiesen los que no son señores que se padece con vassallos; y que desgracias ay a cerca de sufrir criados; que antes aurian piedad a los que tienen señorios que no envidia. Augustino. Cõforme a esso dixo vn filosofo: y dixo muy bien: Ser rey no es dignidad, sino trabajo y cuydado continuo. Acertadamente pintauan los egipcios vn rey o vn perlado con vna serpiente; y vn hombre que la amenazaua teniendo vna espada en la mano desnuda. La serpiente significa la prudencia, Y anssi dixo nuestro redentor a sus

sq. 13

Nota.

cynde
Cillo.

Nota.

Nota.

Nota.

a sus apóstoles, sed prudentes como la serpiente, y sinceros, sin doblez ni malicia como la paloma. Esta prudencia ha de velar ordenando lo presente, y lo por venir, mirando lo pasado dedonde se toma esperiencia. Y porque no duerma el que rije ha de mirar la amenaza del espada rigurosa que es la cuenta para con Dios. Cortesano. Gran figura era esta q̄ aueys dicho, y como gente sabia en estas cifras declararon aq̄llos gentiles, el negocio dificultoso dela gouernació. Plega al señor q̄ de tal arte velé los principes Cristianos, y los perlados dela yglesia, que den buena cuenta delas almas que tienen a cargo: y con tanta lealtad hagan su oficio, que el Rey delos reyes Iesu Cristo, Dios y redemptor nuestro, les de el premio y señorio eterno de la gloria. Y tambien a vos padre os pague este trabajo, para consuelo mio y prouecho de muchos, a cuyas manos a de venir este libro. Augustino. Oya Dios vuestra oracion hermano por su grande misericordia y bondad, y reciba estos pequeños trabajos mios, para vtilidad delos Cristianos, y para honrra y gloria suya. Amen.

Fin del dialago.

Todo lo dicho en este libro,

fujeto ala correccion dela santa yglesia
Romana.

Todo lo dicho en este libro

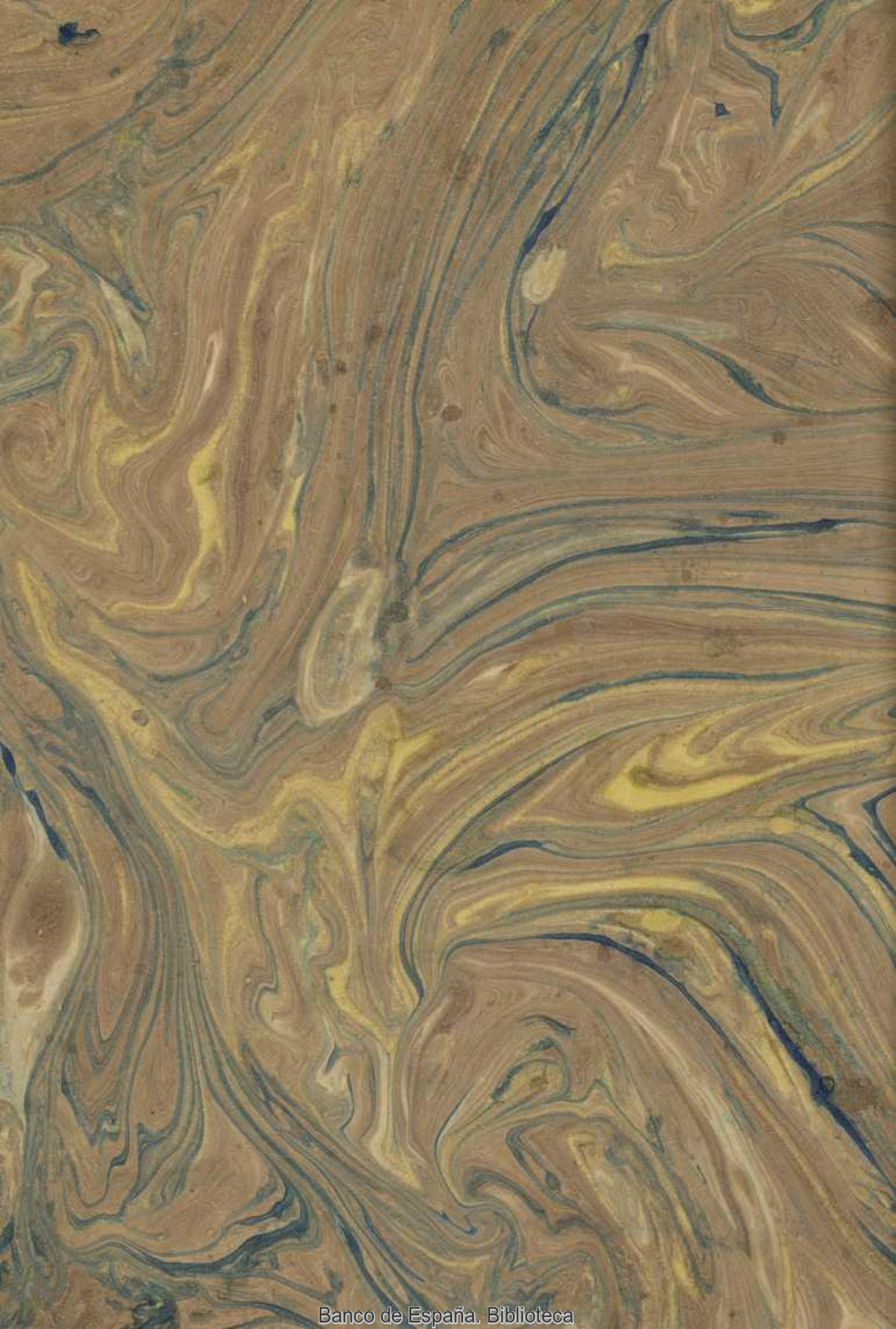

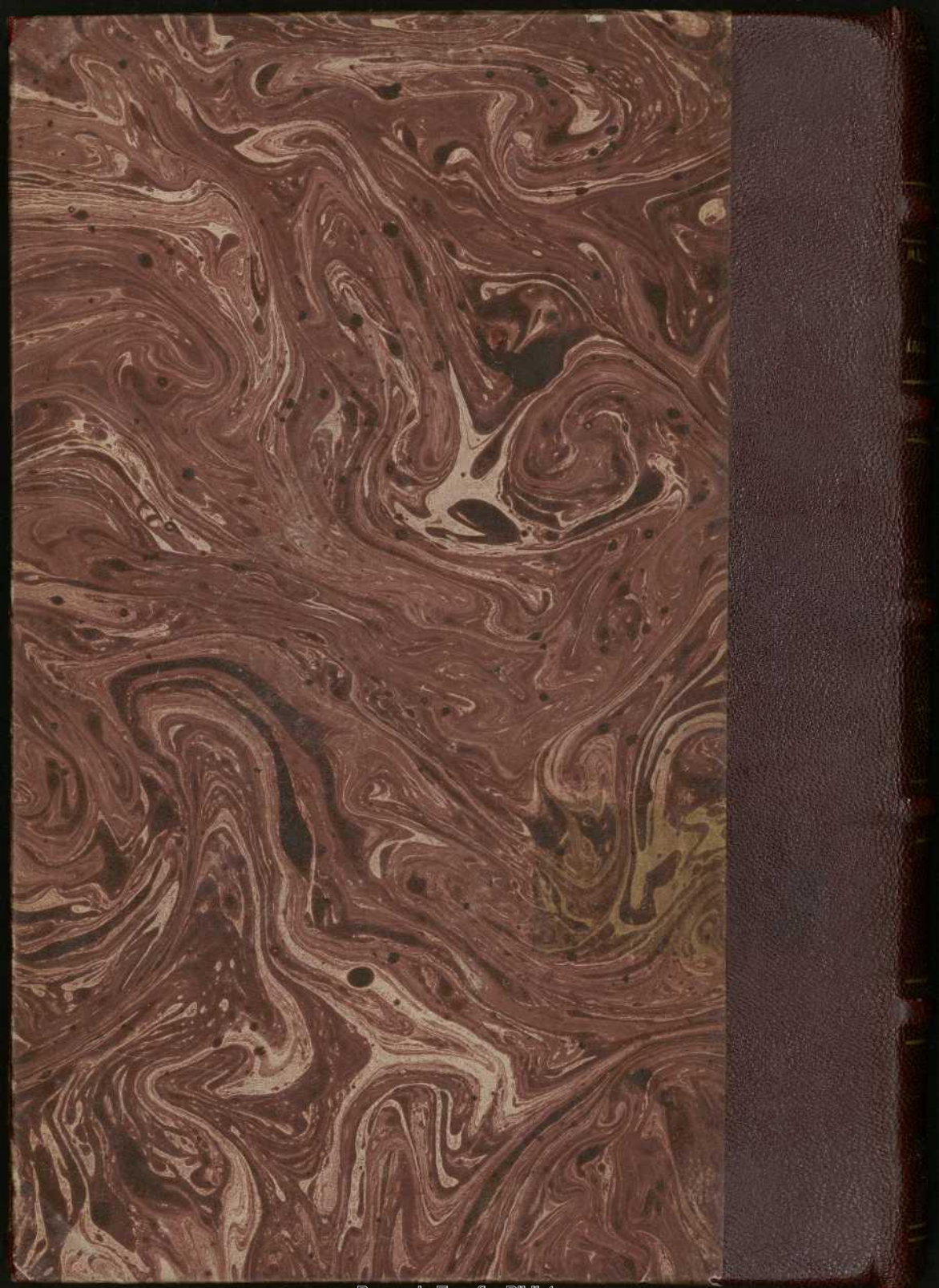

ALPHONSO

OROZCO

REGALIS

INSTITUTUM

COMPLUTENSE

1565